

17 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 17 maj	
Om införande av högertrafik i Sverige	5
Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun	20
Anslag under åttonde huvudtiteln till investeringsbidrag:	
Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	36
Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor	47
Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor	48
Förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor	49
Om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare	65
Löneställningen för byrådirektör och sekreterare hos riksdagens revisorer	66
Om avlösning av vissa servitut	68
Värdebeständig placering av kyrkliga fonder	70
Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation	72
Avlösningsanslaget till statens pris- och kartellnämnd	76
Omkostnadsanslaget till statens pris- och kartellnämnd	77
Avlösningsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor	78
Omkostnadsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor	78
Särskild konsumentupplysning i prisfrågor	79
Forskningsanslaget till statens medicinska forskningsråd	80
Om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linje	81
Om anslag till Religionspedagogiska institutet	82
Vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet	83
Sjöfolks pensionering	84
Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt	94
Bidrag till viss busstrafik på landsbygden	95
Ändring av vissa postavgifter, m. m.	105

	Sid.
Rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse	117
Om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande	124
Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda	127

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 17 maj

Andra lagutskottets utlåtande nr 35, om utredning angående införande av högertrafik i Sverige	5
Statsutskottets utlåtande nr 91, ang. understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård	20
— nr 92, ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun. . .	20
— nr 93, ang. anslag under åttonde huvudtiteln till investeringsbidrag	36
— nr 94, ang. vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet	49
— nr 95, ang. anslag till studiehjälpnämnden	49
— nr 96, ang. organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.	49
— nr 97, ang. vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.	64
— nr 98, ang. tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar . .	64
— nr 99, ang. godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	64
— nr 100, ang. vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.	64
— nr 101, om pension eller understöd åt vissa personer	64
— nr 102, ang. partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare	65
— nr 103, om tillgodoräknande såsom tjänsteår för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands	66
Bevillningsutskottets betänkande nr 18, ang. automobilskatten för lastbil	66
— nr 44, ang. avtal med Marocko för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	66
— nr 54, ang. förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m. . .	66
Bankoutskottets utlåtande nr 25, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	66
— nr 27, ang. delvis ändrad befordringsgång för riksbankens vaktmästare	67
Tredje lagutskottets utlåtande nr 22, ang. avlösning av vissa servitut	68
— nr 23, ang. värdebeständig placering av kyrkliga fonder	70
— nr 25, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk	71

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 28, ang. särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.	71
— nr 30, ang. vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne	71
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 28, om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln	71
— nr 30, om förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.	71
Statsutskottets utlåtande nr 104, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel, m. m.	71
— nr 105, ang. effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet	72
— nr 106, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m.	80
— nr 107, ang. underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg	81
— nr 108, om anslag till Religionspedagogiska institutet	82
— nr 109, om arvode av kyrkofondsmedel till blivande präst	83
— nr 110, ang. handelsgymnasieutbildningen samt anslag till de statsunderstödda handelsgymnasierna	83
— nr 111, ang. vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m.	83
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, ang. förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.	84
Statsutskottets utlåtande nr 112, ang. Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt	94
Sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, ang. bidrag till viss busstrafik m. m.	95
Bevillningsutskottets betänkande nr 40, ang. ändring av vissa postavgifter m. m.	105
— nr 55, ang. särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse	117
Första lagutskottets utlåtande nr 30, om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande	124
— nr 33, om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda	127
Andra lagutskottets utlåtande nr 46, ang. ändrad lydelse av 7 § lagen om socialregister	132

Onsdagen den 17 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående plena i fortsättningen.

Utöver redan annonserade plena i denna vecka, nämligen i dag och på fredag, kommer under återstoden av vårsessionen enligt beslut av talmanskonferensen i dag att hållas ytterligare följande plena:

lördagen den 20/5, kl. 10.00: eventuellt bordläggningsplenium,

tisdagen den 23/5, kl. 11.00: arbetsplenium,

onsdagen den 24/5, kl. 10.00: arbetsplenium,

torsdagen den 25/5, kl. 16.00: bordläggningsplenium,

fredagen den 26/5, kl. 11.00: arbetsplenium,

lördagen den 27/5, kl. 10.00: eventuellt bordläggningsplenium,

måndagen den 29/5, kl. 11.00: arbetsplenium,

tisdagen den 30/5, kl. 10.00: arbetsplenium.

Arbetsplenium kommer vidare eventuellt att hållas onsdagen den 31 maj, kl. 10.00, nämligen om så erfordras till följd av att kamrarna i någon fråga under de sista dagarna av sessionen stannat i skiljaktiga beslut.

Å arbetsplenium måndagen den 29 maj kommer att behandlas kompletteringspropositionen och därtill anslutande frågor.

En gemensam votering kommer att äga rum fredagen den 26 maj vid plenums början kl. 11.00.

Vid föredragning av motionen nr 669 hänvisades densamma, såvitt avsåge punkterna I och II, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 670—680 till bevillningsutskottet och motionen nr 681 till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 113—117, bevillningsutskottets betänkanden nr 56 och 61, första lagutskottets utlåtanden nr 35—38 och memorial nr 39 samt andra lagutskottets utlåtande nr 45.

Om införande av högertrafik i Sverige

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande av högertrafik i Sverige.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskottet hänvisade motioner, nr 1 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* samt nr 5 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande samtliga frågor sammanhängande med en omläggning till högertrafik i Sverige.

I det nu föreliggande utlåtandet hade utskottet inledningsvis konstaterat, att motionerna — även om det i dessa argumenterades för högertrafik — icke avsåge att riksdagen nu skulle taga ställning till huvudfrågan, huruvida en trafikomläggning skulle ske, och icke heller för sin behandling förutsatte, att ett sådant ställningstagande skulle göras.

Om införande av högertrafik i Sverige

Utskottet inskränkte sig därför till att i detta avseende uttala, att frågan om en trafikomläggning snarast möjligt borde bringas i sådant skick, att den kunde föreläggas riksdagen. Utskottet hade med tillfredsställelse erfarit, att den särskilde utredningsman, vilken chefen för kommunikationsdepartementet i december förra året tillkallat för att utreda kostnaderna vid en övergång till högertrafik i Sverige, beräknat att kunna avlämna resultatet av sitt arbete redan i oktober månad detta år. Utskottet hade vidare inhämtat, att utredningsmannen för att verkställa en så utförlig kostnadsberäkning som möjligt måste taga upp till behandling ett flertal av de problem, som åsyftades med motionsyrkandet. Det syntes utskottet sannolikt, att det material, som utredningsmannen skulle komma att redovisa, bleve av sådan omfattning, att det efter vederbörlig remissbehandling kunde läggas till grund för ett principavgörande i huvudfrågan. Om så ej skulle bliva fallet, förutsatte utskottet, att Kungl. Maj:t utan tidsutdräkt skulle föranstalta om sådan komplettering, som befunnas erforderlig för ett dylikt principavgörande. Utskottet hade vidare bland annat anförut, att det vore troligt, att vissa ytterligare problem, som sammanhängde med en övergång till högertrafik, komme att återstå. Utredning av dessa kunde emellertid enligt utskottets uppfattning utan olägenhet anstå till dess statsmakterna fattat beslut i huvudfrågan. Vid positivt ställningstagande till en trafikomläggning gäves det sedan möjlighet att under den relativt långa tid, som måste förflyta mellan beslutet och själva omläggningen, få dessa frågor utredda. Att redan nu verkställa utredning av samtliga med en omläggning sammanhängande problem skulle enligt utskottets mening därjämte kunna få till följd, att riksdagens ständpunktstagande i huvudfrågan fördröjdes. Med hänsyn till dessa omständigheter hade utskottet ansett sig kunna i likhet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens trafiksäkerhetsråd och Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande uttala, att den av motionärerna

begärda utredningen för närvarande icke vore erforderlig. Däremot vore det enligt utskottets mening lämpligt, att vad utskottet anförut om angelägenheten av att frågan om en eventuell trafikomläggning fördes fram till ett skyndsamt avgörande bringades till Kungl. Maj:ts kännedom.

Utskottets yttrande utmynnade i en hemställan

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 1 och II: 5, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anförut, samt

2) att motionerna i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt under 1) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Som motionär ber jag att få framföra ett tack till utskottet för dess utlåtande, för att utskottet i likhet med motionärerna så starkt understrukt angelägenheten av att riksdagen snarast möjligt får tillfälle att ta ställning till huvudärendet, införandet av högertrafik i Sverige. För varje år som går blir det nämligen allt kostsammare och allt besvärligare att organisatoriskt genomföra en sådan övergång till högertrafik, samtidigt som det för varje år som går spilles tjogtals liv i onödan och vi får ännu fler onödiga invalider och andra skadefall i landet.

I våra dagar går trafiken jordklotet runt i luften, till lands och till sjöss. Den blir allt bekvämare, lättare och snabbare. Men den blir också allt intensivare och därmed allt farligare.

Viktigaste åtgärd för att minska farorna och öka trafiksäkerheten är att införa klara och likformiga trafikregler överallt. Så har vi också gjort beträffande trafiken i luften och till sjöss. Det har också börjat ske till lands. På hela europeiska kontinenten har vi nu enhetlig högertrafik med ett undantag, nämligen Sverige.

Även hos oss har man en gång i tiden haft högertrafik. Jag har här tagit

med mig en fotostatokopia av den första vägtrafikförordning som vi haft i Sverige. Det är den vägtrafikförordning, som Karl XII utfärdade år 1718. I 24 § av denna förordning fastslås klart och tydligt, att när två vagnar möts, så skall vardera vagnen hålla till höger. Vänstertrafiken har sålunda inte urgammal hävd i Sverige.

Genom att vi har vänstertrafik skapar vi speciellt faror för oss själva och för invånarna i grannländerna. Det är därför rimligt, att Nordiska rådet upptagit denna fråga på sitt program och gett oss en enligt min mening klar admonition syftande till att vi bör övergå till en för de nordiska länderna enhetlig trafiklagstiftning. Vi har för övrigt tillsatt en kommitté som utreder enhetlig nordisk trafiklagstiftning. Tidskriften Norden skrev, som vi vet, för bara några månader sedan, att den svenska vänstertrafiken spoliear stora nordiska värden.

Varför är det då så farligt att vi har ett i förhållande till det övriga Europa och framför allt i förhållande till våra grannländer motsatt trafiksystem?

Jo, när vi ställs inför en oförutsedd, farlig trafiksituation, är det nästan alltid våra undermedvetna, automatiska vanereflexer, som räddar oss från katastrof. Det är inte förståndet — det hinner inte med — utan det är, som sagt den spontana automatiken i våra reflexer, som i flertalet fall gör undermanövern. Farligt blir då, om dessa reflexer är fel inställda, därför att de är vana vid annat trafiksystem. Vad som ytterligare ökar faran är att när man är i ett främmande trafiksystem — som vi vänstertrafikanter är i ett högertrafiksystem — blir detta hela reflexsystem hos oss oroat och osäkert; det reagerar inte så perfekt som det borde göra. Det kan göra att olyckan inträffar.

Vi vet också att vänstertrafikolyckorna har ökat proportionellt mer än andra. Varför? Jo, därför att trafiken över våra gränser har ökat så starkt. År 1959 hade vi 21 miljoner människor som passerade våra gränser, för 1960 är den uppskattade siffran 27 miljoner. Antalet motorfordon, som passerade gränserna

Om införande av högertrafik i Sverige
år 1959 var ungefär 3,2 miljoner, och 1960 var vi uppe i cirka 3,7 miljoner. Enligt senaste beräkningar kommer år 1970 mellan 10 och 15 miljoner motorfordon att passera våra gränser. I förhållande till Finland och Norge intar vi en speciell nyckelposition. Invånarna i dessa länder måste nämligen passera våra gränser för att komma till och från kontinenten. Det är ju därför som de är speciellt intresserade av dessa problem, det är också därför, som olyckshändelser vilka drabbar norska och finska fordon är så vanliga.

Nu är det anmärkningsvärda att enligt senaste statistik för 1960 hade antalet olyckor som anmälts till trafiksikkerhetsföreningen och i vilka utländska bilförare var inblandade stigit från 1959 till 1960 med mer än 25 procent — till närmare ettusen, eller från 710 till 966. Nu är det givet att inte varenda olyckshändelse, i vilken en utländsk bilförare är inblandad, beror på ovanan vid vänstertrafik, men analysen visar att ungefär en tredjedel av dessa olyckshändelser berodde på denna ovana, och tyvärr blir det i dessa fall ofta frontalkrockar med ett stort antal dödade och svårt lemlästa personer. En tredjedel av dessa olyckshändelser berodde inte på denna faktor, och när det gäller den sista tredjedelen var det osäkert, i vad mån ovanan vid vänstertrafik spelat någon roll.

Nå, säger då någon, om det nu är på det sättet att vi har så många olyckor på grund av vänstertrafiken och att trafiksäkerheten minskar så väsentligt genom att vi har från övriga länder avvikande trafikregler, kommer det då inte att vid en övergång till det nya systemet bli en anhopning av olyckor? Nej, det behöver det inte göra; vi har god erfarenhet i det avseendet. De sista länderna som övergick från vänstertrafik till högertrafik var Österrike år 1938 och Argentina år 1945. Även om man inte riktigt kan göra en jämförelse med de österrikiska förhållandena, kan man väl göra en sådan jämförelse med förhållandena i Argentina år 1945. Där blev det inte någon olycksfallstopp utan tvärtom en minskning av antalet olycksfall. Skall

Om införande av högertrafik i Sverige

vi inte kunna göra på samma sätt genom att använda samma metoder: intensiv propaganda, väl insatt övervakning och övergående restriktioner? Vi kan ju mot bakgrunden av erfarenheterna i julas och i påskas se vad sådana ting kan betyda även för vår svenska trafik. Jag tror att om vi använder dessa metoder när vi en gång — som jag hoppas — övergår från vänstertrafik till högertrafik i vårt land och från att ha varit en riskfylld, isolerad trafikö här i Europa till att bli en trafiksam och samarbetsvillig del av hela den övriga kontinenten, skall allt gå bra. Då har vi gjort något som blir till nytta inte bara för oss själva här i vårt land utan även för omvärlden.

Jag är även övertygad om att de tankegångar som ligger bakom andra lagutskottets utlåtande helt delas av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet och att han kommer att göra allt för att underlätta utredningen så att vi så snart som möjligt här i riksdagen skall få tillfälle ta ställning till huvudfrågan, nämligen övergången till högertrafik i landet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Som herr Edström redan har sagt i sitt införande har vi, som lämnat denna fyrpartimotion om högertrafiken, ingen anledning att vara missnöjda med andra lagutskottets behandling av motionen. Vi är tacksamma i stället, och jag instämmer i den tacksamhet som herr Edström redan har uttalat.

Det händer kanske inte så sällan att en motion blir bifallen här i riksdagen, men att ett utskott som i detta fall andra lagutskottet avstyrker en motion av den orsaken, att utskottet i sitt förslag enhälligt sträcker sig längre i motionens syfte än motionärerna, tror jag är en rätt ovanlig företeelse.

I denna fyrpartimotion har vi föreslagit att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning

av samtliga de frågor, som sammanhänger med en omläggning av vårt trafiksystem till högertrafik. Jag kan nog säga att motionärerna hade både viljan och intresset att i sitt förslag begära att Kungl. Maj:t i denna fråga snarast möjligt skulle ta ställning, men vi var, som tidningen Expressen talade om i går, försiktiga, och uppriktigt sagt vågade vi vid detta tillfälle inte sträcka oss längre med våra önskemål.

Nu menar utskottet att när den pågående utredningen om kostnadsfrågan blir färdig, vilket enligt givna löften inte skall dröja så länge, bör Kungl. Maj:t så snart som möjligt lägga fram förslag till ett principbeslut, förslag till ett riksdagens ställningstagande i denna så viktiga fråga. Man har fått besked om att denna utredning även sysslar med en hel del andra frågor, som hänger samman med en övergång från vänster- till högertrafik. Efter ett principbeslut kan de utredningar verkställas som behövs för övergångens organisation. Utskottets förslag är ur praktisk synpunkt, efter vad som framkommit under utskottsbehandlingen, fullt riktigt och kan ur alla synpunkter godkännas.

Det är alldeles riktigt som utskottet har konstaterat i sitt uttalande, att vi i vår motion inte direkt fört fram något förslag om att högertrafik skall införas. När motionen tillkom hade vi den uppfattningen, att vi inte borde gå händelserna i förväg, även om det var representanter för fyra partier, som undertecknade motionen. I en så stor och betydelsefull fråga som denna är den rätta ordningen den, att regeringen lägger fram förslag i form av en kungl. proposition.

Man kan säga att utskottets förslag inte heller innebär ett direkt ställningstagande för högertrafik, men indirekt måste nu, när initiativet överlämnas till regeringen, andra lagutskottets förslag betraktas som en beställning om ett ändrat trafiksystem. Jag tolkar i varje fall utskottets förslag på det sättet.

Vi motionärer kan även ta till vara såsom ett glädjeämne den mycket välviljiga behandling motionen har fått i re-

Om införande av högertrafik i Sverige

missinstanserna. Ätta av nio remissinstanser sträcker sig, även de, längre än vi motionärer har gjort och tar ställning i sakfrågan i överensstämmelse med vår uppfattning. Den nionde remissinstansen, Folkkrörelsernas motorförbund, tillstyrker utredningen och intar således även den en välvillig inställning.

Efter riksdagens beslut i dag tror jag inte det finns anledning till något som helst bekymmer för att inte regeringen så snart som möjligt skall handla i denna så viktiga fråga på ett sätt som utskottet har menat. Regeringen har redan visat sitt intresse genom den utredning som nu pågår. Jag hoppas att regeringen skall kunna lägga fram förslag i denna fråga vid den kommande höst-riksdagen eller i varje fall senast vid nästa års riksdag. Denna förhoppning kan man ha mot bakgrunden av de uttalanden som har gjorts av såväl Nordiska rådet som Europarådet. Vi kan inte i längden ha intresse av att alla andra länder i Europa skall behöva öva påtryckning på oss att vi skall ändra vårt trafiksystem. Dessa internationella organ anser det vara angeläget att Sverige ansluter sig till det trafiksystem, som därefter blir ett fullständigt enhetligt trafiksystem för alla länder på Europas fastland, och vad betyder inte ett enhetligt trafiksystem i den alltmer tilltagande internationella trafiken länder och folk emellan?

Även om det för närvarande och under det senaste året har blivit en allt större och starkare opinion i vårt land för en övergång till högertrafik, finns det alltså en och annan, ja, kanske rätt många, som frågar: Varför kan vi inte få ha kvar vänstertrafiken som vi har vant oss vid och som vi tycker så bra om? Dessa människor säger i regel följande: De som är intresserade av att resa utomlands, de må ställa om sig till högertrafik, det är deras sak; men de som bara kör bil i Sverige bör också i fortsättningen få leva i lugn och ro och inte behöva vara med och dela bekymren för dem som reser utomlands.

För min del vill jag säga, att detta med höger- eller vänstertrafik inte bara är

den enskilde trafikantens problem. En övergång och en anpassning till ett enhetligt trafiksystem är en för hela landet gemensam angelägenhet som inte bara kan bedömas efter den enskilda trafikantens synpunkter.

Herr Edström har redan berört vad högertrafiken betyder ur trafiksäkerhetssynpunkt. Det räcker med hans synpunkter om detta. De synpunkterna kommer från den skicklige och erfarne läkaren. Inga har sammanlagt en sådan kontakt med och en sådan erfarenhet av trafikolyckorna och deras offer som läkarna.

Jag vill också ställa den frågan: Vad kommer inte en övergång till högertrafik att betyda för turismen? Turistnäringen är för oss ingen obetydlig näringsgren. Vi behöver på något sätt ta igen vad svenskarna offerar i form av utländsk valuta på sina många resor utomlands. Turistnäringen har också vid årets riksdag fått ett betydligt ökat stöd för sin propaganda för att i så stor omfattning som möjligt kunna vända turistströmmen i riktning mot Sverige. Vi har också i vårt land turistattraktioner, som inte många länder kan tävla med oss om. Vi har Norrland med dess ljusa och vackra sommarnätter. Svenskarna reser, tror jag, inte utomlands, söderut, till Medelhavets kuster eller så för att få uppleva mycket mörka och mycket fuktiga sommarnätter. När vi i vårt land kan ta emot turisterna på det rätta sättet, när inga trafikbesvär och inga trafikbekymmer lägger hinder i vägen, då tror jag tusentals människor, ja, miljoner och åter miljoner människor skall komma söderifrån till Sverige och uppleva vårt land som ett fagerit sommarland, framför allt uppleva Norrland som ett de ljusa och vackra sommarnätternas land.

Till sist, herr talman, ber jag att få framhålla nödvändigheten av att när övergångsdagen är inne, övergången då är organiserad på ett sådant sätt, att det under övergångstiden inte blir ett ökat antal trafikolyckor. Om alla krafter här hjälps åt och övergångstiden läggs upp på det rätta sättet, tror jag som herr Ed-

Om införande av högertrafik i Sverige

ström att vi till och med kan få uppleva, att vi under själva övergångstiden får ett mindre antal trafikolyckor. Jag tror det vore bra om arbetet med övergångens organisation kunde bedrivas så, att allmänheten får den uppfattningen att en övergång inte skall behöva föra med sig några stora risker.

Riksdagen har redan i år beslutat om en utökad trafikkontroll. Det är inte bara vid de större helgerna, när vi gör försök med en hastighetsbegränsning, som det behövs en väl bemannad trafikkontroll ute på vägarna. En sådan behövs vid alla tillfällen, för att alla bilister och alla andra trafikanter skall lära sig att respektera gällande trafikbestämmelser. Vad jag anser behövs under tiden fram till dagen för en övergång till högertrafik är en ännu starkare och ännu bättre utbyggd trafikkontroll än vi hittills har kunnat räkna med.

Nationalföreningen för trafiksäkerhetsfrämjande, som på ett utomordentligt sätt fyller sin uppgift att arbeta för bättre trafiksäkerhet, har i sitt uttalande över motionen sagt, att en övergång till högertrafik är en trafiksäkerhetsfråga av stor betydelse. Det är tungt vägande ord, som måste respekteras. När därtill kommer att så många rent praktiska skäl talar för en övergång och då frågan varit diskuterad alltsedan 1920-talet, bör tiden nu vara inne, som det så ofta brukar heta, att övergå från ord till handling.

Herr talman, jag instämmer i herr Edströms yrkande om bifall till utskottets förslag, och jag gör det i den förhoppningen, att det inte skall dröja så länge innan regeringen återför denna fråga till riksdagens behandling, återför den för att nå det resultat som vi åsyftar i vår motion: en övergång om några år till högertrafik.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är egentligen en ganska sällsam situation som har uppstått vid behandlingen av denna motion. Här har representanter för alla de demokratiska partierna gått samman om

en motion. Den har sedan avstyrkts av ett enhälligt utskott och kommer förmodligen också enhälligt att avslås av riksdagen. Trots detta uttrycker motionärerna nu den ene efter den andre sin stora förtjusning över det skedda. Jag tror inte att jag någon gång tidigare varit med om en liknande situation.

Även jag tillhör motionärerna men måste säga som de föregående ärade talarna att jag inte ämnar klandra utskottet. Önskan att nå enighet i utskottet har medfört att formuleringen av utskottsutlåtandet blivit sådan att det kan tolkas ungefär hur som helst. I varje fall kan man vara belåten med utlåtandet, vilken uppfattning man än har i själva sakfrågan. Även jag tolkar emellertid utskottsutlåtandet så, att man här har tagit ett steg fram mot den dag då vi i Sverige kommer att byta ut vänstertrafiken mot högertrafik och även i vårt land få samma huvudregel för trafiken som man har i de flesta andra länder.

Det är en utomordentligt stor vinst att andra lagutskottet så klart sagt ifrån — vilket riksdagen också säkert kommer att göra i dag — att riksdagen är beredd att till realprövning ta upp hela principfrågan om höger- eller vänstertrafik i samma stund som regeringen presenterar ärendet för riksdagen. Därmed har bollen kommit på den rätta sidan. Herr kommunikationsminister, det är ni som har utspelet! Hur det utspelet kommer att ske avvaktas med stort intresse av både vårt eget folk och andra folk.

Herr Edström var inne på den motion som väckts i Nordiska rådet om högertrafik. Den som hade tillfälle att delta i de överläggningar som skedde i Nordiska rådets trafiksektion i denna fråga fick ett starkt intryck av vilken utomordentlig vikt som man från våra grannländers sida fäster vid spörsmålet om det svenska trafiksystemet. Man försöker i Nordiska rådet att på olika sätt få till stånd en gemensam lagstiftning för våra nordiska länder och gemensamma regler på olika samhällsområden. Man har också haft en viss framgång, men hittills har det inte varit möjligt att lö-

sa spörsmålet om trafikens huvudregel, höger eller vänster, gemensamt för hela Norden.

Tidigare talare i dag har visat att svårigheterna vid omställning från höger- till vänstertrafik inte är en fråga väsentligen för utlänningar utan för svenskarna själva. Det är svenskarna som tvingas till de flesta omställningarna från höger- eller vänstertrafik, eftersom det är svenskarna som mest passerar våra gränser på ut- eller inresa. Jag skall inte uppta tiden med att ytterligare utveckla den frågan men vill tilllåta mig att i en liten detalj komplettera vad som sagts rörande reflexmässiga felmanövrer.

Det har framgått att olyckorna på grund av höger- eller vänstertrafik inte är särskilt många alldeles inpå gränserna. Inom de närmast liggande landskapen förekommer inte särskilt många sådana olyckor. Jag tror att det beror därpå att när man passerat gränsen från ett land med en annan trafikordning så är ens uppmärksamhet särskilt spänd. Man kör försiktigare och saktare. Först så småningom när spänningen slappnat och man tror att man kan det nya systemet, uppstår olycksrisker.

Detta gäller inte bara för utlänningar som kommer till Sverige, utan det gäller även svenskar som reser till utlandet och som kommer tillbaka till Sverige. Av egen erfarenhet vet jag hur högerregeln sitter i efter några veckors bilkörning i utlandet. Sedan man kommit tillbaka till Sverige tar det faktiskt ganska lång tid innan man automatiskt handlar så som man tidigare gjort i trafiken i Sverige. Av den anledningen tror jag att trafikolyckor, som inträffar ännu någon dag efter det att man kommit tillbaka från ett land med en annan huvudregel för trafiken, kan ha sin grund i utlandsbesöket. Detta gäller inte bara bilisterna utan även fotgängarna, som också måste göra samma omställning varje gång de kommer till ett annat land och skall passera över en gata. Vid en övergång i Sverige till högertrafik behöver den omställningen bara göras en gång för alla, men som det nu är måste

Om införande av högertrafik i Sverige
många tiotal miljoner människor varje år göra denna omställning.

Det har sagts förut här i dag, att samlevnaden i världen kräver att man får lika trafikregler. Ja, samlevnaden i världen kräver lika regler i flera olika avseenden. Vi har i stort sett kunnat ena oss om decimalsystemet — till och med inom England lär det nu vara på väg — metern är lika lång överallt, kilot väger lika mycket, och tideräkningen är densamma. Den saken har lösts under hand därför att det varit nödvändigt, om man ville leva och verka här i världen. Jag tror det är viktigt att man också får lika regler i fråga om trafiken. Högertrafiken betraktar jag därför som en säkerhetsfråga av stor vikt för oss svenskar, som en viktig nordisk samlevnadsfråga och som en internationell standardiseringsfråga. Den måste lösas utan dröjsmål.

Herr statsrådet **SKOGLUND:**

Herr talman! Med anledning av det utskottsutlåtande som föreligger finner jag anledning att säga ett par ord i den aktuella frågan. Närmast kommer väl det jag har att säga att bli en kommentar och en bakgrund till de åtgärder som regeringen har vidtagit i frågan om en eventuell övergång till högertrafik.

Jag vill till en början peka på den utveckling som skett i fråga om bilbeståndet i vårt land. Det ökade under 1950-talet med inmot en miljon, motsvarande nära nog en femdubbling. Under 1950-talet tillkom också 700 000 mopeder. Den totala biltrafiken på de allmänna vägarna var under 1959 mellan tre och fyra gånger så stor som under 1950. Prognoserna för den framtida utvecklingen av fordonsbeståndet pekar mot en fortsatt kraftig tillväxt. Bilbeståndet uppgick vid 1961 års ingång till omkring 1,4 miljon och kan väntas öka till mellan 1,6 och 1,8 miljon fram till 1965.

Utvecklingen under 1950-talet har vidare kännetecknats av en växande internationalisering av trafiken. 1954 års kommitté för utredning om högertrafik

Om införande av högertrafik i Sverige

beräknade antalet motorfordon som passerade de svenska gränserna under åren 1952 och 1953 till i runda tal respektive 0,9 och 1,1 miljon. Enligt tullverkets statistik uppgick gränspasseringsarna med motorfordon exklusive mopeder till drygt 3,7 miljoner under 1960. Med den i Västeuropa stigande levnadsstandarden följer en alltmer ökad resebenägenhet. Denna omständighet jämte den starka tillväxten av de internationella biltransporterna kan förutses komma att leda till en kraftigt ökad biltrafik över de svenska gränserna.

Det var mot bakgrunden av den inträffade och den förväntade trafikutvecklingen som jag den 2 december förra året begärde och erhöll regeringens bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för att utreda kostnaderna vid en övergång till högertrafik. Med hänsyn till den betydelse kostnadsfrågan har för överväganden om övergång till högertrafik har jag nämligen ansett det vara av största intresse, att den offentliga debatten i frågan kan grundas på tillförlitliga och aktuella kostnadsberäkningar, baserade på prognoser rörande trafikutvecklingen på lång sikt. Med tanke på den strukturförändring inom hela trafikapparaten som skett under senare hälften av förra decenniet och som man måste räkna med kommer att fortsätta i stegrad takt under 1960-talet erbjuder de tidigare av 1954 års högertrafikkommitté verkställda kostnadsberäkningarna inte längre en tillfredsställande grundval för debatten.

Givetvis innebär inte den av regeringen i höstas beslutade nya kostnadsutredningen något ställningstagande till frågan huruvida en trafikomläggning bör äga rum, men det är självfallet min avsikt att sedan kostnadsutredningen slutförts ta upp frågan om övergång till högertrafik till förnyat övervägande i regeringen.

Det har ibland ifrågasatts, om inte den tillsatta kostnadsutredningen fått sitt uppdrag alltför snävt begränsat. Enligt min mening är det emellertid inte fallet. Utredningsmannen kommer nämligen att ta upp även frågor om detalj-

program för en eventuell omläggning och administrationen av en sådan — det är nödvändigt för att utredningsmannen skall kunna få fram en fullständig kostnadsberäkning.

Jag har, herr talman, velat lämna de här uppgifterna såsom ett inlägg i den aktuella debatten.

Fru SVENSON (cp):

Herr talman! Frågan om högertrafik har ju återkommit med korta mellanrum och tränger sig på alltmer.

Man kan inte säga att svenska folket tidigare har mött önskemålet om övergång till högertrafik med någon större förståelse — härom gavs ju ett ganska klart besked vid folkomröstningen 1955 — men utvecklingen av samfärdseln länderna emellan har gått snabbt framåt och pockar på en samordning av trafiksystemen. Nordiska rådets uttalande i frågan synes vara väl värt att beakta, och vad som ännu tydligare markerar att någonting bör göras är de svåra olyckor, som trafikanter från länder med högerkörning många gånger förorsakar i vårt land. Man kan också tänka sig att en omläggning till högertrafik skulle medföra en ökad turism, som kan ge vårt land större inkomster. Härtill kommer, som utskottet säger, att ju längre man uppskjuter avgörandet desto dyrare blir omläggningen.

De anförda faktorerna gör att en stor del av svenska folket sannolikt börjat tänka om i frågan. Men vad som bekymrar är givetvis, utom olycksriskerna, själva omställningsproceduren och kostnaderna härför. Det är kanske för tidigt att i detta sammanhang tala om kostnaderna, men vi får komma ihåg att vårt vägnät långt ifrån är av högsta klass. Den lovvärda förbättring som skett under de senaste åren får därför inte bromsas upp utan måste fortsätta. Allt är inte bra — särskilt tänker jag på vägar med svaga broar, som gör att t. ex. den tyngre lastbilstrafiken inte kan utnyttja sin lastkapacitet, vilket i sin tur verkar hämmande på näringslivet. Detta är särskilt känsligt i de bygder där järn-

vägarna läggs ned. Därför krävs det i fortsättningen mycket pengar för att rusta upp våra vägar och broar, och de kostnader som är förenade med en omläggning till högertrafik får inte inkräkta på nödvändiga anslag till vägbyggen och vägförbättringar.

Med detta förbehåll och under förutsättning att allt som göras kan blir gjort för att motverka eventuella olyckor — i det fallet vill jag inte pruta på vare sig ansträngningar eller kostnader — anser jag det för min del angeläget, herr talman, att frågan om en övergång till högertrafik icke onödigtvis förhållas.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Låt mig först tala om för kammaren, att utskottets överläggningar i denna fråga har förts betydligt närmare jorden än man kan spåra i dagens debatt. Vi har i utskottet över huvud taget inte diskuterat frågan om övergång till högertrafik. Motionärerna har inte ställt något yrkande i den riktningen, och vi har därför inte heller haft anledning att ta ståndpunkt till den frågan i annat avseende än hemställen innehåller. Och utskottets hemställan säger ingenting annat än att den kostnadsutredning, som kommunikationsministern har överlämnat åt överdirektör Hall i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att verkställa, skulle kompletteras med utredning även i andra frågor som sammanhänger med en eventuell övergång till högertrafik. Utskottet har i detta avseende inte gjort något annat uttalande än att vi finner det angeläget att frågan bringas i sådant skick att den kan föreläggas riksdagen för ett slutligt avgörande; men detta innebär inte att det ovillkorligen måste bli ett avgörande i riktning mot höger.

Oavsett vilken uppfattning man har i fråga om nödvändigheten av en omläggning måste det dock vara ett allmänt intresse att frågan bringas i ett sådant skick att man kan ta ställning till den. Ty det är riktigt som motionärerna säger, att väntar man längre kostar det

Om införande av högertrafik i Sverige
mera, och skall en omläggning genomföras, bör den ske så snart som möjligt. Och för dem som tycker att det är bra som det är — att vi gärna kan fortsätta att köra till vänster i stället för att lägga om till högertrafik — är det ett intresse att få frågan avgjord för att undvika onödiga investeringar i trafikmedel av olika slag; är frågan avgjord blir det ju möjligt för dem, som har ansvaret för investeringarna, att inrikta dessa åt rätt håll.

Det finns många argument för högertrafik, men jag varnar för den uppfattningen att man skulle eliminera praktiskt taget alla risker för trafikolyckor om man genomför högertrafik. Det förhåller sig nämligen så att ytterst få trafikolyckor har kunnat direkt hänföras till orsaken ovana vid trafiken i vårt land. I en undersökning trodde man sig ha fått fram sex klara fall av svårare trafikolyckor med denna orsak, men det visade sig att en av olyckorna vållats av en förare vilken kommit till Sverige som barn, blivit uppfostrad här och lärt sig köra bil här. Han kunde ju inte gärna ha högertrafiken i blodet utan måste ha varit lika van vid våra trafikregler som alla andra svenskar. Därför tror jag inte att man skall satsa helt på att omläggningen ovillkorligen måste göras för att undvika trafikolyckor. Även efter en omläggning får man räkna med de stora talens lag: kör 300 000 svenska bilar ut på vägarna i Europa måste olyckor inträffa — det kan inte undvikas — och kommer lika många utländska bilar till Sverige måste de förorsaka olyckor, även om trafikreglerna i alla länder är desamma.

Däremot är det en annan sak som talar för att man skall allvarligt överväga om inte förutsättningar för en övergång till högertrafik föreligger, nämligen att utvecklingen i fråga om bilen ju har tagit en omfattning som ingen över huvud taget räknade med när frågan föregående gång var uppe, och därvid tänker jag mera på år 1946 än på folkomröstningen år 1955. Då var bilen fortfarande ett fordon för de välsituerade och för yrkestrafiken. I dag är den ett fordon

Om införande av högertrafik i Sverige

för folk i allmänhet, för Medelsvensson. Sedan han lärt sig köra bil och fått en standard, som möjliggör för honom att också besöka främmande länder, vill han också gärna ha bilen med sig när han far ut och ser på världen; den första bilen skulle han kanske till och med gärna vilja ha med sig upp i sängkammaren och titta på under natten.

Om jag tidigare sagt, att det inte finns så mycket som talar för att olycksriskerna är så oerhört stora, ligger bakom detta att det bara är de rutinerade bilisterna som ger sig ut i den ovana trafiken, och de är tillräckligt skickliga för att klara sig. Vi vet inte hur många som avhåller sig från att ge sig ut på en färd, som ur många synpunkter skulle vara givande, därför att de är ängsliga för att inte klara sig med hänsyn till att de är ovana att köra till höger. Man får väl förutsätta att också utländska bilister i mycket stor utsträckning avhåller sig från att komma till Sverige därför att de tycker att det är litet otrevligt att ge sig in i en trafik, som man vet är mycket tät och som särskilt för dem är riskfylld på grund av att det är andra trafikregler.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag tycker talar för att man skall allvarligt överväga, om inte de med en sådan övergång förenade kostnaderna skall tas och om man inte skall inrikta sig på att göra övergången så mjuk och smidig som möjligt för att förta farhågorna hos alla dem som fruktar att inte bara hästar och kor skall ha svårt för att vänja sig vid de nya trafikreglerna utan också i mycket stor utsträckning de gående, ty det är faktiskt de som löper den största faran.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt yttrande över motionen sagt, att överdirektör Hall förmodligen i sin utredning kommer att göra en sådan kartläggning över de åtgärder som kan behöva vidtagas, att det är onödigt att tillätta några ytterligare utredningar, i varje fall vid denna tidpunkt. Förmodligen kan man ta ställning i principfrågan på basis av den utredning som redan är i gång, möjligen kompletterad i något av-

seende. Detta har varit vägledande då utskottet har föreslagit att riksdagen bör stanna vid att ge till känna vad utskottet anfört, framför allt i det avseendet att frågan bör föras fram till ett skyndsamt avgörande, och att motionerna i övrigt inte skall föranleda någon åtgärd. Med detta menar jag också att man inte skall segla upp i det ljusblå och räkna med att högertrafiken nu är klarad.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag skall inte hålla något propagandatal vare sig för höger- eller vänstertrafik. Högerens herr Svenningsson har ju här talat mycket mäktigt och varmt för högertrafiken. Jag som är mera entusiastisk för de nuvarande trafikreglerna skall emellertid inte i detta sammanhang argumentera för den saken. Jag skall inte heller kommentera folkpartisten herr Lundströms klyscha om de fyra demokratiska partierna. Jag tycker att det är onödigt att han i detta sammanhang upprepar denna gamla klyscha.

Jag vill erinra om att vi har haft två folkomröstningar i detta land. Den ena var år 1922, och det gällde då rusdrycksförbud eller inte. Det var en majoritet som röstade mot rusdrycksförbud och en minoritet som var för att rusdrycksförbudet skulle införas. Jag erinrar om att folkviljan den gången respekterades. Men hur skall det nu bli med den saken? År 1955 hade vi en folkomröstning i trafikfrågan, som visserligen var en rådgivande omröstning, men det var dock drygt 80 procent av röstdeltagarna som röstade mot högertrafik och ca 20 procent som var för en sådan. Man har i detta sammanhang rätt att ställa frågan, och det är angeläget att man gör det: Hur skall man respektera den folkmening, som kom till uttryck i folkomröstningen år 1955? Realiter föreslår andra lagutskottet nu, att riksdagen inom en nära framtid skall fatta det slutgiltiga avgörandet. Visserligen talar man om ett principbeslut, men efter ett principbeslut som lät oss säga innebär ett uttalande till förmån för införandet av

högertrafik, är steget mycket kort för att det skall bli förverkligat.

Kan man nonchalera folkmeningen, sådan den uttrycktes vid folkomröstningen 1955? Utskottet befattar sig inte med problemet, och det anser jag vara en avgörande brist i utskottsutlåtandet.

Nå, var det då konservatismen hos svenska folkets majoritet som fällde utslaget vid folkomröstningen 1955? Nej, det var det inte. Det var egentligen den svenska folkmajoritetens självbevarelse-drift som fällde utslaget. Majoriteten av svenska folket fruktade nämligen att det i händelse av en omläggning till högertrafik skulle bli den stora folkmassakern på de svenska vägarna. Vi bör uppmärksamma att frågan om höger- eller vänstertrafik berör alla, inte bara motorfolket, som en del vill göra gällande. Den gäller i lika hög grad gångtrafikanterna och cyklisterna, och deras mening får man inte nonchalera.

Som bekant har vi haft vänstertrafik i det här landet i århundraden. Följaktligen reagerar den nuvarande generationen i Sverige »i vänsterriktning» i trafiken. Nå, som tur är så reagerar majoriteten av det svenska folket »i vänsterriktning» också i politiken. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att till och med en högerman i händelse av att det blir högertrafik av gammal vana kan komma att reagera »till vänster» om han möter kommunisten Helmer Persson i en hårnålskurva, och då kan man ju tänka sig vad som kommer att inträffa. Det kan till och med hända en så avancerad motorman och högerman som herr Sveningsson!

På vilket sätt, i vilken eller vilka former ämnar man nu höra folkets mening? På vilket sätt ämnar man pröva, om opinionen har ändrats? Ja, jag frågar. Vi har riksdagsmannaval 1964. Vilket parti vill på sitt valprogram 1964 ställa parollen om högertrafik? Jag förmodar att socialdemokraterna inte kommer att göra det, inte högern, inte centerpartiet, inte folkpartiet och inte heller kommunisterna.

Till sist måste jag ju också säga att jag personligen är emot högertrafiken. Det

Om införande av högertrafik i Sverige
har inget samband med min aversion mot högerpolitiken, utan jag anser att man inför svenska folket inte har levererat avgörande bevis för högertrafikens överlägsenhet. Svenska folkets majoritet ställer sig mycket skeptisk mot de uppgifter som har lämnats beträffande kostnaderna för övergång till högertrafik. Naturligtvis är riksdagen suverän att fatta principbeslut i den här saken, men riksdagen kan icke nonchalera folkomröstningen 1955. Det är framför allt den saken jag vill peka på i detta sammanhang. Jag tycker nog att utskottsutlåtandet är mycket svagt, och jag ställer mig mycket skeptisk till detsamma.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Gentemot herr Helmer Persson vill jag bara säga att han gör vad han kan för att den här frågan skall bli en politisk fråga. Jag har emellertid fattat det så vid alla tillfällen då frågan om vänster- eller högertrafik har behandlats i riksdagen, att uppfattningarna har varit delade inom samtliga partier. Frågan har aldrig varit någon politisk fråga här i riksdagen, och jag hoppas att det skall bli på samma sätt när den kommer att avgöras.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte jag som har politiserat frågan. Jag polemiserade mot folkpartisten herr Lundström för att han till och med i detta sammanhang måste ta till den gamla klyschan om de fyra demokratiska partierna. Om jag inte är fel underrättad, är det dessa fyra s. k. demokratiska partier som har gjort en gemensam motion. Ingen har ju frågat den kommunistiska riksdagsgruppen, vilken uppfattning den har och om den velat vara med på denna motion. Det var ju så politiseringen av den här frågan började — den saken bör nog herr Sveningsson uppmärksamma.

Om införande av högertrafik i Sverige

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga med anledning av att kommunisterna inte har blivit tillfrågade om sin inställning till högertrafiken, att det inte har någon betydelse för frågans avgörande vilken uppfattning kommunisterna har i det här sammanhanget. De har ju så få representanter här i riksdagen att deras uppfattning saknar betydelse. Men herr Perssons uppläggning av sitt införande var ett försök att göra denna fråga till en politisk fråga, och jag vill än en gång uttala en förhoppning om att den inte kommer att bli det.

Herr PERSSON, HELMER, (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste ju säga att det är vidunderligt att en medlem av högerpartiet och flitigt engagerad talare i första kammaren stiger upp här och säger att det inte har någon betydelse vad Sveriges kommunister har för mening i den här saken. Det är oansvarigt!

Vi har cirka 200 000 väljare. Alltså menar herr Sveningsson att om man lägger om trafiken så eller så, spelar det ingen roll om man kör ihjäl 200 000 kommunistiska väljare.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det har här sagts att Sveriges riksdag bör vara en bild av det svenska folket, och är detta sant, herr talman, kanske jag får framföra litet kritiska tankegångar på detta område.

Jag vill då först säga att jag instämmer i vad herr Strand sade, nämligen att man inte skall tro att alla olägenheter är borta om högertrafik införes. Nej, det är nog så sant som det är sagt.

Men, herr talman, det var egentligen på en annan punkt jag hade tänkt att säga några ord. Om någon timme kommer vi här i kammaren att diskutera många anslagsfrågor. I statsutskottet får vi avslå många motioner — motioner som rör sig om belopp på 10 000—20 000 kronor — på grund av motionernas mångfald och på grund av det statsfi-

nansiella läget. Jag har blivit förvånad över att ingen talare närmare har berört kostnaden för en omläggning till högertrafik. Den frågan håller ju på att utredas, varför det är litet svårt att säga vilken kostnad omläggningen kommer att stanna vid, men antag att den kommer att kosta omkring 700 miljoner kronor; vem är det då som skall betala de miljonerna? Är det i huvudsak de 5/6 av svenska folket som inte har bilar? Är det bilisterna eller är det den sammanlagda befolkningen? Det torde vara nödvändigt att vi så småningom får besked på den punkten, ty jag vill minnas att när vi 1955 hade en folkomröstning angående detta, var det nog kostnaderna som i mycket hög grad fällde utslaget så att vi fick 400 000 röster för högertrafik men 2 100 000 röster för fortsatt vänstertrafik. När förhållandena är sådana, tycker jag att vi bör ägna några ögonblick åt kostnaderna.

Det är mycket som talar för högertrafik, det skall vi väl inte förneka. Här tycks det vara en hel del talare som anser det ödesbestämt att vi måste gå den vägen, men det tror jag för min del inte på. Ofta får vi i denna kammare höra talas om hur det är ordnat i det stora landet England. Jag vill då erinra om att även England har vänstertrafik. Då får jag genast i ansiktet, att det är frågan om en ö och att man där inte har samma problem som vi har. Det är naturligtvis riktigt, men det är väl ändå så att det finns många flera bilar där och att många flera reser på kontinenten och då får samma bekymmer som vi, när vi skall bila i utlandet.

Herr Sveningsson har vid ett par tillfällen nämnt om att han har bilat i utlandet. Det har gått mycket bra och han har kommit hem med sin bil utan någon skräma. Jag tycker inte att detta talar för högertrafik, utan det är ett bevis för att det, trots att vi har vänstertrafik här i landet, har gått mycket bra för honom även i utlandet. Är då den uppfattningen riktig att de utländska bilisterna kör lika bra som herr Sveningsson, blir problemen inte större för dem än för herr Sveningsson.

Herr Lundström nämnde något om att han tidigare knappast varit med om att några motionärer i denna kammare hade varit så tacksamma för att de hade fått en motion avslagen. Det är väl kanske inte alldeles riktigt uttryckt. Utskottet tillstyrker en skrivelse till Kungl. Maj:t, men i övrigt blir motionen avslagen och man blir ju då kanske litet fundersam. Vad har egentligen hänt i andra lagutskottet? Såvitt jag kan förstå har utskottet försökt åstadkomma en ganska neutral skrivning i detta ärende. Det erkännandet kan vi väl alla ge. Vi som satt och såg på TV i går kväll fick ju dock höra utskottets talesman säga att motionen hade fallit framåt. Näja, vi får väl se hur det blir med den saken.

Under några dagar framöver kommer vi här i kammaren att få många diskussioner om anslagsfrågor. Alla vet att vi har mycket stor brist på sjukhusplatser, skollokaler, lärare och mycket, mycket annat. Huvudtemat har ju varit att vi inte kan ordna allt detta på en gång, då det kostar för mycket pengar. Jag blir därför litet förvånad när man nu tydligen är beredd på att utan vidare i ett sammanhang kosta på många hundra miljoner kronor på denna sak. Jag tycker inte det är riktigt i stil med de principer första kammaren brukar tillämpa då det gäller ekonomiska grundsatser. Jag tror att vi även i fortsättningen kommer att få vara mycket varsamma med våra utgifter. De rent automatiska ökningarna kommer att göra, att vi även i fortsättningen kommer att få det ganska bekymmersamt när det gäller våra utgifter. Skulle utvecklingen gå i annan riktning, så att vi får ett överflöd av pengar, skulle ingen bli så glad som jag, men jag tror inte på den saken. Det kommer till nya uppgifter undan för undan. Visserligen ökar statsinkomsterna, men utgifterna ökar i samma grad och ibland till och med väsentligt snabbare.

Detta gör, herr talman, att jag måste be om ursäkt för att jag inte oreserverat kan instämma i den symfoni, som här talar för högertrafiken, utan jag tycker att vi skall ta det lugnt. Vi skall vänta och se vad utredningen kommer till för re-

Om införande av högertrafik i Sverige
sultat beträffande kostnaderna, och sedan får vi ta ställning till frågan.

Jag måste också erinra om 1955 års folkomröstning. Skall vi alldeles nonchalerera den absoluta majoriteten av den svenska folkmeningen på denna punkt? Det tror jag ingen här i denna kammare vill göra. Men vill man inte det, så ser jag ingen annan utväg än att vi får ta en ny folkomröstning. Jag skulle vilja fråga motionärerna, om de är beredda att motionera och verka i den riktningen, så att vi kan få en ny folkomröstning.

Jag tror också, att det faktiskt har skett en viss förändring i tänkesättet sedan 1955, och det skulle vara mycket värdefullt att få siffror på hur det är med den saken. Kan man tänka sig att opinionen i landet har svängt om så mycket, att siffrorna blir motsatta denna gång? Eller vilket mellanläge kommer man männe fram till?

Jag tror det skulle vara mycket klokt att utforska folkopinionen, ty i en för hela vårt folk så viktig fråga bör vi ha allmänheten med oss och inte emot oss. Jag hoppas att den utredning som nu arbetar skall komma med siffror, som gör att vi lugnt och sakligt kan bedöma denna fråga, samtidigt som vi också tar hänsyn till de ekonomiska synpunkterna på problemet.

I detta anförde instämde herrar *Mogård* (s), *Lage Svedberg* (s), *Per Olofsson* (s) och *Olsén* (s).

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Precis det resonemang, som herr Näsström nu för, fördes när det kostade 27 miljoner kronor att lägga om till högertrafik. Det har framförts varje gång frågan varit uppe. Det har förts av herr Wigforss och en mängd andra. Driver vi det resonemanget nu och det inte blir någon omläggning, så kommer man om tio år, då det är tio gånger dyrare att lägga om till högertrafik, att säga: Varför gjorde vi det inte för tio år sedan?

Herr Helmer Persson var stött över att jag nämnt de fyra demokratiska partierna. Jag vill då säga, att jag inte har

Om införande av högertrafik i Sverige

politiserat frågan därigenom. Jag sade bara som sanningen är, att det var riksdagsmän ur de fyra demokratiska partierna som skrev under denna motion.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström efterlyste hur en övergång skall ordnas, ekonomiskt sett. Ja, det får regeringen lägga fram förslag om. Det ser ju för närvarande inte så illa ut med våra statsfinanser, och nog tycker jag att detta är, som jag sade i ett tidigare anförande, en hela folkets gemensamma angelägenhet. Jag tror inte att samhället kommer i gunning, ekonomiskt sett, för att man övergår till högertrafik.

Herr Näsström nämnde mitt namn i sammanhang med ett påstående, att det visat sig gå bra för oss som är vana vid vänstertrafik att köra till höger i andra länder. Ja visst är det så. Jag tror att svenskarna lyckas bra med att köra utomlands i högertrafik, emedan vi från början till slut måste vara inställda på att lägga om till högertrafik. Men de som har högertrafik i sitt eget land och i grannländerna på ett mycket stort område reagerar säkert inte på samma sätt när de kommer hit till oss. De ställer inte om sig lika lätt som vi som länge haft hela problemet aktuellt för oss.

Vad gäller frågan om vi skall ha en ny folkomröstning eller inte vill jag svara, att ett flertal tidningar som står herr Näsström mycket nära har sagt, att vi redan har haft en folkomröstning för mycket när det gäller högertrafik.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattade herr Sveningsson rätt instämmer han med de tidningsskribenter, som anser att man skall nonchalera 1955 års folkomröstning. Jag kan inte tolka hans anförande på annat sätt. Det vore högst beklagligt.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Alla olägenheter är inte borta med en övergång från vänstertra-

fik till högertrafik, sade utskottets värderade ordförande, och herr Näsström instämde i detta yttrande.

Nej, det är de förvisso inte, ty en rad olika faktorer inverkar på vår trafiksäkerhet. Vägarnas beskaffenhet skall passa vår trafik med hänsyn till vårt klimat och vår natur och de färdmedel som vi använder, då främst bilarna. Vidare skall bilarna vara trafiksäkra, och att därvid åtskilligt brister fick svenska folket en nästan chockartad bekräftelse på häromkvällen genom TV. Andra faktorer, som vi också måste räkna med, är ju de mänskliga. Vi har inte bara receptiva, kloka och ordentliga människor, som reagerar snabbt och riktigt på vägarna, vare sig de nu bilar, cyklar eller promenerar. Vi har också obetänksamma, slarviga och lättsinniga människor, som kör bil, cyklar och promenerar, och dem måste vi ju ta med i beräkningen. Vi som anser oss vara nära nog idealiska bilförare, för jag har, herr talman, träffat på mycket få bilförare som säger att de kör bil dåligt, liksom de mest hänsynsfulla gångtrafikanter, kan också tappa besinningen och göra dumheter.

Den mänskliga faktorn är oerhört oberäknelig, och den kan vi inte göra mycket åt. Naturligtvis kan man driva ökad trafiksäkerhetspropaganda och intensifiera utbildningen i körskolorna. Men den mänskliga faktorn har vi betydligt svårare att utöva inverkan på än andra faktorer som ökar trafiksäkerheten. Det är dessa andra faktorer som vi måste inrikta oss på och systematiskt gå igenom, så att vi inte lämnar någon åt sidan, utan gör vad vi kan för att öka trafiksäkerheten och minska olycksfrekvensen.

Till dessa faktorer hör enligt min uppfattning onekligen frågan om höger- eller vänstertrafik. Att den exklusiva körriktning, som vi har här i Sverige, minskar trafiksäkerheten och ökar olycksfallsfrekvensen har en rad talare motiverat och givit exempel på. Jag vill inte polemisera mot utskottets värderade ordförande men kan ändå inte underlåta att säga, att det i alla fall finns analyserade

olycksfall och statistik över de olyckor med utländska förare, som har förekommit här i landet under de senaste åren. Den svenska trafikförsäkringsföreningen har beräknat, att under 1960 inträffade 966 skadefall, där utländska motorförare var inblandade — det är 200 mer än år 1959. Man har analyserat fallen och funnit att en tredjedel av dem inte har någonting att göra med höger- eller vänsterregeln, att sambandet är tveksamt i en tredjedel av fallen och att det i den återstående tredjedelen gäller klara felmanövrer.

Detta är beklämmande siffror, och enligt min uppfattning vägande motiv för att man måste ta itu med den faktor som höger- eller vänsterregeln utgör. De mänskliga tragedier som utspelats i samband med dessa olyckor kan ingen av oss mäta. Man kan inte mäta det mänskliga lidandet. Kan vi mäta olyckorna i pengar och i kostnader? Ja, det är klart att vi kan, om vi vill se så pass krasst på det hela. Om vi överväger kostnaderna för en övergång från vänstertrafik till högertrafik — och jag tycker nog att Sveriges riksdag har anledning att göra detta och att invänta den utredning som nu pågår i denna fråga — måste vi ändå försöka uppskatta vad vi vinner på plussidan, och detta är svårare för utredningsmannen att göra. Vi måste försöka uppskatta vad vi skulle kunna, om man uttrycker sig så kallt, spara in på värden av dem som skadats vid dessa olycksfall och ta i betraktande de ekonomiska förluster, som samhället otvivelaktigt lider på grund av att människor i sin arbetsföra ålder råkar ut för trafikolyckor. Jag säger detta därför att det ofta talats om hur dyrt det är att lägga om till högertrafik. Man kanske också skall tänka på den andra sidan av saken.

Herr talman! Ju flera bilar och andra motordrivna fordon vi får — det blir varje år allt flera, och trafiken blir allt intensivare — desto nödvändigare är det att gå igenom systematiskt alla de faktorer som kan öka trafiksäkerheten och som vi kan påverka ekonomiskt eller med förordningar och lagar.

Om införande av högertrafik i Sverige

Även om utskottet, såsom herr Strand mycket riktigt påpekade, vid behandlingen av detta ärende inte tagit ställning i principfrågan — vänster- eller högertrafik — utan endast tagit upp det delproblem, som en utredning utgör, varvid utskottet ansett att en utredning skulle förlänga frågans avgörande och därför inte velat säga ja till en sådan har jag tagit mig friheten att motivera min ståndpunkt till principfrågan.

Jag har naturligtvis, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Många, kanske de allra flesta, har här talat sig varma för högertrafiken. Jag skulle för min del kanske kunna nöja mig med att instämma i vad herr Strand och herr Näsström anförde, när de ansåg att vi borde iakttä en viss försiktighet i denna fråga. Man måste naturligtvis ta hänsyn till de mänskliga faktorerna i ett sådant fall som det här gäller.

Vi hade en folkomröstning — vilket ju tidigare har berörts — där cirka 80 procent röstade för vänstertrafik och cirka 20 procent för högertrafik. Tidpunkten för folkomröstningen ligger inte så långt tillbaka, men det har väl skett en ganska kraftig omsvängning sedan dess. Jag tror ändå, som sagt, att det finns mycket som talar för att man här bör gå fram med en viss försiktighet.

Det gäller ju här, vilket några talare har varit inne på, även frågan om kostnaderna, som enligt min mening kanske kommer att gälla ganska höga belopp. Om vi tar de pengar, som en omläggning till högertrafik skulle kosta, och lägger ned dem på att undanröja de trafikfällor, som vi för närvarande har, så skulle vi nog komma ganska långt när det gäller att förebygga trafikolyckor. Och får vi högertrafik är det ganska troligt, att många olyckor kommer att inträffa i övergångsskedet. Vi vet hur människor reagerar automatiskt i snabba situationer, på ett backkrön t. ex. — gör man enligt gamla vanan en kraftig gir till

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

vänster är olyckan genast skedd. Man får väl därför genomföra en kraftig hastighetsbegränsning under övergångstiden.

Jag är inte en direkt motståndare till högertrafik, men vid en övergång bör enligt min mening iakttagas försiktighet. Det är, som tidigare framhållits, kommunikationsministern som har utspelet i detta sammanhang. Jag tror att vid den tidpunkt, då högertrafik införes, måste vi vara förberedda i allra högsta grad, om vi skall kunna förebygga de olyckor, som då eventuellt kommer att inträffa. Det är säkerligen månet liv, som står på spel i det sammanhanget, vilket bör uppmärksammas mycket noga.

I herr Jonassons yttrande instämde herr *Svanström* (cp) och herr *Andersson*, *Axel Emanuel*, (cp).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 81 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels till Förvärv av aktier i Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett investeringsanslag av 862 000 kronor, dels till Bidrag till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under driftbudgeten, tionde huvudtiteln, anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kro-

nor, dels till Lån till Törefors aktiebolag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock till Lån till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 581) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl. (II: 692), i vilka hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av förenämnda proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en kartläggning av näringslivets betingelser i Norrbottens län, bland annat mot bakgrunden av den väntade befolkningsutvecklingen, som kunde tjäna till ledning för en ekonomiskt lönande och differentierad näringsverksamhet och underlätta förebyggande och avhjälpande av kriser av den art som nu uppstått i Töre,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svärd* (I: 583) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 694), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte dels avslå förevarande proposition, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och i andra hand möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten,

dels en inom första kammaren av herr *Helmer Persson* väckt motion (I: 582), vari hemstälts, att riksdagen måtte, med i övrigt bifall till propositionen, besluta, att Törefors aktiebolag skulle ombildas till Aktiebolaget Statens metallindustrier med huvuduppgift att i Norrbotten bygga upp en allsidig verkstadsindustri,

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rydén* väckt motion (II: 693).

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionen I: 582 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Förvärv av aktier i Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 862 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

1) till Lån till Törefors aktiebolag å tilläggsstat II till riksdagen för budgetåret 1960/61 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

2) till Lån till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor;

V. att motionerna I: 581 och II: 692 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 583 och II: 694, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionen II: 693, i vad den icke behandlats under II—IV, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Bergh, Ragnar*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II, III och VI hemställa,

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förvärv av aktier i Törefors aktiebolag;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till Törefors aktiebolag för kompletterande utredningar och försöksverksamhet för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 583 och II: 694, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning rörande lämplig produktion i Törefors;

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng, Ståhl* och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II—IV och VI hemställa,

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förvärv av aktier i Törefors aktiebolag;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till bidrag till Törefors aktiebolag;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel å tilläggsstat II till

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

riksstaten för budgetåret 1960/61 till lån till Törefors aktiebolag;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel för budgetåret 1961/62 till lån till Törefors aktiebolag;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och, i andra hand, möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! I reservation 2 vid detta utlåtande yrkas dels avslag på propositionen, dels att ASSI skall anmodas att utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och, i andra hand, möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten.

Jag skall be, herr talman, att i största korthet få motivera dessa yrkanden.

Som jag nämnde nyss, är det ingen som bestrider att näringslivet har större svårigheter i Norrland än i någon annan del av landet. Vi menar i reservationen, att just därför är det av utomordentligt stor vikt, att planeringen sker så effektivt som någonsin är möjligt. Vi tror inte, att bildandet av ett nytt statligt bolag är den rätta vägen att gå fram. Om tillverkning av mineralullsplattor över huvud taget bör komma till stånd, så bör det rimligtvis ske inom ramen för ASSI:s ordinarie produktion.

Av handlingarna i ärendet framgår, att företaget är minst sagt riskfyllt. Det finns inte några tillfredsställande utredningar i olika hänseenden, t. ex. när det gäller de tekniska betingelserna och marknadsförutsättningarna över huvud taget. Jag misstänker, att om man går fram efter de föreslagna linjerna, så kan det bli en ny besvikelse för bygdens befolkning.

Detta är inte att ge uttryck för en pessimism i överkant. Jag behöver bara gå till vad departementschefen uttalat i ärendet. Även departementschefen understryker, att risker är förenade med verksamheten. Nåväl, det är alltid risker med alla företag, men i detta fall tror jag att de är alldeles flagranta. Departementschefen anför sålunda: »Åtskilliga faktorer är så osäkra att man enligt min mening inte heller kan utesluta förlustrisker. Marknadsläget för den ifrågasatta produkten är inte mera ingående undersökt och de tekniska betingelserna måste ytterligare klarläggas genom försökstillverkning. Vidare får beaktas, att en fabrik i Törefors redan av geografiska skäl befinner sig i ett förhållandevis ogynnsamt konkurrensläge.»

Rent parentetiskt kan jag anmärka, att det inte är alldeles oviktigt heller att riksdagen skall anslå medel utan att kunna ta del av de beräkningar som ligger till grund för verksamheten. Det hänvisas till att utskottet bör få vederbörliga upplysningar. Nu har inte jag suttit med i den avdelning, som ingående behandlat denna fråga, men det vore intressant att få veta om sådana bärande motiveringar där har presterats, som man borde kunna ha rätt att räkna med.

Man är här tveksam, och man har varit det år efter år. Så sent som 1959 ansåg ASSI att förutsättningar saknades för produktion av bl. a. mineralullsplattor. Sedan har bolaget ändrat sig. Men att ett fristående statligt företag därför skulle vara den rätta vägen, anser vi inte tillnärmelsevis bevisat. Jag kan tillägga att när ASSI nu anser förutsättningar föreligga, bör rimligtvis också ASSI ha hand om denna verksamhet in spe och föra den i hamn.

Det är ju också så om jag tänker på konkurrenssynpunkten, att vi har tillverkning av mineralullsplattor på flera ställen i Sverige. Vid t. ex. Karlshamns bruk — som äges av Kooperativa förbundet — bedrivs en sådan tillverkning. Man kan fråga sig, hur Töre, som är — enligt vad departementschefen anfört i det av mig nyss citerade uttalandet — föga välbeläget, skall stå sig i

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

konkurrensen. Jag frågar mig, om denna sida av saken har undersökts.

Det är viktigt — det behövs inte understrykas, utan det vet vi alla — med sysselsättningsfrämjande åtgärder, men — som jag flera gånger sagt — vi tror inte att denna väg är den riktiga. Vi anser att det när sådana här åtgärder skall vidtagas är viktigt att man ser på det ekonomiska läget i stort. Jag kanske kan få citera en passus ur Industriförbundets tidskrift med anledning just av detta projekt. Det står på följande sätt: »Att i nuvarande handelspolitiska läge vidmakthålla befintliga eller starta nya industrier enbart av det skälet att man vill skapa arbetstillfällen för befolkningen i tillbakagående samhällen, är en orimlighet som får allvarliga samhällsekonomiska konsekvenser.»

Jag vill understryka att den inställning, som jag här gör mig till tolk för, ingalunda är negativ, även om den vid ett ytligt betraktande kan förefalla så. I reservationen betonas det i stället starkt, att om det i Töre eller i dess närhet skulle uppstå möjligheter till lönnande produktion på längre sikt, bör statsmakterna på olika sätt främja tillkomsten därav.

Man får, såvitt jag förstår, vidta även andra åtgärder från det allmännas sida, t. ex. bedriva en rörlighetsfrämjande arbetsmarknadspolitik. Om ASSI inte har möjlighet att ge arbetarna vid sågverket sysselsättning, bör bolaget i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen pröva möjligheterna att erbjuda sysselsättning vid bolagets andra företag. Den rörliga arbetsmarknadspolitiken har också förordats både av arbetsmarknadens parter och av statsmakterna.

I kompletteringspropositionen har också bl. a. framhållits, med hänsyn till det ansträngda arbetsmarknadsläget, nödvändigheten av att arbetsförmedlingarnas verksamhet ökas för överförande av arbetskraft till bristområden, att omskolning sker i ökad utsträckning o. s. v.

I reservationen förordar vi alltså i första hand undersökningar för att få i gång lönnande företag och i andra hand undersökningar av möjligheterna att för-

flytta arbetskraft. Om sådan förflyttning inte utan vidare kan ske av humanitära skäl, bör det allmänna träda till med stöd och hjälp.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den med 2 betecknade reservationen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Det är skönt i varje fall att det råder enighet på en mycket väsentlig punkt, nämligen att den friställda arbetskraften i Töre bör på ett lämpligt sätt komma in i det normala produktionslivet. Jag skulle kanske kunna tillägga, att det råder om också inte fullständig enighet så i det närmaste enighet om ett annat väsentligt ting, nämligen att ingen, vare sig majoriteten eller reservanterna, riktigt tror på lönsamheten av den produktion som föreslås.

Det finns i uppfattningen om den saken flera nyanser, och det är väl också dessa nyanser som föranlett de olika ståndpunktstagandena. Majoriteten vill som bekant anvisa ett belopp av 300 000 kronor och dessutom ge Törefors aktiebolag ett lån på 3 500 000 kronor. Jag vill också tillstyrka både det föreslagna anslaget på 300 000 kronor och lånet på 3 500 000 kronor. Men jag vill inte att dessa medel skall användas, förrän regeringen vet — eller åtminstone kan finna det sannolikt — att den produktion man tänker ta upp är lönsam.

Bakgrunden till min reservation är framför allt att befolkningen i Töre kommun sannerligen haft tillräckligt med industriella besvikelser och att det nu gäller att se till, att inte människorna däruppe om ett fåtal år råkar ut för ytterligare en besvikelse. Enligt min tro skulle detta bli fallet om man toge upp tillverkning av mineralullsplattor.

Det har sedan gammalt funnits ett sågverk i Törefors. Det har drivits till för några år sedan av enskild ägare, men sågverket har råkat ut för samma olycksöde som så många andra små sågverk, som inte haft tillgång till egen skog. Konkurrensen har fört med sig

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

att man har måst rationalisera verken och göra större enheter. Konkurrenten beträffande råvaran har fört med sig att de små sågverksägarna, som inte haft egna skogar, råkat särskilt illa ut. Domänverket, som äger den mesta skogen i Norrbotten, sålde givetvis till högstbjudande, och då kom sådana här små verk i kläm. Och så kom då den dag då Törefors måste slå igen.

Vi hade för en del år sedan ett ganska sällsamt mellanspel. En storföretagare här i Mellansverige, rätt ofta omnämnd i pressen de här dagarna, fick inte bara prima sågtimmer från domänverket utan också ekonomisk garanti av staten för att kunna upprätthålla rörelsen några månader. Jag skulle tro att han lämnade ifrån sig sågverket med en ganska god förtjänst.

Sedan kom ASSI in i bilden. ASSI är som bekant ett bolag, som främst kom till för att med statens egen råvara som underlag åstadkomma en träförädlingsindustri där uppe. Vi har i denna kammare mer än en gång hört genljud av de svårigheter ASSI har haft. Vi ökade ju aktiekapitalet med 21 miljoner kronor härom året och sedan har bolaget fått låna av statsmedel ungefär det dubbla beloppet. Avsikten med detta var att det skulle åstadkomma en sådan strukturförändring i sin produktion att konkurrenskraften skulle bli bättre.

ASSI har fått i uppdrag att undersöka vad som kunde göras åt Töreforsproblemet. Man har hankat sig fram under några år och sysselsatt ungefär 50 man mot de ungefär 200 som var anställda tidigare. I övrigt har den friställda befolkningen fått sysselsättas med beredskapsarbeten till dryga kostnader för både kommunen och staten. Men slutligen beslöt ASSI, som jag tror på goda grunder, att förklara att det inte bär sig att driva sågverksrörelse i Törefors, och så fick bolaget i uppdrag att försöka hitta på någon annan verksamhet.

När ASSI varslade om nedläggning för ett par år sedan diskuterades olika produkter. Man avstyrkte då tanken på att framställa mineralull. Nu finner man

att bolaget två år efteråt föreslår framställning av mineralullsplattor. Visserligen lovar man tekniskt bistånd tills vidare och även att sköta försäljningen, men i övrigt vill bolaget draga sig undan ansvaret för denna produktion. Både vad som hände för två år sedan och den passiviteten, som bolaget visar nu, kan inte gärna tolkas som att bolaget självt tror särskilt mycket på lönsamheten.

Någon större tilltro framträder inte heller i propositionen. Det återges där kalkyler, vari sågs att av en produktion på cirka 7 000 ton kan man under gynnsamma förhållanden räkna med ungefär 500 000 kronor netto före kapitalavskrivningar. När vi hade frågan uppe i statsutskottets första avdelning frågade jag direktören för ASSI vad detta betydde och fick då beskedet, att vid en normal avskrivning var dessa 500 000 kronor praktiskt taget konsumerade.

Därtill kommer, att framställningsmetoden visserligen uppges vara laboratoriemässigt klarad men icke industriellt. Man kan även inhämta från propositionen, att avsättningsmöjligheterna är föga kända. Visserligen driver ASSI framställning av mineralullsplattor i Laxå, men där är det fråga om en annan metod än den man tänker använda i Töre.

Både av de sifferuppgifter som är lämnade och av de rätt pessimistiska tonfall, som skymtar i propositionen, kan man utan vidare dra den slutsatsen, att detta företag är förenat med rätt stora ekonomiska risker. Det kan inte försäkras att denna produktion är lönsam, och eftersom förutsättningen för att en industriell verksamhet i längden skall kunna upprätthållas dock är, att den är lönsam, tycker jag att det är på rätt svaga grunder som just denna produktion föreslagits.

Nu ser emellertid både handelsministern och utskottets majoritet på lönsamhetsproblemet på ett alldeles särskilt sätt. Man säger att det blir dyrt att hålla befolkningen i arbete med beredskapsarbeten, och man bedömer själva lönsamhetsproblemet mot bakgrunden av detta. Men detta resonemang förutsätter, att någon lönsam produktionsgren skul-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

le vara otänkbar däruppe, och jag förstår inte var man får denna pessimistiska syn ifrån. Det skulle väl ändå vara bra mycket bättre, både samhällsekonomiskt och med hänsyn till befolkningens trygghet, om man sökte sig fram till en produktion som på sannolika grunder kan anses lönsam. Töres befolkning har sannerligen varit tillräckligt illa ute för att slippa att på nytt behöva utsättas för ett sådant här ovisst experiment.

Jag har av detta dragit den slutsatsen, att vi inte nu bör bestämma vilken produktionsgren som skall tas upp. Jag anser det för övrigt både praktiskt och principiellt oriktigt, att riksdagen direkt eller indirekt skall besluta om sådana ting. Riksdagen motsvarar ingen bolagsstämma. Det är regeringen som agerar bolagsstämma, det är regeringen som tillsätter styrelseledamöter och revisorer, beviljar ansvarsfrihet o. s. v. Jag tycker nog det passar mera i stycke med detta, att regeringen också tar ansvaret för vad som kommer att ske i stället för att på förslag av ett bolag, som vill springa ifrån ansvaret, och på grund av ett material av den beskaffenhet jag här har nämnt föreslå riksdagen någonting för att få riksdagen att ta ansvaret. Detta är en fullständigt felaktig ordning, enligt min mening.

Jag anser vidare, liksom fröken Andersson, att om denna verksamhet i Törefors skall bedrivas av ett statligt bolag, bör Törefors fortsätta att vara dotterbolag under ASSI. Den ståndpunkten intar jag på grundval av motiveringen för ASSI:s tillkomst och den uppgift, som bolaget via höjningen av aktiekapitalet här omåret och lånet då fick att verkligen förändra sin produktionsriktning. Skall verksamheten bedrivas i statlig regi, anser jag att ASSI är närmast till. Skulle det däremot befinnas fördelaktigare att enskild företagsamhet får träda in, kommer saken i ett annat läge.

Jag kan summera vad jag sagt så, att jag är allvarligt rädd, om propositionen i enlighet med utskottsmajoritetens uppfattning nu vinner riksdagens bifall, för

att vi får löpa en stor risk att om några år få motse ny besvikelse bland befolkningen i Töre. Min reservation avser att minska riskerna för ett sådant misslyckande. Jag menar att då får man hanka sig fram med ASSI en liten tid till, som man gjort de här åren, tills saken är klar. Jag måste beteckna det som äventyrligt att på så svaga grunder som här redovisats sätta i gång den produktion som är föreslagen. Jag vill lämna ansvaret för den saken till regeringen, som själv får besluta vilken produkt som skall tas upp. Då kan det hända att man ägnar större intresse åt lönsamhetsprincipen än vad man gjort i det här sammanhanget.

För att det inte skall fattas pengar har alltså även jag tillstyrkt 300 000 kronor till försöks- och experimentverksamhet, och jag är också med på att ASSI får de bägge lånen som Kungl. Maj:t föreslår. Däremot finns i detta sammanhang ingen anledning att ta upp frågan om förvärv av aktierna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! För åtta år sedan besökte riksdagen Törefors och fick skåda det förfall som privatkapitalistisk spekulation där mäktat åstadkomma. Samma år inköpte staten Törefors och förvandlade Törebolaget till ett dotterföretag till Statens skogsindustrier. En av storfinansens främsta här i landet erhöll 100 000 kronor plus rätt att välja ut det bästa sågtimret inom domänverkets skogsområden i Norrbotten bara för att upprätthålla driften i Törefors under en vintersäsong.

Vid valet 1954 stämde regeringspartiet upp den höga visan för folket i Töre: Nu skall ni få se på någonting stort, någonting i särklass, någonting som inte går av för hackor — nu skall nämligen Törefors förvandlas till en modern skogsindustri!

Så kom vi fram till året 1956. Då beslutade riksdagen att bygga industrispåret mellan Karlsborgsverken och Mor-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

järv. Man viftade också med möjligheten av ett stickspår ned till Törefors.

Den 30 september 1956 meddelade ASSI regeringen bl. a. följande, som sändes ut till pressen i form av ett specialtelegram: »Bolaget är berett att vidta den upprustning av Töreforssågen som kan anses motiverad ur företags-ekonomisk synpunkt. Bolaget räknar i detta avseende med att en grundlig om- och tillbyggnad av maskinutrustningen vid Töreforssågen bör vidtas inom en framtid. Kostnaderna för denna upprustning, vilken uppskattas till drygt två miljoner kronor, avser bolaget bestrida med egna medel.»

Vad blev det så av det hela? Blev det »en grundlig om- och tillbyggnad av maskinutrustningen vid Töreforssågen»? Nej, det statliga bolaget nöjde sig med att inköpa en barkmaskin, och förfallet fortsatte i stegrat tempo.

Och märk väl — samma år den 16 maj delgav jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 28 riksdagen följande kategoriska besked från styrelsen för Statens skogsindustrier, vilket jag anser vara nödvändigt att läsa in i kammarens protokoll: »Beträffande slutligen det i motionerna uttalade önskemålet, att bolagets rörelsekapital erhåller sådan omfattning att detsamma även täcker den rörelse som bolaget bedriver i Törefors och Seskarö, vill utskottet hänvisa till att bolaget i en till utskottet ingiven promemoria uttalat sin avsikt att i fortsättningen upprätthålla dessa företagsenheter.»

Att i fortsättningen upprätthålla driften vid Törefors var ASSI:s garanti i maj månad 1956. Vart tog den garantien vägen? Tre år efteråt meddelade bolaget sitt beslut att lägga ned driften i Törefors. Efter sju års cirkusuppvisning hade sålunda det statliga bolaget fullbordat kretsloppet och samtidigt inför hela riket demonstreat vart undfallenhetens och halvmesyrernas politik leder.

Innan jag yttrar mig om regeringens nya förslag om vad som skall ersätta sågverksdriften i Törefors vill jag i korthet ta upp till behandling det primära argument som ASSI anför som motive-

ring till att sågverket i Törefors måste nedläggas. Bolaget säger att det inte finns råvara i tillräcklig utsträckning. Jag tror inte ett dugg på den uppgiften. Om massaindustrien i Norrbotten byggs ut enligt planerna kommer automatiskt tillgången på sågtimmer att öka. Om man reducerar exporten av sågtimmer från Norrbotten blir det mera över för detta läns egna sågverk. Skall domänverket i fortsättningen leverera sågtimmer till privatkapitalistiska skogsindustrier, medan man samtidigt lägger ned statligt ägda sågverk? Jag hemställer att utskottets talesman ger ett besked på den punkten.

Vidare hemställer jag att utskottets talesman lämnar en förklaring till följande fenomen. I Töre buntar man ihop timmer till havsflottar för vidare befordran till Kemi. Samtidigt har ASSI innevarande vår från Kemi inköpt 1 500 standard sågat virke och transporterat det per lastbil den sju mil långa vägen till Karlsborgsverken. I Törefors har man samtidigt all möda i världen att få timmer till två rampar. Vem bär skulden till denna vidunderliga politik? Jag begär besked därom av utskottets talesman eller också av handelsministern.

Sammanfattningsvis vill jag fastställa följande: Törefors sågverk har offrats på storfinansens altare. Den statliga företagsmakt, som i övrigt har gett så fina resultat i Norrbotten, vilket jag vill omvittna, har beträffande Töre skämt ut sig ordentligt. Den nuvarande handelsministern fick överta ett dåligt arv från herr Norups departement. Det fel som han begått är att han började röra i herr Norups gröt i stället för att resolut skyffla ut den.

Handelsministern startade dåligt när han skilde ASSI från domänverket. Men han har nu tagit ett nytt initiativ, och detta hälsar vi med tillfredsställelse. I vår motion har vi karakteriserat förslaget om tillverkning av mineralullsplattor som någonting principiellt nytt för Norrbottens vidkommande, ty råvaran skall ju i huvudsak hämtas från basindustrien Norrbottens järnverk. Naturligtvis är inte projektet tillräckligt för att

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

klara av sysselsättningen inom Töre socken. Men vi förutsätter att tillverkningen av mineralullsplattor skall kunna utvidgas och att någon annan industriell produktion skall kunna komma till stånd.

Framför allt är ju detta nödvändigt om man till varje pris är inställd på att lägga ned sågverksdriften i Törefors.

Det är bl. a. mot den bakgrunden vi har föreslagit att Törefors aktiebolag ombildas till Aktiebolaget Statens metallindustrier med uppgift att i Norrbotten bygga upp en allsidig verkstadsindustri. Detta att ändra namn på bolaget är nu inte bara en terminologisk fråga utan avser att betjäna uppgiften att industrialisera också andra delar av Norrbotten, och varför inte även andra delar av vårt land, som är industrifattiga.

Hur har man exempelvis tänkt sig lösa problemet Råneå, där skoindustrien nu praktiskt taget nedlagts, problemet Tornedalen och problemet inlandskommunerna? Vilket statligt bolag skall där gripa in och fullgöra nödvändiga uppgifter? Skall vi ha ytterligare en massa statliga bolag? Skall vi ha ett statligt bolag inom varje socken i Norrbotten? Uppgifterna att i anslutning till NJA bygga upp en förädlingsindustri i Norrbotten bör åvila ett statligt bolag med vidare ram för sin verksamhet än vad fallet blir med Törefors aktiebolag.

Utskottet har yttrat sig snorkigt och kuriöst om vårt förslag beträffande ombildning av Töreforsbolaget. Det kuriösa består däri, att utskottet fått för sig att det skulle vara omöjligt att ombilda Töreforsbolaget till »en allsidig verkstadsindustri». Att utskottet utifrån det omöjliga i att förvandla Töreforsbolaget till en allsidig verkstadsindustri avstyrkt vår motion är begripligt, men det vore mera begripligt om statsutskottets första avdelning först läste vårt yrkande innan vidunderligheterna sätts på pränt. Töreforsbolaget kan man nämligen inte ombilda till en allsidig verkstadsindustri, men väl till Aktiebolaget Statens metallindustrier med huvuduppgift att i Norrbotten bygga upp en allsidig verkstadsindustri. Jag hoppas att utskottet nu inser sin fadäs och erkänner densamma.

Så några ord om de båda högerreser-

vationerna. Mycket får man ju uppleva under sitt liv, men fråga är nog om man får uppleva en sådan konst i att balansera på slak lina som den herr Bergh återigen presterat. I sak innebär herr Berghs reservation avslag, ett avvisande av varje statligt initiativ för att bereda sysselsättning åt folk i Töre. Talet om ytterligare utredningar avser i verkligheten att hindra tillkomsten av en industri i Törefors för tillverkning av mineralullsplattor. Så ligger det till med den saken.

Den andra högerreservationen går på den direkta avslagslinjen, precis som Cellulosabolaget har velat ha det. Denna reservation innefattar emellertid två viktiga problem som jag något vill yttra mig om.

Det första gäller påståendet att det hårda klimatet och de långa avstånden i allmänhet gör det mindre lönande att driva företag i Norrland. Stämmer nu detta? Blir det dyrare i Norrland att bryta malm? Nej, svarar jag. Blir skogsavverkningarna dyrare? Nej. Blir det dyrare att framställa järn och stål vid NJA än vid järnbruken i Mellan- och Sydsverige? Nej. Blir det dyrare i Norrland att producera plank, bräder, massa och papper? Nej, hävdar jag. Däremot är det riktigt att de långa avstånden fördyrar frakterna och att den kortare skeppningssäsongen skapar vissa svårigheter. De mellan- och sydsvenska storindustrierna betalar ingen frakt på den elkraft de hämtar från Norrland. Den transporten över hundratals mil betalar svenska staten, den stat som monopolkapitalet så väl utnyttjar för att tillgodose sina ekonomiska intressen.

Givetvis saknar en del industrier speciellt i övre Norrland en rad fördelar, som den mellan- och sydsvenska kan tillgodogöra sig genom ett mildare klimat och främst genom lägre fraktkostnader, men de naturliga fördelar som de norrländska industrierna borde kunna tillgodoräkna sig — här syftar jag främst på de statliga industrierna — har ännu inte kunnat förverkligas på grund av den kolonialistiskt färgade politik man ännu för mot Norrland.

Det andra huvudargumentet för hö-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

gens avslagsyrkande är hänvisningen till hur nödvändigt det är med en rörlig arbetsmarknad. Med hänvisning härtill rekommenderar egentligen högern i sin andra reservation att Töre socken skall avfolkas.

Nå, en viss arbetskraftsrörlighet är givetvis nödvändig, men när storindustrin i Mellan- och Sydsverige i fullt samförstånd med regeringen och arbetsmarknadsstyrelsen tar denna rörlighetsbefrämjande arbetsmarknadspolitik till intäkt för att avfolka Norrland, då är det sannerligen på tiden att sätta stopp för den trafiken.

Under loppet av några år har Töre kommun minskat sitt invånarantal med cirka 700 personer. År 1960 minskade så gott som alla norrlandslän i folkmängd. Undantag var Norrbotten, som ökade med 400 invånare, men som likväl fick notera en nettoförlust av nära 2 000 personer på omflyttningar. Befolkningsutvecklingen i Norrland, som är mycket otillfredsställande, kommer att medföra oerhörda bekymmer, och inte minst av den anledningen är det nödvändigt med statliga insatser för att stoppa denna olyckliga utveckling.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till yrkandet i motion nr I: 582 och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Namnet Töre är ju välkänt i riksdagens annaler, och vid flera tillfällen har Töre spelat en roll i debatter här i riksdagen. Vi vågar väl påstå att betydelsefulla delar av företagssambeten där uppe i minst ett decennium har haft stora svårigheter att brottas med, och i samband därmed har kommunen haft stora svårigheter när det gällt att sysselsätta friställd arbetskraft.

Av propositionen framgår att redan för ett årtionde sedan det största företaget, Törefors aktiebolag, drabbades av svårigheter att skaffa råvaror till sin sågverksdrift. När dessutom behov

av modernisering av industrianläggningen uppstod och betalningssvårigheter satte in, verkade det i den riktningen att driften inte blev lönande. Redan då engagerade sig statsmakterna för en utredning rörande sysselsättningsläget i orten. Denna utredning gav upphov till att staten lämnade kreditstöd till utvidgning av två företag, det ena i trävaruindustrin och det andra i järnmanufakturbranschen. Det ena företaget gick dock i konkurs och har nu försålts. Båda dessa rörelser drivs nu med avsevärt mindre antal sysselsatta än man från början hade avsett.

På förslag av den s. k. Töreutredningen förvärvades, såsom här påpekats, Töre aktiebolag av ASSI, men det skedde med stor tvekan från det statliga bolagets sida. Råvarubasen i fråga om timmer ansågs svag; då wallboardtillverkningen var förlustbringande slopades den, och sågverksrörelsen skars ned, så att arbetsstyrkan, såsom också har framgått av de anföranden som tidigare hållits, minskade från cirka 200 till ett 50-tal man. Av de uppgifter, som vi har fått i utskottet, beror det på att sågverken i dessa trakter ligger mycket tätt — vi har Seskarö, Karlsborg och Båtskärsnäs — varför driften i Töre ansågs vara irrationell och föga lönande. Bolaget övervägde då år 1959, såsom också har nämnts, att helt nedlägga driften. Genom statsmakternas mellankomst har dock driften upprätthållits tills vidare, men det har enligt de upplysningar, vi har fått i utskottet, skett efter en kraftig överavverkning på domänverkets skogar.

Under den senaste tiden har ASSI undersökt olika produktionsprojekt för att om möjligt starta en produktion, som i möjligaste mån skulle hålla sysselsättningen i orten uppe. Vad trävaruproduktionen beträffar hade den visat sig ekonomisk, varför bolaget föreslog tillverkning av mineralullsplattor med masugnsslagg från järnverket i Norrbotten som råvara. Bolaget bedömde denna produktion som ekonomiskt möjlig. Dock måste först fabrikslokalerna upprustas för cirka 1 miljon kronor, och därut-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

över erfordrades 300 000 kronor för en försökstillverkning under två månader av denna produkt. Ytterligare erfordrades 2,5 miljoner kronor för maskininvesteringar och upprustning av industrilokalerna i övrigt. Efter detta bedömer bolaget nu förutsättningar för erhållande av ett godtagbart ekonomiskt resultat vara för handen. Bolaget är vidare berett att ställa sin tekniska apparatur och sin försäljningsapparat till förfogande för att genomföra projektet, och ett särskilt avtal mellan staten och bolaget skall upprättas för ändamålet. Däremot har bolaget föreslagit att Törefors skulle skiljas från ASSI och bli ett av staten direktägt företag.

Jag vill erinra om att både arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län har anslutit sig till bolagets förslag om försökstillverkning av mineralullsplattor. Länsstyrelsen har dock gjort det med reservation för att tillverkningen bör ske i Statens skogsindustriens egen regi.

Kungl. Maj:t har, som vi alla kan se, i huvudsak godtagit vad bolaget föreslagit, och statsutskottet har också, åtminstone dess majoritet, följt Kungl. Maj:ts förslag. Endast högern har här skiljt ut sig, men på tvenne linjer. Kammaren har nyss hört herr Berghs synpunkter på frågan. Han följer Kungl. Maj:ts förslag i väsentliga och långa stycken men vill ha en omprövning av produktionsinriktningen mot tillverkning av träplattor. I den andra reservationen, som fröken Andersson framlagt och talat för, yrkas avslag på Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till aktiebolaget samt skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ny utredning. Utredningen skulle avse förutsättningarna för platttillverkning i bolagets egen regi eller alternativt möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten.

Man kan måhända, herr talman, rent ekonomiskt och företagsmässigt förstå den ståndpunkt som reservanterna har intagit. Ingen är väl särskilt entusiastisk för detta förslag, vare sig det berörda bolaget, Kungl. Maj:t eller utskottet.

Samtliga ställer vi oss på grund av vad som förekommit litet skeptiska till utfallet av experimentet. Jag vill i likhet med fröken Andersson hänvisa till vad statsrådet i det fallet yttrat om att en viss optimism när det gäller företagets möjligheter finns men att man inte kan utesluta risken för förluster.

Utskottet har också understrukit detta. Men frågan är om man inte får lov att göra en dygd av nödvändigheten och se problemet inte enbart som en företagsekonomisk fråga utan också som en arbetsmarknadsfråga, med utgångspunkt från de säregna förhållanden som utmärker Törebygden och Norrbotten över huvud taget. Ingen anser väl den nu föreslagna lösningen idealisk, men i rådande läge torde den vara ofrånkomlig.

Reservanterna framhåller att man skall möta företagsdöden där uppe med en rörlighetsfrämjande arbetsmarknadspolitik. Detta är sannolikt lättare sagt än gjort. Jag kan i det hänseendet instämma med herr Helmer Persson, som redan sagt att cirka 700 människor under de senare åren lämnat Töre samtidigt som ungefär 2 000 unga människor årligen försvinner från Norrbotten. Bristen på sysselsättningsmöjligheter kännetecknar inte bara Töre utan Norrbotten över huvud taget. Om och när företag startas eller utvidgar sin verksamhet är som regel fler människor arbetsökande än man kan erbjuda arbetstillfällen. Det kan också erinras om att den arbetskraft som finns kvar i Töre är äldre personer, egnahemsägare bundna vid orten genom egna hem, o. s. v.

Man vågar väl säga att det i nuet knappast finns något annat alternativ än nya beredskapsarbeten. Sådana är knappast rekommendabla, och dessutom torde det vara ytterst svårt att uppbringa lämpliga objekt för beredskapsarbeten i denna bygd, där arbeten av det slaget förekommit så länge och aktuella projekt redan hunnit bli färdigställda. Kommunen har gjort stora uppoffringar, som de kvarvarande givetvis får betala med dryga skatter, vilka blir drygare i samma mån som befolkningen minskar. För övrigt torde beredskapsarbetena vara

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

dyrbara, och sannolikheten talar för att sådana arbeten blir minst lika dyra som de i propositionen föreslagna åtgärderna.

Om den föreslagna tillverkningen av mineralullsplattor skulle — jag säger: mot förmodan — åtminstone på något längre sikt visa sig räntabel, så vore ju mycket vunnet. På detta stadium kan man väl ändå inte helt utesluta den möjligheten ur bilden, och de kalkyler vi fått ta del av i avdelningen jävar inte heller detta påstående — man har försäkrat oss att de skall vara mycket försiktigt uppgjorda. Längre kan vi inte komma, och vi har inte kunnat bedöma möjligheterna annat än på grundval av de uppgifter som lämnats oss.

Reservanterna önskar nya utredningar, och det är gott och väl. Men frågan är vad som skall utredas utöver det som redan blivit gjort. ASSI har utrett åtskilliga tänkbara alternativ innan man fastnade för tillverkningen av mineralullsplattor. Jag vill erinra om vad som redovisas i propositionen, nämligen wallboard-, cellulosa-, pappers- och spånplatttillverkning — projekt som har avvisats bl. a. med hänsyn till bristen på virke för produktionen i fråga.

Här kan också erinras om den intensiva utredningsverksamhet i näringslivsstimulerande syfte som under senare år pågått och alltjämt pågår uppe i Norrbotten — jag tänker på malmutredningen för Norrbotten, Tornedalsutredningen, länsstyrelsens utredningar angående de skogsindustriella utvecklingsmöjligheterna och landstingets näringslivskommitté, som väl närmast tillsatts för och sysslar med inlandets speciella problem.

När alla dessa utredningar pågår och kanske inte kan slutföras inom den närmaste tiden, än mindre ge omedelbart praktiskt resultat, är det enligt utskottets mening nödvändigt att om möjligt bevara och utveckla de sysselsättningsmöjligheter som finns. Även om det skall medges att utsikterna för den planerade nya industrien i Töre inte ter sig särskilt ljusa, bör den i alla fall inte i förhand utdömas.

Med detta korta inlägg ber jag, herr

talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h) kort genmäle:

Man torde kunna konstatera, herr talman, att utskottets ärade talesman delar tvivlen på att tillverkningen av mineralullsplattor är en lönsam produktion — han använde så pass starka ord att om rörelsen »mot förmodan» skulle bli lönanade, så vore det välkommet. Herr Johansson delar alltså tvivlen på att detta är något som i längden kan uppehållas.

Sedan redovisar han samma resonemang som finns i propositionen och ställer lönsamhetsfrågan mot de kostnader, som skulle drabba samhället om man fortfarande vore tvungen att sysselsätta den friställda delen av befolkningen med beredskapsarbeten.

Det är själva den jämförelsen som förefaller mig så pessimistisk, därför att det resonemanget förutsätter att det är otänkbart att åstadkomma en lönsam produktion. Jag anser inte att detta är otänkbart. Visserligen kan man slå sig till ro med att det har gjorts utredningar, men då är att märka att dessa utredningar har gjorts av ASSI som icke vill ha någon konkurrens om råvaran där uppe och som därför redan av det skälet avvisar tanken på att man skulle kunna åstadkomma någonting med trä som utgångsmaterial.

När vi för ett par år sedan diskuterade utbyggnaden av ASSI i Piteå, var också talet om råvaran uppe, men då företrädde ASSI en annan uppfattning.

Jag tror inte att man utan vidare kan bortse från möjligheten att åstadkomma en lönsam produktion. Följaktligen måste den jämförelse som gjorts mellan beredskapsarbetenas kostnader och de sannolika förlusterna vara oriktig.

Herr **GRYM** (s):

Herr talman! Jag skall inte alls gå in på historik i den här frågan, långt därifrån. Vi har ju hört dels herr Bergh som har tolkat historien på sitt sätt, dels herr

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

Helmer Persson som har tolkat den på sitt sätt.

I allt väsentligt vill jag instämma i vad utskottets talesman, herr andre vice talmannen, alldeles nyss har framhållit. Jag tycker för min del att en fortsatt diskussion är tämligen onödig, och den är onödig inte minst därför att antalet ledamöter från de olika partier som har biträtt utskottsutlåtandet är så många jämfört med antalet reserveranter, att utgången här i kammaren borde vara tämligen klar. Såvitt jag kan förstå kommer utskottets förslag, som överensstämmer med den kungliga propositionen, att vinna kammarens bifall och, hoppas jag, även medkammarens.

Den utgång här i kammaren som jag nu har förutspått kommer med all visshet att hälsas med tillfredsställelse i den berörda bygden, alltså Törebygden, och jag vill tillägga att jag för min del också är mycket tillfredsställd om utgången blir sådan som den jag har förutspått.

De reservationer som har fogats till utskottets utlåtande har jag givetvis läst, tämligen noggrant också för resten. Då jag antar att även andra ledamöter här i denna kammare har studerat reservationerna, skall jag inte gå närmare in på dem. Bägge reservationerna talar sitt eget tydliga språk. Reservation nr 1, den av herr Bergh, hoppar jag helt och hållet över. Den är, för att ha kommit från en norrbottning, märklig — ja, den är unik. Någoting annat vill jag för tillfället inte säga om den reservationen.

Vad sedan beträffar reservation nr 2, som är avgiven av fröken Andersson m. fl., vill jag i all korthet endast ha sagt att jag har med vemod och inte utan bitterhet konstaterat att det i dessa reservanternas förslag faktiskt inte finns någoting som vore så att säga matnyttigt för befolkningen i Törebygden. När jag läste klämman i reservationen kom jag faktiskt att tänka på några ord i slutet av Jesu bergspredikan. Orden lyder som följer: »Vilken är den man bland eder, som räcker sin son en sten, när han beder om bröd, eller som räcker honom en orm, när han beder om

fisk.» Herr talman! Jag skulle inte vilja vara den mannen.

I stort sett är handelsministerns proposition bra. Jag vill säga att möjligen har statsrådet Lange varit litet för försiktig. Vi får dock antaga och hoppas att det steg som nu tas i Töre är en början, i den meningen att fortsättning följer.

Intresset för mineralullsplattor har ökat — det omnämnes i propositionen — och är t. ex. i Amerika stort. Av allt att döma är förslagsställarna — regeringen och andra som har arbetat med saken — på rätt väg. I motion nr 694 i andra kammaren — en högermotion — står det nämligen: »Av uppgifter som lämnats oss under hand framgår emellertid, att mineralullsplattor sedan några månader tillverkas av Karlholms bruk, som äges av Kooperativa förbundet, och att Svenska cellulosa AB beräknar att inom ett år sätta i gång en tillverkning av samma slag. Även från ytterligare håll förberedes produktion av den aktuella varan.» Såvitt experterna nu kan bedöma är marknaden gynnsam och tillverkningen lönsam. Det är väl knappast troligt att t. ex. Cellulosabolaget skulle starta denna produktion, om den inte vore lönande. Det är väl inte för mycket begärt att staten är med på ett hörn i detta fall. Ingen skall missunna staten, om den tar detta initiativ. Även om det mot förmodan så skulle ske att i början en viss förlust uppstode genom denna experimenttillverkning — vi kan ju kalla den så tills vidare — är väl inte det hela världen. Principiellt är vi ju beredda att t. ex. subventionera företagsamhet i industriellt underutvecklade områden utomlands. Gör vi så när det gäller utlandet, kan vi väl i all rimlighetens namn göra så här hemma också.

Det var någon som sade här i kammaren för någon tid sedan att övre Norrland och då speciellt Norrbotten är ett underutvecklat område. Det kan så vara. Jag vill inte göra något direkt yttrande på den punkten. Jag vill bara säga att ett land kan vara lyckligt som inom sina gränser har outnyttjade till-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

gångar, vilket vi har i norra Sverige. Vi har i våra underutvecklade områden så att säga en försäkring som många högt utvecklade, främst små, nationer kan avundas oss.

Törebygden är inte underutvecklad i egentlig mening. Här förekommer drag som torde vara typiska för såväl utvecklade som underutvecklade områden. Från visst håll framkastas inte så sällan den tanken — förslag finns även nu i den riktningen — att låta bygden förbli som den är. Det har också i motionerna föreslagits att en del av Törebygdens befolkning skulle transporteras till sydligare nejdens industrier. Detta anses vara den bästa lösningen, och den blir billigast. Jag frågar: Är det rätt mot Törebygdens befolkning? Jag anser att den har rätt till sin hemort och till en dräglig existens lika väl som alla andra människor i vårt land.

Jag vill slutligen framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för hans initiativ i denna fråga, och jag ber att få önska honom all möjlig lycka och välgång även i fortsättningen, och — som jag redan har sagt — jag hoppas att en fortsättning följer när det gäller lösningen av Törebygdens problem.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! De som eventuellt hörde på mitt anförande nyss kan knappast göra sådana reflexioner som herr Grym här har tillåtit sig att göra. Jag vågar påstå — det kommer så småningom på prant — att mitt anförande tvärtom bars upp av en klar inställning till all möjlig positiv hjälp åt Norrlands befolkning. Herr Grym skakar på huvudet, men det är inte något sätt att bemöta min argumentation.

Herr Grym sade att det i reservanternas förslag inte finns något matnyttigt för Törebygdens befolkning. Är det inte matnyttigt att i allra yttersta mån försöka få till stånd en lönsam produk-

tion? Hjälper inte det — jag ställer frågan direkt — befolkningen bättre än att komma med sådana här mycket tveksamma åtgärder? Att de är tveksamma är en uppfattning som — vilket framgår av mitt citat för en stund sedan — även handelsministern delar. Är det — frågar jag — att komma med stenar i stället för bröd? Tvärtom, det är de som håller på en kontinuerligt pågående subventionering åt Norrlands befolkning som kommer med stenarna, ty även i Norrland måste man väl tillämpa allmänna, ekonomiskt bärande principer. Det var någon som nämnde om det förut, och jag vill själv understryka det mycket starkt, att den äldre befolkningen — det finns en hel del äldre människor där — skall hjälpas på social väg och på andra möjliga vägar. Jag tycker som sagt att det som vi kommer med i vårt förslag är det mest positiva ur Norrlands egen synpunkt.

Sedan jämförde herr Grym detta med Sveriges hjälp till utvecklingsländerna. Även där tycker jag att vi är i viss mån inne på felaktiga linjer, och därför har jag burit fram en motion som går ut på att effektivisera den hjälpen och göra den produktiv för befolkningen i utvecklingsländerna.

Sedan tycker jag att det är rena koketteriet att tala om Norrland såsom ett underutvecklat land. Men om norrlänningarna fortsätter som de har börjat, kanske folk tror att de är underutvecklade däruppe.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag kan inte neka mig nöjet att få antecknat till protokollet att det enligt herr Gryms mening är unikt av en norrbottning att eftersträva en lönsam produktion till säkerhet för försörjningen av befolkningen i Töre.

Herr GRYM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är uppenbarligen inte så lämpligt att vi norrbottningar håll-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

ler på att kivas och slåss i dessa frågor som är livsviktiga för hela länet. Men jag kan ändå inte underlåta att säga till herr Bergh att när man läser hans reservation och lyssnar till hans anförande här i kammaren, kan man inte bli annat en ganska pessimistisk.

När det sedan gäller fröken Andersson, kan jag i detta fall inte känna annat än bitterhet gentemot hennes förslag och den reservation som hon har skrivit under. Där hemställs ju under punkten II att riksdagen måtte »avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förvärv av aktier i Törefors aktiebolag». Under punkten III hemställs också att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag, och i punkten IV 1 och 2 hemställs likaledes om avslag på Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle vilja fråga vad det egentligen är för någonting som är positivt i detta.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Såsom redan har framhållits av olika talare är det förslag till stöd åt sysselsättningen i Töre som framlagts av regeringen ganska ofullständigt. Den föreslagna nya företagsamheten är i sig själv ofullkomlig. På kort sikt löser den bara en del av sysselsättningsproblemen. Härtill kommer också att man ger sig in på ett vanskligt arbetsfält, med en produkt om vars konkurrenskraft man inte vet mycket. Mineralullsplattor torde visserligen komma att röna en starkt stigande efterfrågan på byggnadsmarknaden, men här är det fråga om vissa nya produktionsmetoder och nya patent, vilkas konkurrenskraft det är svårt att säga något om i nuvarande läge.

När jag och mina meningsfränder trots detta har biträtt utskottsmajoritetens förslag, har det skett därför att det helt enkelt enligt vår mening icke har förelagat något val, något bättre alternativ. Jag har blivit fullt övertygad om att någonting måste göras och göras snart, och något bättre förslag än propositionens har inte stått till buds. I den mån olika förslag här har nämnts har de byggt på

antaganden som varit svagare underbyggda än fallet är i propositionen. Den omständigheten att reservanterna presenterat två olika linjer visar också hur komplicerad denna sak är.

Även om utskottets förslag alltså inte är det idealiska — någon har sagt att de föreliggande möjligheterna är de minst dåliga, om man nu kan använda ett sådant uttryck i detta sammanhang — är det dock ett konkret förslag, ett gripbart förslag och någonting som man kan sätta i gång utan dröjsmål, vilket jag tror är viktigt ur olika synpunkter. Jag tror också att det är riktigt att ASSI frigöres från uppgiften.

Jag konstaterar dessutom med tillfredsställelse att utskottet försökt sätta in Törefrågan i dess större sammanhang. Utskottet anser nämligen att en sammanställning bör göras av de slutsatser, till vilka avslutade och pågående utredningar kommit rörande sysselsättningsmöjligheterna i Norrbotten och övre Norrland över huvud taget. Jag tror liksom utskottet att en sådan sammanställning i viss mån kan utgöra en grundval och ge ett förbättrat utgångsläge för en målmedveten och förutseende arbetsmarknads- och näringspolitik i övre Norrland.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h) kort gemäle:

Herr talman! Här som ofta annars bedrives det ganska mycket ofog med begreppen positiv och negativ. Att säga att vår inställning är negativ är att ställa saken på huvudet, ty vi vill nå fram till en lönsam produktion där uppe. Det är vi inte ensamma om, utan det har betonats från alla håll. Men vart leder det här, om vi på ort efter ort som kommer i samma läge som Töre bara säger att vi skall hjälpa och subventionera? Då kommer vi tillbaka till ett rent statistiskt samhälle, där flertalet utvecklingsmöjligheter förkvävs.

Sedan kom herr Grym med några ci-

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

tat. Jag skall inte upprepa den gamla klyschan om en viss potentat som citerar bibeln, men herr Grym kunde ha fortsatt och sagt att vi inte bara yrkar avslag på det och det utan också att vi klart säger ifrån att riksdagen måtte med bifall till ifrågakarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t »hemställa, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och, i andra hand, möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten». Att produktionen eventuellt skall övertas av ASSI är den inställning som länsstyrelsen i Norrbottens län har, herr Grym. Har nu också länsstyrelsen blivit negativ när det gäller de stackars norrbottningarna?

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Tillåt mig bara att med några ord bemöta vad fröken Andersson och herr Bergh sagt i sina inledningsanföranden och senare inlägg i debatten här. Herr Bergh har bl. a. framhållit att vad som föreslås i propositionen och från utskottets sida beträffande en industriell verksamhet i Töre kommun i realiteten är ett experiment såväl tekniskt som ekonomiskt och att det erfordras en noggrann undersökning, en vidare undersökning än som tidigare företagits, ty ett företag kan uppehållas endast om det är lönande. Herr Bergh vill alltså ha en noggrann undersökning för att få svart på vitt på vad som i längden kan bli mest lönande. Han tror alltså inte riktigt på lönsamheten av företaget i fråga, enligt vad han uttryckligen sagt i sina inlägg i debatten här. Departementschefen har emellertid gett ett svar som enligt min uppfattning helt försvarar propositionens och utskottets förslag, nämligen att bedömningen bör ske ur vidare synpunkter än enbart de företagsekonomiska. Vi har då bl. a. den tunga börda som arbetslösheten utgör för Töre kommun och som herrar Grym och Persson i sina inlägg i debatten så belysande har behandlat. Situationen är

ohållbar, och om effektiva motåtgärder ej vidtas snabbt, kommer arbetslöshetsbördan att öka ytterligare för kommunen. Man bör, herr Bergh, i en sådan situation kunna ta en risk, om nu förslaget eventuellt skulle innebära en risk. Det är fullt försvarligt, tycker jag, herr herr talman.

Jag undrar om inte herr Berghs åsikter i denna fråga till viss del är förestavade av en förutfattad mening. Avsikten torde väl inte vara, herr Bergh, att man skall avfolka Töre, men det torde nog bli resultatet om man följer den rekommendation som herr Bergh här ger.

Fröken Andersson framhåller i sina inlägg i debatten sin mycket starkt positiva inställning till Norrbotten och dess näringsliv. Hon stöder emellertid sitt avslagsyrkande bl. a. på att det inte finns någon anledning att i fråga om Töre kommun frångå en rörlighetsfrämjande arbetsmarknadspolitik med utnyttjande av olika former av rörelsestimulans. Helt naturligt bör man, herr talman, i den mån det går, omplacera friställd arbetskraft, och för Töre kommuns vidkommande har redan ansträngningar gjorts för att komma till rätta med problemet. Nettoutflyttningen har under åren 1953—1960 utgjort i runt tal 700 personer, som herr Helmer Persson framhållit i debatten här. Rörligheten på arbetsmarknaden bör nog i alla fall inte drivas så långt att avfolkningsproblemet blir ett särskilt problem. För min del vill jag inte trycka alltför hårt på detta, men jag vill nästan tro att jag är sanningen bra nära, fröken Andersson och herr Bergh, om jag säger att reservanterna anser att det bästa som kunde ske för Norrbottens vidkommande vore en utflyttning som minskade behovet av planeringar för fortsatt industriell utveckling där uppe i norr. Minskat befolkningstal och stagnation på flera områden av näringslivet synes, efter vad jag kan förstå, vara den framtid som reservanterna vill ge landets nordligaste län, att döma av debattinläggen här i dag.

Herr talman! För min del yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan. Därest så erfordrades, fortsatte herr förste vice talmannen, ville han återkomma till motiveringen i viss del.

Därefter gjordes i enlighet med de angående punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 582; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Rörande punkten II, anförde vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle i förevarande del godkänna de av herr Ragnar Bergh samt fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, såvitt nu vore i fråga likalydande reservationerna.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 92 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas i förevarande del de av herr Ragnar Bergh samt fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, såvitt nu är i fråga likalydande reservationerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 122;

Nej — 19.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande punkten III, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen i förevarande del.

Härpå gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidare gjordes med avseende å vardera av punkterna IV 1 och IV 2 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på godkännande av den av fröken *Andersson* m. fl. beträffande respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarade.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i punkten V hemställt.

I fråga om punkten VI, anförde vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh vid utlåtandet avgivna

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

reservationen i motsvarande del; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen i förevarande del.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten VII hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 318) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 373), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte 1) till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kronor, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärdenheten av sådana åtgärder, att en väsentligt större andel av investeringsutrymmet för skolbyggande än hitintills toges i bruk för uppförande av skolpaviljonger;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemstälts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokaler per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961, b) till Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 79 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 404) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Hedin* (II: 468), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till provisoriska skollokaler skulle utgå med ett grundbelopp av 325 kronor per kvadratmeter nettogolvyta av lokaler för undervisning, förvaring av skolmateriel, administration och skolmål-tidsverksamhet samt uppehållsrum för elever, att grundbeloppet skulle omräknas med hänsyn till de särskilda olikheterna i fråga om byggnadskostnader som funnes mellan skilda orter samt att därvid till ledning skulle tjäna bostadsstyrelsens ortsindeks, omräknat med utslutande av tomtkostnad;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Svanberg m. fl.* väckt motion (II: 387).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge bidragsunderlagets grundbelopp, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 318 och II: 373 ävensom motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilled-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

ningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kronor;

III. att motionerna I: 318 och II: 373, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anført rörande skolbyggnadsproduktionen;

V. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 404 och II: 468 samt II: 387, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i denna punkt anført rörande statsbidragsgivningen till provisoriska skollokaler.

Reservationer hade anförts

a) av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961;

b) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Källqvist* och *Malmberg*, fröken *Elmén* samt herr *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 318 och II: 373 ävensom med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kronor;

c) av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka under förutsättning av bifall till den med a) betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 403 och II: 467 ävensom med avslag å motionerna I: 318 och II: 373, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 79 000 000 kronor.

Herr **ANDERSSON, AXEL JOHANNES**, (fp):

Herr talman! Även om man kan konstatera att uppslutningen kring den nya skolan blivit allt större och att den i vidaste kretsar motses som en ytterst angelägen och betydelsefull reform, går det emellertid samtidigt inte att dölja att det ännu höjes kritiska röster och att en viss misstänksamhet på sina håll dröjer sig kvar.

Jag tror knappast att det finns någon här i kammaren som går och bär på en önskan att dessa — vi kan ju kalla dem pessimister — skall få vatten på sin kvarn. I stället är det väl så att vi mer än gärna önskar att skolberedningens förslag till en ny skolorganisation skall kunna genomföras i snabbast möjliga takt och att nydaningen på skolans område skall leda till alla de goda resultat som vi hoppas på.

Ett aldrig så väl genomtänkt reformförslag ger emellertid inte mycket, om man inte samtidigt kan ställa till förfogande de resurser som är nödvändiga för reformens lyckliga genomförande — det må sitta aldrig så kloka män med i skolberedningen och de må ha aldrig så goda idéer att föra till torgs. Tar vi inte redan från början på allvar itu med att lösa de problem som hör samman med skolreformen, är det stor risk för att den skall misskrediteras, att den kommer att få brottas med onödiga svårigheter och att dess genomförande kommer att dra betydligt längre ut på

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

tiden än som förutsatts, detta inte minst till men för alla de ungdomar som ställs vid sidan om och som inte får samma startmöjligheter i livet som sina mer lyckligt lottade kamrater.

En av de allra viktigaste förutsättningarna är att det ökade behovet av skollokaler blir fyllt. Enligt en av skolöverstyrelsen företagen inventering representerar investeringsbehoven för budgetåren 1961/62—1970/71 inte mindre än 1 995 miljoner. Av dessa kommer 1 385 miljoner, alltså den betydligt större delen, på investeringsperiodens första hälft, därest det tidsschema som 1957 års riksdag uppställde skall kunna hållas. Det innebär att enhetsskolan efter en allmän övergång, som tar sin början läsåret 1962/63, skall vara helt genomförd i början av 1970-talet.

Man kan alltså knappast säga att vårt utgångsläge är särdeles lysande. Redan för försökskommunerna fanns det enligt skolöverstyrelsens beräkningar i april 1960 projekterade byggnadsföretag för 214 miljoner kronor. Härtill kommer då kostnaderna för nybyggen i inflyttningsområden, ersättningsbyggnader och andra ofrånkomliga byggnadsbehov, som måste tillgodoses. Det är därför inte underligt att skolöverstyrelsen konstaterar att anslagsramarna är alldeles för knapp tilltagna och att de måste vidgas, om man utöver de redan nämnda behoven också skall få utrymme för det byggande som krävs för ett allmänt genomförande av enhetsskolan inom det angivna tidsschemat, och till detta konstaterande lägger skolöverstyrelsen de enligt min mening mycket allvarliga orden: »Det torde få anses uteslutet, att enhetsskolan skall genomföras under betingelser, som omöjliggör en något så när tillfredsställande undervisning.»

Med detta som bakgrund har skolöverstyrelsen beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till 120,5 miljoner kronor, varav 105,5 miljoner till permanenta och 15 miljoner till provisoriska skollokaler. Detta skulle medge en investeringsram på 380 miljoner för permanenta och 30 miljoner för proviso-

riska lokaler, alltså sammanlagt 410 miljoner kronor.

Departementschefen konstaterar visserligen att »de möjligheter vi har att tillgodose behovet av lokaler för högstadierna blir avgörande för att framgångsrikt förverkliga den skolreform, vars allmänna genomförande skall ta sin början budgetåret 1962/63», och han förklarar att han »bedömer det vara av största vikt, att ansträngningarna intensifieras i syfte att lösa skolornas lokalfrågor på sådant sätt, att tidsschemat inte behöver rubbas». Men detta till trots prutar han åtskilligt på den av skolöverstyrelsen som ofrånkomlig angivna investeringsramen, nämligen från 410 miljoner kronor till 225 miljoner kronor, alltså till bara drygt hälften. Till detta kommer en liknande prutning på yrkesöverstyrelsens begäran, och det hela slutar med att departementschefen föreslår att till bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet skall för nästa budgetår anvisas 84 miljoner kronor.

Inte ens den mest optimistiske kan tro, att vi med detta skall kunna klara den minsta del av det dilemma vi befinner oss i inför enhetsskolans genomförande. Att de 84 miljonerna inte kan förslå till någon inknappning av eftersläpningen och sedan till en fortsättning förstår man om man lägger märke till att nettoutgiften för skolbyggandet budgetåret 1959/60 uppgick till drygt 85 miljoner kronor, alltså till något mer än vad som nu begäres.

I den partimotion från folkpartiet som ligger till grund för vår reservation på denna punkt framhålles också att erfarenheterna från de kommuner som redan genomfört enhetsskolan visar vilken avgörande roll lokalfrågorna spelar för den nya skolan och för dess möjligheter att bli både accepterad och välkomnad i den bygd där den startar. I synnerhet gäller detta givetvis högstadiet, som ju bl. a. skall ersätta realskolan. Alla som har följt med i skolfrågorna vet hur ytterst känsligt det har varit och alltjämt är på denna punkt.

Dessa erfarenheter leder också till den självklara slutsatsen att vi inte bör för-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

sitta någon chans att ge den nya skolan de resurser i fråga om lokaler den behöver för att över huvud taget kunna göra sig gällande. Det riktigaste hade kanske varit att hålla på skolöverstyrelsens krav på en investeringsram på 410 miljoner kronor, men motionärerna liksom också nu reservanterna har nöjt sig med att för 1960-talets första år, det verkligt avgörande året, begära ett utrymme för skolbyggnadsinvesteringar på åtminstone ca 300 miljoner kronor.

I detta sammanhang har vi också riktat uppmärksamheten på de möjligheter det s. k. paviljongbyggandet erbjuder till ett billigare och rationellare skolbyggande. När tanken på skolpaviljonger först fördes fram av folkpartiet möttes den inte med någon större förståelse och absolut inte med någon entusiasm. Undan för undan har det emellertid visat sig att det mycket väl går för sig att få fram både prydliga och ändamålsenliga skolpaviljonger även för permanent bruk. Det betyder också en icke obetydlig vinst, då kostnaderna för en s. k. permanent paviljongskola håller sig under 3/4 av kostnaderna för en skolanläggning av vanlig typ.

Från en blygsam början har också bidragen till paviljongbyggen blivit allt begärligare, och i år har bidraget kommit över 30-miljonersstrecket. Framställningar ligger dessutom inne för ett sammanlagt byggnadsbelopp av 15 miljoner, varav byggnadsprojekt för sammanlagt 10 miljoner anses vara så angelägna att de bör igångsättas helst under våren men i varje fall under försommaren. Enligt uppgift skall också en del av dessa byggen få sättas i gång på dispens.

Allt talar således för att paviljongbyggandet bör ges ett ökat utrymme, och i reservationen har som en riktpunkt angivits att åtminstone en tredjedel av den totala investeringsramen bör reserveras för paviljongbyggande. Härigenom kommer produktionen av klassrum inom denna tredjedel av ramen att ökas väsentligt, med upp till 30 procent, utan att någon motsvarande ökning av investeringsbeloppen behöver ifrågakomma.

Som jag redan inledningsvis framhöll

är den första förutsättningen för att enhetsskolan programenligt skall kunna genomföras att de nödvändiga lokalerna genast finns till hands då de behövs. Att hanka sig fram med provisorier är inte lätt, och det kommer inte att göra skolan populär. Varje uppskov kommer att skapa betydande svårigheter. Helst skulle naturligtvis byggnadsprogrammet ha fått en betydligt större omfattning än den som föreslås i vår reservation, men även om vi reserverar har varit ganska blygsamma i våra förslag betyder de i jämförelse med propositionen och utskottets förslag en icke föraktlig vinst, en vinst inte bara lokalt och lokalmässigt utan för hela den nya skola som vi planerar att genomföra, en vinst som mer än väl motsvarar den merkostnad på 11 miljoner kronor som det här är frågan om.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservation b.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill först säga några ord i anledning av en rad i årets statsverksproposition. Där säger ecklesiastikministern att fortsatta ansträngningar fordras för att genom goda planlösningar och förbilligt byggnads sätt begränsa kostnaderna för varje enskilt byggnadsföretag och på så sätt få till stånd de flesta möjliga lokaler inom en bestämd investeringsram. Detta står väl utom all diskussion. Men en skolas funktionsförmåga och graden av trivsel där är betingade av en rad samverkande faktorer, och det är väl bara att säga att den dyraste lösningen inte alltid är den ur skolsynpunkt bästa, ty att rita skolor och bygga dem är en mycket svår och delikat sak, även om det väl också kan vara en synnerligen tacksam uppgift.

Man hörde kanske för några år sedan än i dag att personer i förtrytsamt ton talade om »de dyra skolpalatsen». De flesta av dessa missnöjda fäste sig väl mest vid vad de såg bäst, nämligen »palatsens» storlek, och de kanske drog litet väl förhastade slutsatser. I själva verket är dock dessa stora skolenheter i flera våningar och med stora, ekande

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

korridorer och trapputrymmen inte alls eftersträvansvärda, vare sig för lärare eller för elever. Dessa stora skolor är många gånger vad man skulle kunna kalla den stora orons hemvist. De flesta är där obekanta med de flesta. Lärarna kan inte lära känna alla elever, och eleverna känner i mycket liten utsträckning de övriga eleverna. Det går också så lätt att dölja sig i det stora, anonyma kollektivet, och det personliga ansvaret förminskas, vilket stundom tar sig rätt betänkliga uttryck. Bara problemet att slussa ut och in dessa elevskaror flera gånger om dagen är i många av dessa skolor en mycket irriterande och påfrestande uppgift. Den är irriterande för alla, kanske mest för de yngre eleverna och för de elever som har en mera stillsam och känslig läggning — vi måste erkänna att det fortfarande finns sådana elever.

Det har förts in i den allmänna skoldiskussionen och inom skolforskningen på ett accentuerat sätt de senaste åren, att det är av rätt stor betydelse hur stor skolenheten är, och man har påpekat vilka problem detta medför. Skolforskare i dag håller före att man bör vara ytterst försiktig med att göra enheterna alltför stora. De talar om ett optimum, ett slags lagom, och jag såg en uppgift häromedagen av professor Torsten Husén, som ansåg att i de flesta fall bör en skolenhet inte vara större än att den rymmer ungefär 400 eller 500 elever.

I den motion som reservationen b bygger på förordas bl. a., som herr Andersson nämnde, att en tredjedel av investeringsramen används till skolpaviljonger.

Fördelningen mellan permanenta skolbyggnader och byggnader med vad man kan kalla kortare förbrukningstid måste väl i rätt stor utsträckning grundas på vederbörande kommuns bedömningar och behov.

Det finns emellertid på många håll paviljonger i gott utförande, och de skall inte undervärderas. Många tillfälligt förhyrda lokaler är i dag i olika avseenden mindre lämpliga. Paviljonger kan vara ett gott medel att snabbt täcka en akut lokalbrist. I kommuner med osäkra

framtidsprognoser i fråga om barnantalet kan paviljonger också vara till stort gagn då det gäller att undvika betungande investeringar som kanske så småningom visar sig vara misstag.

De stora principbeslutens tid är väl nu till ända även för skolväsendets vidkommande. Vi har nu ett beslut om den nioåriga skolans införande, och riksdagen har fastställt ett tidsschema. Det ligger då all makt uppå att vi försöker skapa de resurser som behövs för att principbeslutet skall kunna omsättas i praktisk verklighet. Därvid måste av naturliga skäl lokalfrågan inta en framskjuten plats.

»Utskottet finner det synnerligen angeläget, att under de närmaste åren skolbyggnadsproduktionen får en sådan omfattning att tidsschemat för enhetsskolans genomförande icke förskjutes på grund av lokalbrist» utan kan förverkligas inom den bestämda tidsramen. Utskottet är dock inte berett att förordna högre anslag än vad som äskas i propositionen. Detta måste, som jag ser saken, innebära ett visst uppskjutande av något i längden ofrånkomligt. Under tiden hinner ju nya krav anmäla sig. Det blir en ackumulering av stora mått, vilket är särskilt betänkligt då det gäller lokalfrågan. Vi har ganska länge kämpat med en svår lokalbrist inom skolan. Skolledningen ute i kommunerna har på allt sätt sökt få fram erforderliga lokaler, bl. a. genom att tillfälligt förhyra vissa lokaler. I övervägande antalet fall har det då varit fråga om lokaler för klassrum. I och med att högstadiet alltmer växer fram blir det facksalar som träder i förgrunden. Det blir nödvändigt att få fram facksalar för fysik, kemi, biologi etc. för att kunna ordna en tillfredsställande undervisning. Bristen på facksalar kan faktiskt äventyra skolbeslutets förverkligande och framför allt tidsschemat för de beslutade reformerna. Detta problem med facksalarna är något som jag anser väsentligt i denna diskussion. Då det gäller vanliga klassrum kan man för en tid klara sig med tillfälliga lokaler, men det är oändligt mycket svårare att få

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

facksalar genom provisoriska anordningar. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation b.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag vill vid denna punkt yrka bifall till reservation a, som gäller principerna för bidragsgivningen, och reservation c, som gäller medeltilldelningen.

Jag har ganska utförligt diskuterat denna fråga under de senaste två åren och har väl inte något nämnvärt att tillägga. Jag nöjer mig därför med att hänvisa till den motivering som står införd under reservation a. I detta sammanhang vill jag emellertid anknyta till vad herr Axel Johannes Andersson sagt om paviljonger och permanenta paviljonger, något som jag talade om förra året och vilka naturligtvis kan bidra till att rätt avsevärt sänka kostnaderna även under det belopp som tidigare har utgjort grundbeloppet. Det har varit möjligt att bygga sådana skolor per kvadratmeter. Jag vill också anknyta till vad herr Widén sade om betydelsen av att använda paviljonger på sådana orter som har ovissa framtidsutsikter. Även den saken diskuterades förra året i ett par olika sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna a och c.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag kan i långa stycken instämma i vad herr Andersson och herr Widén här sagt om skolans utveckling. På den punkten är vi ganska överens. Enhetsskolan har ju dess bättre slagit igenom på ett sätt som inte ens denna skolas varmaste anhängare från början vågade tro på.

I en rad kommuner har man emellertid stora bekymmer då det gäller att få fram för den nya skolan erforderliga lokaler. Men man har också på många håll ännu större bekymmer för att få fram kvalificerade lärare. I stort sett är vi väl alla överens om angelägenheten av att fylla dessa behov.

Meningarna går emellertid något isär i fråga om vad vi kan göra för att snabbast möjligt förse skoldistriktet med lämpliga lokaler. Jag vill då erinra om vad utskottet skriver: »Enligt utskottets mening bör därför redan under budgetåret 1961/62 skolbyggen komma till stånd i hela den utsträckning, som de samhällsekonomiska och arbetsmarknadsmässiga faktorerna medger.»

Här har vi kärnpunkten, herr talman. Även om vi har önsksningar på olika områden, kommer vi inte ifrån de samhällsekonomiska och arbetsmarknadsmässiga faktorer som är avgörande på de här punkterna.

Riksdagens s. k. skolutskott företog för en tid sedan en resa ned till Skåne. I en bekant stad där man hade skolbekymmer framhöll man för oss att det fanns pengar och ritningar till skolhus men inte arbetskraft. Man var fullt medveten om den saken och såg på tingen kallt och nyktert, som man måste göra i olika sammanhang.

Nu skiftar emellertid förhållandena ganska väsentligt mellan olika delar av vårt land. I den norra delen av landet och kanske framför allt i Norrbotten har man arbetskraften men inte pengarna. Med tanke på de restriktioner beträffande lånemöjligheterna som har gällt under den senaste tiden — det blev väl inte bättre genom riksbankens beslut i fredags — skulle jag tro att vi ännu mer än tidigare måste ta hänsyn till dessa problem.

Jag förråder ingen hemlighet om jag säger att jag har försökt ta kontakt med ansvariga myndigheter på dessa områden för att om möjligt få det här budet något höjt, men man har framhållit att man med hänsyn till alla faktorer som påverkar läget inte kan vara med om det. Vi får emellertid inte se allting i svart — det finns också vissa ljuspunkter. En sådan ljuspunkt är att man är beredd att satsa beredskapsmedel för skolbyggande där så är lämpligt.

Vi kommer aldrig ifrån de kalla ekonomiska faktorerna. Alla som är intresserade av skolfrågor vet emellertid att många skoldistrikt har lyckats lösa pro-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

blemen på ett beundransvärt sätt. Från början har man varit pessimistisk om möjligheterna att klara saken, men så småningom har det dykt upp lösningar som gjort att man trots allt har kunnat klara de här problemen på ett beundransvärt sätt.

Vi har också att ta hänsyn till en annan sak, som vi brukar erinra om i detta sammanhang. År 1945 hade vi det högsta födelsetalet. De barn som föddes då är nu 15—16 år och slutar alltså den obligatoriska skolan. Sedan minskar barnkullarna, och på många håll blir det därigenom en viss lättnad ur lokalsynpunkt. Det stora problemet för oss är emellertid omflyttningen som herr Andersson var inne på. När barnfamiljer flyttar från jordbruksbyar till städer och andra tätorter, krävs det fler skollokaler i tätorterna, under det att de skollokaler som man har i jordbruksbyarna blir öde. Det är ju ett tråkigt kapitel i utvecklingen, men jag misstänker att vi inte kan göra så mycket åt den saken.

För någon timme sedan var man mycket optimistisk här när det gällde att skaffa pengar till en mycket dyrbar nyordning. Jag tillät mig då, herr talman, erinra om att de pengar som ändringen skulle kosta behövs på många andra håll, och nu är vi framme vid en sådan punkt där vi behöver stora pengar för att klara utgifterna.

I likhet med herr Widén skulle jag djupt beklaga om vi skulle nödgas ytterligare skjuta på det tidsschema som lagts upp för enhetsskolans totala genomförande. Det är kanske litet svårt att säga i dag, hur det kommer att gå på den punkten.

Sedan vill jag säga att vad herr Andersson nämnde om paviljongerna är riktigt i många fall, men jag vet att det är ytterst få rektorer och skolstyrelser som vill vara med om att bygga paviljonger i sådana fall där man är fullt på det klara med att det för framtiden behövs permanenta skollokaler. Som en övergångsanordning är de mycket lämpliga — sedan kan ju övergången bli mer eller mindre långvarig — men behövs det lokaler i framtiden, är det nödvän-

digt att i största möjliga utsträckning få till stånd ordentliga permanenta lokaler.

Herr Widén talade om de stora skolpalatsen som det har gjorts anmärkningar mot. På den punkten tror jag att vi är överens, men vi kanske också kan vara överens om att det inte är önskvärt att vi får dessa stora skollokaler. Det visar sig emellertid att driftkostnaderna för de stora skollokalerna är billigare än för andra anläggningar. Då är frågan, hur man skall värdera det ena och det andra. Om man ser enbart till trivsel o. d., tror jag att det är riktigt att skolhusen inte bör rymma, som här nämndes, mer än 400 à 500 elever. Nu är emellertid detta också ett lokalproblem. I en stad kan man uppföra en särskild skola för högstadiet, men i en landskommun är det mycket svårt. Där måste man nog i regel samordna högstadiet med små- och mellanskolan i landskommunens tätort. I allmänhet går det till på det sättet, och det kan göra att skolhusen även på landsbygden får en större utformning än vad man skulle ha önskat. En ljuspunkt i detta sammanhang är det mycket vanliga förhållandet, att dessa städer och tätorter övertar den tidigare realskolans lokaliteter och även de institutioner för kemi, fysik o. s. v., som herr Widén talade om. Där uppstår alltså inte något problem på samma sätt som i landsbygdens skolor, där man måste nybygga lokaler just för dessa institutioner.

Jag vill djupt beklaga att man vid den avvägning, som varje år sker i departementen mellan olika önskemål, inte har haft möjligheter att ställa mera pengar till förfogande för det mycket angelägna ändamål, som vi nu talar om. Det är så mycket annat som också pockar på sin lösning. Just nu skulle jag tro att det i denna kammare sitter ledamöter som är intresserade av skolan. Om vi får upp en annan fråga om en stund, kan det ju tänkas att det är en helt annan uppsättning i kammaren, som följer med den diskussionen och som anser att den frågan är minst lika viktig. Jag vill bara erinra om exempelvis sjukhusbyggena, en fråga där vi ju också är överens om att det måste ske en forcering. När man

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

emellertid summerar ihop alla dessa önskemål visar det sig att våra tillgångar inte räcker till för allt vad vi önskar. Då uppkommer denna besvärliga avvägningsfråga, som vi så många gånger får vara med om. I detta fall har departementschefen i samråd med de andra departementscheferna lagt fram ett förslag, som också jag tycker är i underkant. I nuvarande läge har man emellertid inte ansett sig kunna lägga fram ett förslag om mera medel. En ljuspunkt är dock, som jag ser det, att man är beredd att nu använda beredskapsmedel, om det visar sig vara lämpligt ur olika synpunkter.

Herr Kaijser snuddade vid ett par motioner, där det föreslagits en minskning av bidragen till skolhusbyggnader. Jag skulle tro att de flesta av oss är överens om att detta i regel — alla regler har ju undantag — innebär endast en överföring av kostnaderna från staten till kommunerna, och vi strävar väl ändå inte dithän, utan det är väl tvärtom meningen att vi om möjligt skall söka hjälpa kommunerna på olika sätt, inte minst de mest skattetyngda. De förslag, som framförts i dessa motioner, har ju varit före här i riksdagen gång på gång, och jag skall därför inte orda mer om den saken.

Jag skulle till sist, herr talman, vilja säga att vi väl i sak är överens på de flesta punkterna när det gäller denna fråga. Vi är överens om att enhetsskolan har fått en glädjande utveckling. Vi är överens om att vi behöver en rad nya skollokaler och att vi behöver en lång rad nya lärare o. s. v. Vid de ekonomiska avvägandena har det emellertid inte varit möjligt att framlägga förslag om ett högre bidrag på detta område. Utskottets skrivning är dock sådan, att jag tror att regeringen också skall vara överens med oss om att såvida det finns möjlighet skall man undan för undan höja detta anslag under de närmaste åren och på det sättet försöka lösa dessa besvärliga problem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror också i likhet med herr Näsström att vi är rätt överens på många punkter i fråga om skolutvecklingen här i landet och när det gäller att försöka förverkliga de planer som vi har haft sedan rätt lång tid tillbaka. I fråga om uttryckssätten från utskottets sida har vi emellertid inte varit fullt ense. Jag vet inte om herr Näsström kan godkänna det läge, som vi alltså nu har kommit i, nämligen att utskottet är försiktigt och nöjer sig med dessa 84 miljoner kronor, som man ställer i utsikt så småningom skall kunna uppräknas. Vi är beredda att i dag ta ytterligare 11 miljoner kronor, alltså 95 miljoner kronor. Vi skriver emellertid i reservationen att det så att säga skall ligga i regeringen skön att dämpa det hela, om det skulle bli en sådan förändring att man måste minska takten. Det är väl kanske däri som de stora skillnaderna i uppfattningarna för närvarande ligger. Jag vet inte heller vad som är bäst, men nog tycker jag ändå att vi kan ta dessa 11 miljoner kronor med möjlighet till en dämpning om så erfordras.

Därför står jag nog fast vid reservationens förslag.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström påpekade mycket riktigt att inte bara lokalfrågan utan också lärarfrågan erbjuder svårigheter. Detta är alldeles självklart, men då menar jag att det inte lär bli lättare för de kommuner, som skall försöka klara sig fram med provisoriska och bristfälliga lokaler, att få lärare. Jag tror knappast att de skoldistrikten blir särskilt attraktiva — har de redan svårigheter kommer dessa att ökas om de inte kan lösa sina lokalfrågor på ett anständigt sätt.

Läget i fråga om arbetskraften är ju inte likadant överallt, något som herr Näsström också var inne på. Det är alldeles riktigt att man nere i Lund vid vårt besök där skylldes på att man inte kunde få fram arbetskraft, men i före-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

gående ärende diskuterade kammaren möjligheterna att skapa sysselsättning åt arbetskraft i Norrbotten som är eller riskerar att bli friställd, som uttrycket lyder. Och vi är ju här i landet gudskelov inte i den situationen att vi »skyfflar» folk fram och tillbaka precis hur som helst, utan var och en har rätt att välja var han vill arbeta — vi skickar inte människor, som har egnahem i Töre, ned till Lund därför att det råkar finnas arbetstillfällen där, utan alla får fritt avgöra om de kan eller vill flytta. Jag tror alltså att det finns många platser här i landet, även i de bygder där utskottets talesman och jag hör hemma, som utan svårighet skulle kunna tillhandahålla arbetskraft om vi ville bygga en eller annan skola ytterligare.

Sedan är ju respekten inte längre densamma för argumentet om pengarna, då man talar om hur man räknat och vägt det ena ändamålet mot det andra och stannat för att just 84 miljoner skulle kunna offras på skolbyggnader. Då den uträkningen gjordes, herr Näsström, var uppfattningen om hur mycket pengar som står till förfogande en helt annan än den vi nu har på grund av lämnade informationer. Penningbekymret bör i dag inte i och för sig vara det svåra problemet, så som den finansiella situationen har utvecklats. Då är onekligen arbetskraftsproblemet viktigare.

Man kan också fråga sig vad vi vinner genom att skjuta på detta. Herr Näsström sade att vi nästa år, alltså inte nu, skulle besluta ett väldigt krafttag. Ja, vet vi något mer om arbetskraftssituationen då än vi vet nu? Är det säkert att möjligheterna att bygga kommer att finnas nästa år? Följde vi reservanternas i dag, hade vi ju hunnit en bit på väg.

Herr NÄSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Widén skulle jag vilja säga, att folkpartiet yrkar på ett med 11 miljoner höjt anslag men med möjlighet att sänka beloppet, om så skulle visa sig nödvändigt ur andra synpunkter, medan vi begär 84 miljoner men dessutom en beredskapsstat som kan till-

gripas om det ur arbetsmarknadssynpunkt visar sig möjligt att öka byggnadsverksamheten väsentligt. Väger man de två inställningarna mot varandra, herr Widén, då måste jag nog säga att vår inställning är den för skolan mera fördelaktiga.

Vad herr Andersson på en punkt ytterligare måste jag rätta till litet grand. Han nämnde att jag skulle ha sagt att vi nästa år skall ta ett krafttag. Så uttryckte jag mig inte, herr Andersson, utan jag sade att jag hoppas att den ekonomiska situationen nästa år är sådan att vi ytterligare kan öka denna byggnadsverksamhet. Jag vet ännu ingenting om hur det på den punkten kan ställa sig under budgetåret 1962/63.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte riktigt säker på att herr Näsströms plattform i detta fall är den bästa. Han utgår från att vi skulle kunna begagna pengar på beredskapsstat och att vi på den vägen skulle kunna få väsentligt flera skolbyggen till stånd — men jag tror inte att han hoppas att vi kommer i ett sådant läge att just dessa beredskapspengar måste utnyttjas. Jag för min del hoppas att vi får behålla de goda tiderna och den fulla sysselsättningen och räknar inte med att människorna i detta land skall behöva få det sämre för att skolväsendet skall få det bättre.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Låt mig göra ett par reflexioner som skoledare i en kommun där försöksverksamhet med enhetskola bedrivs.

Vår erfarenhet av denna försöksverksamhet under de år den pågått är mycket skiftande, och uppfattningarna är mycket olika om de resultat man når och om vilken organisationsform som är den lämpligaste. Men på en punkt är vi fullt eniga, och det gäller den menliga inverkan av lokalbristen. Man vågar nog göra det påståendet, som gjorts redan förut i dag, att denna goda skolreform kan

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

äventyras om vi inte får tillräckliga skollokaler. Även i de distrikt där försöksverksamhet har bedrivits är det många gånger ganska besvärligt. Av 142 ansökningar om tillstånd att få börja försöksverksamhet har enligt uppgift endast 50 beviljats och de andra avslagits under motiveringen, att respektive kommun inte har tillgängliga lokaler. Detta talar ju i alla fall, herr talman, sitt tydliga språk. Jag tror också att hänsyn till arbetsmarknadsläget bäst tages genom att ge oss dessa pengar. De kan mycket väl användas i olika delar av landet, och jag kan vittna om att det i mina hemtrakter inte är svårt att få arbetskraft.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen b.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara framhålla för herr Källqvist, att skall man tillgripa beredskapsmedel här, är det ju uppenbart att man kommer att tillgripa dessa medel i de områden där man ur arbetsmarknadsmässiga synpunkter är angelägen om att få byggnadsarbete till stånd. På det sättet kommer man ju att klara av två ting dels en förbättring av skolornas möjligheter att få lokaler, dels en förbättring av sysselsättningsmöjligheterna inom samma område.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag hann förra gången inte helt säga vad jag hade på hjärtat. Jag vill nu bara tillägga ett par ord beträffande skolpaviljongerna.

Det är alldeles självklart att vi alltid kommer att ha behov av permanenta lokaler. Jag hoppas bara att vi kommer så långt att dessa permanenta lokaler byggs på ett annat sätt än vad som har skett tidigare, d. v. s. att de byggs så att de utan alltför stora kostnader kan invändigt ändras för att anpassas till undervisningen. De stenkolosser med halvmetertjocka väggar, som vi har en

del av i landet, är ju inte så lätta att göra om så att de blir användbara för modern undervisning.

Herr Näsström nämnde också någonting om inflyttningen till städer och tätorter och beklagade att en hel del skolor nu stod öde och tomma. En hel del av dessa skolor som står öde och tomma är sådana där permanenta skolor, mycket permanenta, av tegel och betong. Nog hade det varit betydligt bättre om man, där det funnits en viss ovisshet beträffande befolkningsutvecklingen, hade varit förutseende och använt paviljongsystemet, ty en skolpaviljong är inte så dyrbar, och den är ganska lätt att montera ned och flytta till annat håll.

Det var bara det tillägget jag ville göra, herr talman.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det sista herr Andersson sade tycker jag är att begära litet för mycket av landsbygdens skolstyrelser. Som han framställer saken, borde man redan omkring 1910, 1920 och 1930 ha gått in för paviljonger för att möta då okända förhållanden, som möjligtvis kunde komma att uppstå 1960.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Det är ju ofta så att vi ser saker och ting på så lång sikt att vi glömmer dagens situation, men andra gånger ser vi inte längre än näsan räcker. Jag vill inte alls rikta några anklagelser mot dem som byggde skolor för 40—50 år sedan. Vad jag vill är att de som bygger skolor i dag eller skall bygga skolor i morgon inte skall göra sig skyldiga till samma misstag som man gjorde då.

Herr Näsström kan vara övertygad om att åtskilliga av de skollokaler som har byggts under de senaste 5—10 åren en vacker dag — jag vet inte om man skall säga »en vacker dag», men en dag i alla fall — också kommer att stå öde och tomma. Man borde ändå ha haft en viss erfarenhet att gå efter.

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill inte ge mig ut för att känna till alla landets skolhus, men herr Andersson och jag är från samma län, och vad beträffar skolhusen i det länet känner jag till dem ganska bra i egenskap av läns skolnämndens ordförande. Att man under de senaste fem åren skulle ha byggt några skolhus som kommer att stå tomma betvivlar jag mycket starkt. Jag är övertygad om att samtliga våra läns skolnämnder företar mycket ingående undersökningar, innan de tillstyrker något nytt skolhusbygge.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHAN-
NES, (fp):

Herr talman! Jag kanske vågar erinra om att herr Näsström och jag tillsammans har varit på en plats, där man placerat ett skolhus i en viss del av kommunen. Därefter anlades en industri i en annan del av kommunen, med påföljd att folk flyttade från den ena delen av kommunen till den andra, och då kom man underfund med att man hade placerat skolan alldeles fel. Sådant händer även i våra dagar, och det är sådant som jag tycker att man borde undvika.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas först särskilt rörande vardera av momenten I och II av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om mom. I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels och att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kajser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93 punkten 1, mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kajser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 125;

Nej — 19.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Beträffande mom. II, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen. Då emellertid, yttrade herr talmannen, yrkandet i reservationen c förutsatte bifall till den med a betecknade reservationen, torde yrkandet under 3:o) få anses hava förfallit genom kammarens beslut vid mom. I.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de under 1:o) och 2:o) här ovan upptagna yrkandena propositioner och förklarade sig anse propositionen på bifall till

Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor

utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93 punkten 1, mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 34.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i övrigt hemställt.

Punkterna 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag för byggnadsarbeten finge utgå till stiftelsen Sunnerdahls praktiska ungdomsskolor och föreningen praktiska hushållsskolan i Lund, dels och till förevarande ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 47 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961, samt till Bidrag till byggnadsstyrelsen m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 45 700 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag för byggnadsarbeten finge utgå till stiftelsen Sunnerdahls praktiska ungdomsskolor och föreningen praktiska hushållsskolan i Lund;

II. att motionerna I: 403 och II: 467 i vad de avsåge bidragsunderlagets storlek, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 47 700 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort under II och III hemställa,

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skul-

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

le vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 45 700 000 kronor.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. I av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt angående mom. II och III.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. I hemställt.

Därefter gjordes enligt de med avseende å mom. II och III framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8**Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 422, av herr Sundin, och II: 489, av herr Svensson i Stenkyrka m. fl., till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 422 och II: 489 hade hemställts, att riksdagen till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1961/62 måtte anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Bengtson, Thorsten Larsson, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 422 och II: 489, till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Folkhögskolans betydelse är ju väl bekant, och det är glädjande att den besöks av ett ständigt stigande elevantal. Till denna punkt är fogad en reservation, som yrkar på ett reservationsanslag på 4 miljoner kronor i stället för de 2,5 miljoner som departementschefen och utskottet föreslagit.

Den motion som ligger bakom reservationen har egentligen tagit upp skolöverstyrelsens tidigare äskande. Skolöverstyrelsen har liksom motionärerna uppenbarligen ansett att det är mycket behjärtansvärt att göra en ökad investering i och för folkhögskolan. Man blir därför besviken över att departementet inte ansett sig kunna gå längre än till dessa 2,5 miljoner. Det är säkert mycket angeläget att en förhöjning av anslaget kommer till stånd.

Herr talman! Jag vill därför här yrka bifall till den reservation som föreligger vid punkt 8.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden proposi-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

tioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 93, punkten 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 22.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet; och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till studiehjälpsnämnden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 72 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 mars 1961, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade förslag rörande organisationen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Den i propositionen föreslagna organisationen skulle omfatta fyra enheter, av vilka två för flickor och två för pojkar.

Beträffande flickklientelet hade föreslagits, att det nuvarande statliga skol- och yrkeshemmet i Vänersborg skulle nedläggas och ersättas med ett nytt hem om 45 à 50 platser för yrkeshemslever. Som lokaliseringsort för detta hem förordades Laxå köping. Det förusattes, att Föreningen Sävstaholmsskolorna skulle fortsätta driften av Söderhaga skolhem för flickor tills vidare i avvaktan på undersökning, huruvida Söderhaga borde ersättas av ett nytt hem för cirka 30 skolelever på samma plats eller annan ort. Driften av detta nya hem hade föreslagits skola övertagas av staten. För att Söderhaga skulle kunna drivas under en övergångstid erfordrades dock en upp- rustning av hemmet. Kostnaderna här- för, vilka föreslagits skola bestridas av staten i form av bidrag till föreningen, uppskattades till cirka 200 000 kronor.

I fråga om vårdorganisationen för pojkklientelet hade föreslagits, att statens skol- och yrkeshem på Salbohed skulle efter omfattande upp- rustning in- rymma cirka 30 platser för yrkeslever

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

och ungefär lika många platser för skolelever. Det förutsattes, att Föreningen Sävstaholmsskolorna skulle fortsätta att driva Sävstaholms skolhem ytterligare några år, under vilken tid en undersökning borde göras för att klarlägga, huruvida en upprustning borde ske med sikte på att använda skolhemmet för nuvarande ändamål även i framtiden eller om ett nytt hem med cirka 36 platser för skolelever borde uppföras inom Västra Vingåkers kommun. Även i fråga om detta ny- eller ombyggda hem hade förordats, att staten skulle övertaga driften.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 578) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Källstad* och *Rimmerfors* (II: 688), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition måtte föreslå, att upprustningen av skolhemmen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning skulle ske med sikte på en vårdorganisation av storleksordningen högst 210 platser, därav 46 för Sävstaholms-hemmet;

dels en inom första kammaren av herrar *Ringaby* och *Eskilsson* väckt motion (I: 579), vari hemställts, att riksdagen måtte 1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad den avsåge förläggandet av skol- och yrkeshem för flickor till Laxå, och 2) besluta att, i enlighet med mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegations förslag, skol- och yrkeshemmet skulle förläggas till Lillåns samhälle i Axbergs kommun;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Berglund* och *Brandt* i Aspabruk väckt motion (II: 687), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå den föreliggande propositionen till den del densamma avsåge förläggandet till Laxå köping av ett skol- och yrkeshem för flickor samt besluta om ny förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att lo-

kalisera ifrågavarande hem till Askerunds stad.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 578 och II: 688 godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 mars 1961 anført rörande platsantalet vid hem för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 579 och II: 687 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført rörande förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i övrigt i utlåtandet anført rörande organisationen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Utskottet hade i fråga om förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor bland annat ansett, att ytterligare överväganden borde ske i fråga om lokaliseringen. Därvid borde enligt utskottets mening även ytterligare undersökas, huruvida möjligheter föreläge att alltjämt hava hemmet förlagt till Vänersborg, ehuru på annan plats inom staden eller i dess närhet. Utskottet förutsatte, att frågan efter den sålunda förordade kompletterande utredningen ånyo skulle underställas riksdagen.

Reservation hade anförts av herrar *Petterson* i Degerfors, *Gustafsson* i Stockholm, *Karlsson* i Olofström och *Johansson* i Norrköping, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 579 och II: 687 godkänna vad reservanterna anført rörande förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor.

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

Reservanterna hade tillstyrkt propositionens förslag om att det i första hand skulle övervägas en förläggning av det nya yrkeshemmet till Laxå.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Vi har under senare tid fått påminnelser om de mindre goda förhållandena på anstalter. Jag avser nu helt de lokala förhållandena, som tyvärr är otillfredsställande inom en stor del av vårt anstaltsbestånd. Sett mot bakgrunden av den allmänna standardhöjningen och våra bestämda förväntningar att snabbt få ut mera, ter sig förhållandena för många intagna och för personal på anstalter som orimliga och orättfärdiga. Från den synpunkten är jag mycket glad åt denna proposition och också mycket tillfredsställd med departementschefens grepp om denna fråga. Utredare såväl som andra intresserade är fullständigt överens om att Vänersborgshemmet skall nedläggas och ersättas med ett nytt. Däremot råder det meningsskiljaktigheter — som vanligt, höll jag på att säga — om var man skall lägga den nya anstalten. Hemmets klientel består av efterblivna, dels anstaltsbesvärliga, dels asociala flickor i tonåren, och där som på många andra håll kan man konstatera att klientelet försämras. Lokalerna är för små. Förrådsutrymmena är otillräckliga. Inga utrymmen finns för en behövlig motion, och det är svårt att ge dessa flickor motion ute med närgången insyn från en påträngande bebyggelse.

Inga differentieringsmöjligheter finns för behandlingsarbetet. Alla sakkunniga anser sådana vara oundgängliga för ett frmgångsrikt vårdarbete. Planlösningen är också sådan att alla 34 eleverna måste hållas samlade på rasterna och under fritiden.

Man kan lätt tänka sig hur besvärligt det är för personalen under sådana förhållanden. Redan 1948 påtalade sinnesslössakkunniga på det kraftigaste sätt de rådande missförhållandena. Det har förekommit att flickor på grund av dessa svåra förhållanden inte kunnat anpassa sig till den heterogena gruppen och har måst sändas till Västra Marks sjuk-

hus. Detta finner jag för min del helt orimligt. Slutligen vidlåder Vänersborgshemmet en mycket stor brandfara, och brandinspektören har påbjudit ganska betydande åtgärder i detta avseende. Varje år som vi fortsättningsvis driver detta hem syndar vi så att säga på näden.

Jag har velat erinra om detta endast för att framhålla att inga andra än synnerliga skäl bör få skjuta på det avgörande, som inrikesministern har inbjudit riksdagen till. Det finns enligt min mening inga sådana synnerliga skäl i denna sak, om man ser på huvudfrågan.

Bifall till utskottsmajoritetens förslag skulle i bästa fall föranleda ett års försening, men det kan ge anledning till en försening som blir mycket längre. Vi har exempel på det. Jag skulle kunna peka på blindanstalten i Lund, där man i åratal, jag tror decennier, diskuterat ombyggnadsplaner fram och tillbaka. Vi kan också peka på Salbohedshemmet, där man diskuterat och omprövat ombyggnadsplaner länge men där vi fortfarande inte har något förslag på bordet. Även om jag beklagar detta förstår jag och delar helt departementschefens bedömning av utredningsförslaget rörande Salbohedshemmet. När inrikesministern vilat på hanen beträffande Salbohed, är jag alldeles säker på att han gör det med ett starkt beklagande, och jag är alldeles övertygad om att han kommer att driva fram en lösning även för den anstalten på snabbast möjliga sätt.

Vad beträffar Vänersborgshemmet har vi dock möjlighet att handla i dag, om vi följer reservanterna. Reservanternas förslag är helt överensstämmande med propositionens. Det är ett bra förslag, och jag skulle vilja påpeka, att riksförbundet för utvecklingsstörda barn har uttalat sin stora tillfredsställelse med detta förslag.

Utskottsmajoriteten har emellertid funnit säkrast, att riksdagen på nytt skall få ärendet på bordet med hänsyn till de olika önskemålen om förläggningsorten. Jag kan, herr talman, inte frigöra mig från en viss olustkänsla inför något som enligt min mening liknar en kommunal dragkamp, som i varje fall till en bety-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

dande del har andra bevekelsegrunder än att hjälpa Vänersborgshemmet till drägliga förhållanden.

Departementschefens skäl för att frånga utredningens förslag att förlägga det nya hemmet till Örebroområdet med två trafikleder i närheten är mycket starka. Arbetsmarknadsstyrelsens arbetsmarknadspolitiska propå om att man bör pröva Askersundsalternativet på nytt bör man inte fatta såsom ett förord för Askersund. Det framgår tydligt av det tillägg, som arbetsmarknadsstyrelsen gjort till sitt yttrande och som innebär att om Askersund inte kan godtagas, så kan styrelsen stå till tjänst med andra tips. Kanske Laxå ingår i dessa tips.

Ur lokaliseringsynpunkt förefaller flera omständigheter tala för att Laxå är att föredra framför Örebroområdet. Inom Örebroområdet förekommer en stark expansion, och dit har förlagts eller planeras en rad allmänna verksamheter. Laxå ligger bra till ur kommunikationsynpunkt. Där finns sjukhem och tvåläkarstation. De goda kommunikationerna ger möjligheter att komma till Örebro och där anlita den psykiatriska expertis som är nödvändig.

Jag är för min del helt övertygad om att när inrikesministern anser att det här gäller en brådskande fråga, att det verkligen måste hända någonting på det statliga anstaltsområdet, så har han också beaktat de olika aspekterna.

Alla med någon erfarenhet av de vårduppgifter som här avses vet att dessa uppgifter är pressande, även om lokalförhållandena är goda. Man måste ordna drägliga förhållanden, om man över huvud taget skall få behålla den personal som man redan har. Betänker man att rekryteringssvårigheter när det gäller personal för olika vårduppgifter blir större och större, så inser man också angelägenheten av att man här handlar snabbast möjligt.

Då det gäller asociala och utvecklingsstörda ungdomar har vi i dag en situation inom ungdomsvårdsskoleorganisationen, som alla vet är svår att bemästra. Vi kan inte undanskymma det faktum, att den återkommande tveksamheten i detta hus

när det gäller att ge de ansvariga för vården tillräckliga resurser har en del av ansvaret för dagens läge.

Jag hoppas att vi inte skall genom ett bifall till utskottsmajoritetens förslag bidra till en försening även på detta område, som kan bli högst olycklig. Jag vädjar därför, herr talman, till kammaren att ge den begärda klarsignalen för ett nytt hem i stället för Vänersborgshemmet genom att rösta med reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Söderberg* (s) och *Ake Larsson* (s), fru *Nilsson* (s), herrar *Osvald* (fp) och *Branting* (s), fru *Carlqvist* (s) samt herr *Lindahl* (s).

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag lovar att fatta mig mycket kort. Jag vill bara erinra om existensen av min motion i ämnet. Den utgår från det förhållandet, att det finns ganska starka skäl, som talar för att man i den föreslagna organisationen, som nu skall bli kvalitativt mycket bättre — vilket vi alla hälsar med tillfredsställelse — dock underskattar platsbehovet. Man kan göra den iakttagelsen, om man närmare granskar förhållandena vid Sävstaholmshemmet. Där har man skurit ned platsantalet med ett tiotal från 46 till 36. Den högre siffran är uppenbarligen den, som anstaltsledningen anser vara den rimligare. Men tydligen har man utgått från att det inte föreligger ett större behov av platser än det som man faktiskt för närvarande har. Man har emellertid haft en av medicinska skäl motiverad intagnings spärr.

Det sätt, på vilket det hela fungerar, medför att man löper en betydande risk att ständigt underskatta platsbehovet. I någon mån rör man sig nog här med samma problematik som när det gäller bl. a. de statliga ungdomsvårdsskolorna m. fl. Gång på gång underskattar man platsbehovet och bygger inte ut i tillräcklig utsträckning med påföljd att det uppstår svårigheter, som går igenom i många olika led och förhindrar en önsk-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

värd utveckling och en god behandling av de människor det här gäller.

Jag inser helt och fullt, att jag inte har någon utsikt till framgång med att här ställa något yrkande, men skulle det yppa sig möjligheter i framtiden, så skulle jag vilja vädja till det ansvariga statsrådet att anlägga en mer generös syn på frågan om platsbehovet. Jag tror att man eljest riskerar att till följd av något slags fartblindhet förbise, att det här finns ett latent behov, som man inte tagit tillräcklig hänsyn till.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Det är alltså bara själva förläggningssorten av det skol- och yrkeshem för utvecklingsstörda flickor det här gäller som vi är oense om. Denna fråga borde ju, kan man tycka, vara helt opolitisk, men tyvärr finns det väl litet grand av lokalpatriotism i denna lokaliseringsfråga. Självtorde jag väl kunna svära mig ganska fri från något slags lokalpatriotism i denna fråga, eftersom jag ju faktiskt företräder Bohuslän i denna kammare. Jag har motionerat om en förläggning av detta hem till Örebro län, och det är visserligen mitt hemlän, men den plats som jag har motionerat om ligger inte alls i min hemkommun.

Vi kan väl vara överens om att det skol- och yrkeshem, som det här är fråga om har mycket litet med kommunernas ekonomi att göra. Jag tycker därför att man inte behöver lägga så många lokalpatriotiska synpunkter på det hela. Frågan är väl, om det inte rentav kostar mer än vad det inbringar i skatteinkomster. Jag skulle därför på det allra bestämdaste vilja varna för någon sorts lokalpatriotism i denna fråga. När det gäller ett sådant här skolhem måste man väl enbart anlägga medicinska synpunkter på problemet och förlägga skol- och yrkeshemmet där det ur medicinsk synpunkt bäst passar.

Här har föreslagits Axbergs kommun av en enhällig expertdelegation, nämligen mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation. Nu har detta förslag frångåtts i proposition nr 72, där man i stället har föreslagit en

förläggning av hemmet till Laxå. Skälen till att man frångått förslaget om förläggning av hemmet till Axbergs kommun är såvitt jag kan finna tre. Först och främst anser man att ett hem i Axbergs kommun skulle ligga för nära Örebro stads centrum — man har uppgivit siffran 3 kilometer. Jag vill ifrågasätta riktigheten av den siffran. Jag har personligen jämte kommunalfullmäktiges ordförande i Axberg mätt upp sträckan, och vi har funnit att avståndet till Örebro stads centrum är 6 kilometer och till stadsgränsen 3 kilometer.

Vidare har man sagt att det kommer att byggas en ny väg öster om skolhemmet, och fru Wallenheim säger att hemmet kommer att ligga mellan två vägar. Detta är absolut oriktigt, fru Wallenheim! Det ligger en väg väster om skolan, nämligen rikstian. Den väg, som skulle byggas öster om hemmet, vet vi ingenting om, och de ansvariga myndigheterna kan ännu inte säga om någon sådan väg skall byggas, men om det skall byggas en väg kommer den att bli en ersättning för riksväg nr 10 väster om hemmet.

Slutligen har det skälet anförts, att det skulle vara en fara för kringbyggnad kring detta hem. Mot detta vill jag säga att Örebro stad inte växer norrut — Axbergs kommun ligger norrut. Örebro stad växer åt alla andra håll, men inte norrut. Detta har också styrkts av länsarkitekten. Han har gjort upp en plan till detta område, som visar att det inte kommer att bli någon byggnation under överskådlig tid omkring den plats där man tänkt att detta hem skulle ligga.

Det har också framförts förslag om en förläggning av hemmet till Askersund. I detta fall stöder man sig på arbetsmarknadsstyrelsens rekommendation, men arbetsmarknadsstyrelsen har, såvitt jag kan bedöma, främst grundat sin åsikt på sysselsättningspolitiska aspekter. Men det bör kanske inte läggas sådana synpunkter på byggandet av ett sådant här hem, utan detta bör väl byggas där det är lämpligast. Som lekman har jag givetvis ytterst svårt att avgö-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

ra, hur stor betydelse det har att det finns ett mentalsjukhus i närheten av ett sådant skol- och yrkeshem, men jag antar att denna expertdelegation har lagt mycket stor vikt vid att det bygges ett mentalsjukhus — nämligen Mellringe mentalsjukhus — alldeles i närheten av denna plats. Laxå ligger väl närmare 8—10 mil från detta mentalsjukhus.

Nu säger reservanterna att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära en försening av frågans lösning. Jag tror inte alls att det behöver bli någon försening — frågan är så grundligt utredd av denna delegation, som har hållit på med den i flera år, att det borde kunna gå att fatta ett snabbt beslut. Jag skulle vilja ställa frågan: Är Laxåalternativet till fullo utrett så att man utan vidare kan placera en anstalt i Laxå?

Med det anförda, herr talman, borde jag kanske ha yrkat bifall till min motion, men jag tycker att man mycket väl kan följa utskottets förslag i denna fråga. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan, och hoppas, att det ändå skall bli en mycket snar lösning av frågan.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Att denna fråga skulle väcka debatt är ju rätt förklarligt när man märkte att man även utanför riksdagen började blanda sig i detta ärende sedan det behandlats av statsutskottet. Det tyder på ett levande intresse för att lösa denna fråga om organisationen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning.

Vi har ifrån utskottets sida i stort sett bejakat vad inrikesministern har föreslagit. Vi har ansett det vara nödvändigt att en upprustning kommer till stånd och att någonting kommer att ske. Endast på en punkt är utskottet skiljaktigt mot departementschefen, nämligen beträffande förläggningen av en av dessa skolor. Den nuvarande finns i Vänersborg, och den har legat där mycket länge. Den har också mycket länge varit i behov av en upprustning. Vi är alla medvetna om det. Utskottet har därvid-

lag ingen annan mening än inrikesministern och fru Wallentheim. Men om man skall flytta någonting till en annan plats, bör det finnas ganska starka skäl, och vi har ansett att de starka skälen icke har presenterats. Här har olika platser föreslagits. Vi hörde herr Ringaby varmt tala för det förslag som lagts fram av mentalvårdssakkunniga, som föreslagit Axberg. Denna plats har ansetts lämplig därför att man där skulle på nära håll kunna komma i kontakt med psykiatrisk och psykologisk sakkunskap. Däremot har inte Laxå ansetts ha denna goda belägenhet. Vi har ansett inom tredje avdelningen av statsutskottet och sedan också inom statsutskottet i dess helhet, att den expertis som behövs finns i Vänersborg, där hemmet ligger, och när inte några skäl egentligen har kunnat presenteras för att det inte skall ligga kvar där, har vi ansett att det kan vara skäl i att departementet gör en ny översyn och presenterar resultatet för riksdagen.

Det har sagts att om riksdagen i dag skulle besluta i enlighet med statsutskottet, så skjuter man på denna fråga kanske ett år, kanske längre, men det behövs inte alls. Vi har nämligen tänkt oss att regeringen skulle kunna lägga fram ett förslag redan vid höstriksdagen. Det är bara fråga om några månader. Jag kan ställa samma fråga som herr Ringaby: Hur långt har det avancerat beträffande Laxå? Det har inte avancerat alls. Man har inte projekterat någonstans. Möjligheten finns ju att fram i höst komma i ordning med det hela, varför vi inte skall ta på allvar skrämselfn att man skulle förlänga det hela till en oviss framtid.

Vi har prövat detta mycket allvarligt i statsutskottet. Vi har sökt att värdera inte bara de olika platserna utan framför allt möjligheterna till att få en god skola för de människor det gäller. Vi har inte funnit att själva värden har varit bristfällig i Vänersborg, utan det är fråga om lokalerna. I Vänersborg finns det människor som omhänderhar denna undervisning. Det behövs bara nya lokaler för dem att arbeta i. Vi är förvä-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

nade över att man inte mera ingående har prövat möjligheterna att fortsätta med skolan i Vänersborg.

Nu vet vi att de kommunala myndigheterna i Vänersborg har gjort försök att få en fortsatt förläggning i den staden. Det innebär inte någon kommunal dragkamp, utan man är bara angelägen att bevara det man har, och det är mänskligt och naturligt. Skulle man tala lokaliseringspolitik förhåller det sig på det sättet, att Vänersborg har blivit av med en del och kommer att bli av med mera, och det gör kanske att kommunalmännen där är synnerligen känsliga, men detta har inte varit avgörande för statsutskottet, utan det avgörande har varit att om man skall förlägga skolan, enligt vad mentalsakkunniga har sagt, i närheten av en plats där det finns goda möjligheter att anlita psykiatrisk och psykologisk sakkunskap, då är Vänersborg att föredraga framför Laxå. Det är så vi har resonerat, och vi har inte på något sätt funnit att man genom att godkänna statsutskottets förslag skulle försena detta ärende mer än möjligen en eller annan månad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill säga till min vän herr Birger Andersson, att man skall vara utrustad med stor optimism om man tror att utskottets förslag endast skall föranleda ett uppskov med två eller tre månader. Herr Birger Andersson är tillräckligt god räknemästare för att veta att det är mer än två à tre månader redan från det riksdagen slutar i vår och till dess den börjar i höst.

Vad är det för övrigt som statsutskottet beställer? Jo, man beställer en översyn på nytt av denna fråga. Man säger inte att vi skall undersöka enbart Vänersborg, utan man säger att eftersom det varit skilda uppfattningar så bör man på nytt överväga frågan om lokaliseringen. Därmed bör enligt utskottets mening även undersökas huruvida möjligheter föreligger att alltjämt ha hemmet förlagt till Vänersborg.

Jag förmodar att utskottet har menat något när det har skrivit så. Jag uppfattar saken på det sättet att man på nytt vill ge oss en möjlighet att förhandla med Vänersborg, men man vill också att vi skall undersöka andra möjligheter, utan att peka på något bestämt alternativ. Det innebär att vi måste lämna över detta till förnyad utredning. Mentalsjukvårdsberedningens byggnadskommitté måste ta kontakt med nya platser för att undersöka en förläggning. Jag kommer då till den fråga som väl ändå är av utomordentligt stor betydelse här.

År 1936 kom detta spörsmål upp första gången, då statens inspektör anmälde att de lokaler, i vilka denna anstalt befinner sig, var av sådan art att det var nödvändigt att antingen skaffa nya eller också tillskapa ett nytt arbetshem. Frågan fördes av regeringen till riksdagen år 1939, man begärde att få bygga ett nytt arbetshem. Riksdagen beslutade att så skulle ske — men så kom kriget emellan, man kunde inte bygga, och sedan dess har det inte heller blivit byggt.

Ärendet flyttades år 1948 över till en ny utredning, blev där föremål för en diskussion som räckte till 1955, och då föreslogs att man skulle söka ersätta anstalten med någonting nytt. År 1958 fördes frågan till mentalsjukvårdsberedningen, som från detta år och fram till 1960 undersökte den och reste omkring till ett flertal platser för att diskutera den lämpligaste lokaliseringen.

Vad har Vänersborg gjort i detta sammanhang? Ja, om utskottet hade gjort sig besvär att ta kontakt med departementet, hade utskottet kunnat få en redovisning av de fem alternativ som har undersökts i samarbete med den kommunala myndigheten i Vänersborg. Om det är någon som skall vara förvånad i detta sammanhang, när utskottet här påstår att de förberedande instanserna inte diskuterat denna angelägenhet med Vänersborgs stad, så är det inrikesdepartementet. Det var det första som gjordes. Man hade från början tänkt sig att förläggningen skulle vara i Vänersborg.

Herr talman! Jag är ledsen för att nöd-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

gas redovisa de platser inom Vänersborg som är undersökta i samarbete med den lokala förvaltningen, stadens styrelse.

Först och främst ansåg vi det vara skäligt att undersöka, om staten själv har mark i Vänersborg som vore lämplig; det gällde Källshagens gård. Men detta läge medför mycket dimmig och fuktig luft under den kalla årstiden. Områdets användning som byggnadsmark försvåras också i hög grad av variationerna i Vänerens vattenstånd, vilka kan uppgå till 2 meter. Markavvägning av området har företagits och visat, att en bebyggelse kan ske endast på ett fåtal ställen utan risk för inträngande grundvatten och att alla ledningar kommer att ligga i riskzonen. Området har därför ansetts som utomordentligt dålig byggnadsmark för ändamålet, varför vi måste uppge den möjligheten.

Sedan tog man kontakt med staden för att efterhöra dess anvisning på nya markområden. Därvid har staden uppgivit fyra möjligheter, som alla blivit undersökta.

Den första gällde Holmängen, utgörande stadens fritidsområde med promenadvägar intill Källshagens gård. Svårigheterna med hänsyn till Vänerens vattenstånd får här förutsättas vara desamma som inom Källshagens gård; vatten- och avloppsförhållandena är också enahanda. Från stadens sida har man för övrigt ställt sig ovillig till en tomtupplåtelse inom området.

Nästa alternativ var Johannesberg, omkring 3 km från staden. Problemen här var någorlunda likartade med dem som gällde Källshagen. Vid delegationens besiktning ansågs tomten vara mycket »tråkig» ur planeringssynpunkt och med hänsyn till flickhemmets klientel alltför nära belägen Brättegårdens ungdomsvårdsskola för flickor, som ligger ungefär 2 km därifrån. Ordföranden för hemmets styrelse fann detta alternativ utslutet.

Möjereds vårdhem, 5 km från staden, ett större stenhus, tidigare använt som ålderdomshem, befanns helt olämpligt att ombygga för ifrågasatt ändamål.

Fridhem, 2 km från stadens centrum, torde i och för sig ha ansetts användbart men befunnits ha ett alltför utsatt läge med hänsyn till expanderande bostadsbebyggelse i grannskapet. Ett större bostadsområde lär också senare ha exploaterats här.

Här har jag redovisat de fyra alternativ som stadens myndigheter fört fram till utredning, och som man gemensamt diskuterat utan att finna något av dem möjligt för detta ändamål.

Vi har här en riksdagsman för Vänersborg — jag skall inte på något sätt uppmana honom till ett inlägg i debatten, men det är väl möjligt att han ändå kommer att yttra sig. Han har varit uppe i departementet och fått dessa handlingar presenterade för sig. Jag förmodar att detta gjort att han inte motionerat om att man skulle söka någon ny möjlighet i Vänersborg.

I det här fallet är således utskottet konungsligare än konungen själv. Vi finner att den kommunala representanten ansett de sakskalet, som förelegat och presenterats från beredningen och departementet, tillräckligt starka för att avstå från att söka ange en ytterligare plats, men utskottet gör det utan att pröva vad som ligger bakom här.

Detta material har vi haft i departementet sedan lång tid, och det hade varit möjligt för utskottet att få det under ögonen innan man slutgiltigt tagit ställning.

Jag kan väl förstå och acceptera om riksdagen av utskottet kan rekommenderas att gå en annan väg än den departementet valt, men jag kan inte undvika att säga, att vi ändå har det gemensamma ansvaret för att något blir gjort efter alla dessa år. Fru Wallentheim har pekat på att vi har eftersatta vårdområden, framför allt när det gäller handikappade och psykiskt efterblivna, där vi tyvärr måste erkänna att vi ännu har mycket outrättat. Vi arbetar med område efter område för att försöka klara av bristerna. Vi kommer här med en proposition om ett område, för en grupp av de psykiskt abnorma. Jag vill gärna säga att det kändes mycket tillfredsställande

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

att som departementschef få skriva under den propositionen. Under de tre år jag har varit i departementet, har jag ständigt uppvaktats av rektorn i Vänersborgsskolan, som nästan på förtvivlans brant har frågat om vi ändå inte kan komma fram till ett resultat med detta utredningsarbete. Vi har måst säga, att vi skall undersöka alla de alternativ som här föreligger.

Nu är vi framme, nu har vi gjort vårt. Men nu ankommer det på riksdagen att ta sitt ansvar. Vid ett uppskov enligt utskottets förslag är det inte fråga om de två eller tre månader, som herr Birger Andersson talar om. Enligt den tågordning som numera tillämpas måste vi, innan vi kan påbörja planerings- och projekteringsarbetena, ha ett principbeslut av riksdagen.

Det är detta principbeslut som vi begär av riksdagen i dag. Om vi inte får det kan vi inte göra annat än undersöka andra alternativ för lokaliseringen. Med den skrivning, som utskottet presenterat, kan jag inte se annat än att vi inte kan komma igen förrän tidigast om ett år i denna fråga.

Det är därför, herr Birger Andersson, i realiteten fråga om ett så långt uppskov, och om den saken behöver vi inte diskutera. Ni skall ha klart för er, ärade kammarledamöter, att om ni följer statsutskottets förslag, så har ni därmed också sagt, att det gör ingenting om denna fråga får bli vilande ytterligare ett år, trots att detta klientel är så besvärligt och skolan har haft det mycket besvärligt under ett par årtionden. Ni skall ha klart för er, att det är det ansvaret som i detta ögonblick är riksdagens.

När vi sedan kommer till frågan om den ståndpunkt som arbetsmarknadsstyrelsen intar vill jag nämna, att det från beredningens sida togs kontakt med arbetsmarknadsstyrelsen för att få dess rekommendation om en lämplig plats. Då föreslogs inte Vänersborg som en av de från arbetsmarknadsstyrelsen lämpligaste platserna. Den inställningen kan jag också väl förstå. Jag förstår den framför allt därför att vi i Vänersborg har två mycket stora statliga institutio-

ner, Restads och Källshagens sjukhus. Tillsammans har dessa två sjukhus 1 020 anställda. I Vänersborg finns dessutom ett stort lasarett med 613 anställda. Det betyder att ungefär 1 650 personer är anställda i sjukvårdande uppgifter i Vänersborg. Vid det hem, som vi nu närmast diskuterar, med dess 40 vårdplatser är anställda ett tjugotal personer. För Vänersborgs stad kan det således inte spela någon avgörande roll om man har kvar detta hem eller inte. Från rekryteringssynpunkt spelar det naturligtvis å andra sidan en viss roll om hemmet kan förläggas till en plats, där man inte tidigare har någon större konkurrens om den arbetskraft, som det här gäller. Det är också den synpunkten som arbetsmarknadsstyrelsen har velat föra fram. Arbetsmarknadsstyrelsen har för den skull velat föreslå Tidaholm, Askersund och ytterligare någon annan plats. Från byggnadsberedningen har förts fram möjligheten att lägga hemmet vid Örebro.

Då frågar man naturligtvis, vad det är som har gjort att vi velat underkänna Lillån eller Axberg som förläggningsplats. Ja, vi har gjort det framför allt därför att när vi talade med rektorn i Vänersborg och frågade henne, vad som var det avgörande skälet för henne mot att eventuellt ha kvar hemmet i Vänersborg, så svarade hon att det var hänsynen till det klientel som det här är fråga om. Det är flickor i åldern 14—17 år med psykiska störningar. Bland dessa flickor kan det finnas sådana som varit prostituerade. Det är flickor som utövar en stark dragningskraft på de unga pojkarna, som ofta söker sig dit och försöker locka med sig flickorna på sina motorcyklar eller i sina bilar. En förläggning utanför Örebro är därför från denna synpunkt olämplig, och det spelar i detta sammanhang ingen avgörande roll om avståndet till staden är tre eller sex kilometer, ty det medför samma problematik. Det är detta som för oss varit det avgörande skälet mot det alternativet.

Om vi nu har frihet att välja en lämplig plats för detta hem, så låt oss då

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

åstadkomma en lokalisering som också tar hänsyn till dessa skäl.

Då har vi framför allt undersökt Askersund och Laxå, eftersom de alternativen varit inne i bilden.

Tomtförhållandena i Askersund var enligt vår uppfattning av den arten, att vi inte var beredda att acceptera dem. Det är möjligt att andra hade kunnat få en annan uppfattning, men vi har försökt att göra en så objektiv bedömning som möjligt. Vi var ju i och för sig inte bundna till någon viss lokalisering. Där emot fann vi att den tomt, som erbjöds i Laxå, var från många synpunkter mycket förnämlig. Avståndet till psykiater var inte längre än till Askersund.

Då man här åberopar behovet av psykiatrisk expertis skall man komma ihåg, att om man ser efter i hemmets journaler och där tar reda på i vilken utsträckning läkare behövt anlitas, så är det fråga om dylikt läkarbesök en gång var fjortonde dag eller möjligen en gång i veckan. Därtill bör observeras att man i närheten har det blivande Mellringe sjukhus, där man har psykiatrisk expertis som lätt kan knytas till detta hem. Det är visserligen fem eller sex mil mellan Laxå och Mellringe, men det är utmärkt väg och bara omkring 45 minuters bilfärd från sjukhuset till hemmet i Laxå. På kort avstånd från tomten i Laxå finns en sjukstuga, en tvåläkarstation. Behovet av snabb tillgång till somatisk vård är alltså där tillgodosett.

Laxå är även lämpligt med tanke på att det här är fråga om en rixanstalt. Jag hoppas att kammarens ledamöter har klart för sig, att det här inte är fråga om ett hem för västsvenska flickor utan om en rixanstalt, som bör ha en sådan lokalisering med hänsyn till kommunikationerna i landet, att den är lätt tillgänglig från riket i dess helhet. Jag kan inte finna annat än att Laxå ur kommunikationssynpunkt ligger mycket bra till. I den mån man behöver arbetsobjekt för den moderna terapin, vilket naturligtvis är riktigt och rimligt, finns det möjligheter och förutsättningar också i Laxå.

Allt detta har gjort att vi ansett att

man bör åstadkomma en förläggning till Laxå, som ger de bästa möjligheterna att snabbt komma i gång.

Jag vill gärna säga, att jag hade förstått statsutskottet bättre om det hade föreslagit någon annan plats som ett alternativ, sedan man införskaffat uppgifter om i vilken utsträckning vi har undersökt möjligheterna av en förläggning till Vänersborg eller annan plats, men nu kan jag inte förstå statsutskottets ställningstagande. Därför måste jag på det här sättet vädja till kammarens ledamöter, att innan ni voterar tänka över den här frågan och göra klart för er, att ansvaret för ett uppskov, som såvitt jag kan se måste bli på minst ett år, ligger på riksdagens ledamöter i det här ögonblicket.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Här föreligger en underlig situation. Statsutskottets tredje avdelning har i en detaljfråga för första gången på mycket länge en annan mening än vederbörande statsråd, och det gör väl att statsrådet kanske slås litet frejdigare och mer ohämmat än han annars skulle göra. Jag tycker nämligen att han är litet för energisk och driver den uppfattningen litet för långt, att det här skulle bli fråga om ett mycket långvarigt uppskov.

När man läser propositionen finner man, att mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation avlämnade sitt betänkande den 28 juni 1960, alltså för snart ett år sedan. Sedan var ärendet ute på remiss, och i mars i år fick riksdagen ett förslag. Hela denna omorganisation kunde alltså presenteras efter några få månader, men att göra en översyn av förslaget beträffande en förläggning till Vänersborg skulle tydligen ta många år!

Nu har vi kanske inte varit lika formalistiska som en del kanske menar. Jag vill göra statsrådet uppmärksam på att vi har skrivit i vårt utlåtande: »Med hänsyn till de skilda uppfattningar som sålunda framkommit, anser utskottet att

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

ytterligare överväganden bör ske i fråga om lokaliseringen. Därvid bör enligt utskottets mening även ytterligare undersökas huruvida möjligheter föreligger att alljämt ha hemmet förlagt till Vänersborg ehuru på annan plats inom staden eller dess närhet.»

Detta är alltså det väsentliga i utskottets uttalande beträffande Vänersborg. Utskottet uttalar vidare att det förutsätter, att frågan efter den sålunda förordade kompletterande utredningen ånyo underställes riksdagen.

Nu har det sagts att man i Vänersborg inte varit särskilt intresserad, men vi har fått en annan uppfattning, nämligen att man där varit mycket intresserad. Det har vid ett par tillfällen gjorts uppvaktningar i departementet, och vid de uppvaktningarna har man inte frånbett sig skolhemmet, utan man har velat ha anstalten kvar.

Statsrådet säger att statsutskottet skulle ha kunnat gå till departementet och frågat om saken. Ja, visst skulle vi ha kunnat det, men vi har följt de vanliga vägarna: vi har läst propositionen och har via våra sekreterare tagit de kontakter vi ansett vara naturliga. Vi kommer att fortsätta på det sättet även i framtiden.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad statsutskottet hemställer är att riksdagen måtte giva till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet har anfört, och det anförda finns angivet på s. 3 i utskottets utlåtande. Om man läser där, finner man att det föreligger många förslag och tydligen förekommer stark villrådighet om förläggningsorten för skolhemmet. Därför vore det kanske önskvärt att man ånyo undersökte saken — även jag är övertygad om att det inte skulle försena frågan i någon nämnvärd grad.

Statsrådet gav oss en livfull redogörelse för hur expertdelegationen hade rest omkring i landet från plats till plats för att undersöka alla möjliga förläggningssorter och hur den slutligen

stannat för Axberg. Desto mer förvånande är det, att statsrådet har gått ifrån expertdelegationens förslag — det är först på allra sista tampen som Laxå har dykt upp som alternativ. Det är intressant att höra att det enda som statsrådet kunde anföra som motiv för sitt förslag var moraliska synpunkter: ett hem i Axberg skulle verka tilldragande på traktens pojkar. Då kan man fråga: Är moralen i Laxå så mycket bättre?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Ja, mycket beror naturligtvis på hur man lyssnar när man hör ett inlägg i en debatt!

Jag har sagt att vi tillfrågat rektorn angående olägenheterna med en förläggning i Vänersborg, och jag har anfört vad rektorn svarade. Vi har kommit till det resultatet, att en förläggning omedelbart intill Örebro förmodligen skulle leda till samma problematik och samma svårigheter som i Vänersborg. Hur mycket av moraliska värderingar som ligger i det resonemanget överlåter jag åt herr Ringaby att överväga.

Låt mig till herr Birger Andersson bara säga, att jag inte känner mig på något sätt pikerad av att samarbetet med tredje avdelningen i den här detaljfrågan kanske inte varit ur min synpunkt det allra bästa. Jag sade i mitt förra inlägg, att det är riktigt att utskott och kamrar tar ställning med hänsyn till sin bedömning, men jag tillåter mig fråga, om herr Birger Andersson visste att beredningen i samverkan med de kommunala myndigheterna i Vänersborg har prövat fem olika alternativ. Det bör väl ändå vara avgörande för bedömningen när man vill återförvisa frågan till oss.

Här har skrivningen ändå givit vid handen, att det inte har förekommit en prövning av de möjligheter som skulle föreligga i Vänersborg, men jag har redovisat att en sådan prövning pågick under 1958 och 1959. Det är riktigt att vi kom in i bilden, som herr Birger Andersson sade, den 28 juni 1960. Vi hade

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

då att ta ställning till det intrikata spörsmålet, om hemmet verkligen skulle flyttas från den ort där det legat tidigare. Jag delar herr Birger Anderssons uppfattning, att det skall starka skäl till för en sådan förflyttning, men jag menar att sådana starka skäl förelegat, och det är detta som har gjort att vi har velat föreslå riksdagen en annan förläggning.

Då det sedan gäller frågan om uppskovet, får herr Birger Andersson ändå ha klart för sig, att skrivningen innebär att regeringen på nytt skall överväga frågan om lokaliseringen och därvid även undersöka möjligheterna att ha flickhemmet kvar i Vänersborg. Men detta är *ett* av alternativen, och i övrigt skall vi diskutera de andra platser som nämnts i diskussionen — skall det vara Askersund eller kanske Tidaholm eller någon annan plats? Jag kan inte förstå annat än att vi måste låta en utredning på nytt ta upp lokaliseringsfrågan.

Det avgörande för oss är att få ett principuttalande av riksdagen angående förläggningsmöjligheterna, så att det blir möjligt för oss att liksom trycka på startknappen för projekteringen av flickhemmet. Det kan vi inte göra förrän riksdagen fattat detta beslut — och jag kan inte se att det finns någon möjlighet att föra fram den saken under höstriksdagen, utan den måste i bästa fall anstå till nästa år.

Jag ser att herr Birger Andersson kanske tycker att jag var ofin när jag nämnde Tidaholm, men det var inte avsiktligt, utan jag konstaterade bara att Tidaholm blivit nämnt i utredningsmaterialet. Jag för inte fram det som ett argument i debatten utan säger bara, att man får undersöka samtliga de alternativ, som redan blivit nämnda eller som kan föras fram vid ärendets fortsatta handläggning.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill glädja herr inrikesministern med att han utan vidare

kan avskriva alternativet Tidaholm. Det har aldrig förespeglat mig att den staden skulle föras in i debatten eller anses lämplig som förläggningssort — den är minst lika litet lämplig som andra orter vilka befunnits mindre lämpliga då där saknas den tillgång på läkare, som anses ofrånkomlig.

När det gäller undersökningen i Vänersborg har statsrådet föredragit ett yttrande från utredningen. Jag har precis samma papper här, och det har varit tillgängligt i utskottet. Vi vet alltså att dessa tomter har besiktigats och utdömts; men vi vet även att drätselkammarens ordförande och stadsombudsmannen i Vänersborg efter tillkomsten av detta yttrande har uppsökt inrikesdepartementet och velat diskutera andra tomter.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Får jag säga, att något förslag om ny förläggningsplats i Vänersborg inte har överlämnats till departementet.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja rikta en stillsam fråga till herr statsrådet: Måste inte mentalsjukvårdsberedningens delegation titta också på Laxå, eller går det att bestämma sig för den platsen utan vidare? Skulle det vara fallet kan man ju fråga sig, varför delegationen arbetat med denna sak i så många år.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Regeringen har föreslagit riksdagen en ny förläggning till en plats, som tidigare inte nämnts. Det fanns ju möjlighet för riksdagens statsutskott att besöka den platsen, och vi hade trott att utskottet skulle göra det.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi skulle gärna ha besökt dessa platser, men propositionen

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

kom i det stora propositionssvepet omkring påsk, och vi hann över huvud taget inte resa ut om vi skulle få fram detta ärende till kamrarna före vårsessionens slut med utgången av maj månad.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag har intrycket att denna diskussion kanske tagit litet för stora proportioner. Vi är ju överens i huvudfrågan, som gäller en upprustning av detta sjukvårdsområde. Hela statsutskottet är lika angeläget om en sådan upprustning som fru Wallentheim och statsrådet själv.

Diskussionen gäller bara den lilla detaljen var flickhemmet skall förläggas. Jag instämmer i att lokalpatriotiska synpunkter inte bör påverka vårt beslut i det avseendet, utan att enbart medicinska och i viss utsträckning personalsynpunkter skall tillmätas betydelse. Statsutskottet har i ett annat ärende skrivit, att det är uppenbart att förflyttningar till nya orter ofta för de enskilda befattningshavarna medför betydande svårigheter av både psykologisk och ekonomisk natur. Visserligen är det sant att antalet befattningshavare vid detta hem bara är omkring 20, men många av dem är gifta med personer som har sitt arbete i Vänersborg. De kan av den anledningen inte flytta, utan det gäller att skaffa ny personal till ett nytt hem på en ny plats, och den uppgiften är inte alltid så lätt att lösa.

Den andra sidan av frågan är den medicinska. Det finns i Lund en anstalt för blinda med komplicerat lyte, vilken anstalt i förbigående nämndes av fru Wallentheim. Också den anstalten behöver nya lokaler, och frågan om deras förläggning har på precis samma sätt försenat byggenskapen.

Varför är det så svårt att placera en anstalt av detta slag? Jo, det beror just på att komplicerade sjukdomstillstånd ofta fordrar konsultationer och hjälp såväl av psykiatrisk expertis som av olika specialister vid våra centrallasarett. Nu finns det både i Vänersborg och i Örebro såväl stora centrallasarett som goda

mentalsjukhus. Ur den synpunkten är alltså en förläggning till Vänersborg eller Örebro betydligt förmånligare än en förläggning till Laxå eller Askersund.

Då frågar man, om inte olägenheterna av att ett hem av detta slag kommer att ligga långt ifrån centrala sjukvårdsanstalter kan uppvägas av den olägenhet som statsrådet talade om, nämligen att flickorna uppvaktas mera i större städer. Min uppfattning är att de unga män, som uppvaktar flickorna, lika gärna åker några mil som några kilometer för att göra dessa uppvaktningar. Även om dessa hem ligger i obygderna så är flickorna i stort sett lika uppvaktade som när hemmet ligger i en större stad. I det avseendet har nog rektorn för hemmet inte bedömt frågan på rätt sätt.

Jag vill också understryka vad tredje avdelningens ordförande sade, att det här inte behöver bli fråga om någon försening. Någon projektering har ju inte heller påbörjats i Laxå. Det tar längre tid att bygga en anstalt på en ny plats, så måste där skaffas ny personal. Innan den anstalten kommit i gång tar det säkerligen lika lång tid som om vi börjar projektera och på nytt förhandla med myndigheterna i Vänersborg. Vi har under alla förhållanden fått klart för oss, att det för närvarande finns ett mycket stort intresse i Vänersborg för att där få behålla anstalten. Bör vi då inte överväga frågan ännu en gång, när det ur personalsynpunkt blir bättre och när det ur medicinsk synpunkt blir minst lika bra i Vänersborg som vid en förläggning till Örebro och bättre än vid en förläggning såväl till Askersund som Laxå, vilket senare även avstyrktes av mentalsjukvårdsbyggnadsdelegationen.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! Jag har faktiskt av inrikesministern nästan blivit uppmanad att gå upp i denna debatt, och jag skall med anledning därav göra några kommentarer.

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

Det är alldeles riktigt att jag inte har skrivit någon motion i denna fråga. Om sedan inrikesministerns slutsatser, varför jag inte har gjort det, är alldeles riktiga skall jag inte diskutera i detta sammanhang. Jag vill emellertid göra ett par tillrättalägganden.

Fru Wallentheim framhöll, att man inte skall lägga några lokalpolitiska synpunkter på denna fråga, och i det avseendet har jag ju lyckats klara mig då jag till och med avstått från att motivera. När inrikesministern går upp i debatten tar han emellertid som intäkt för att frågan skulle vara klar det förhållandet, att jag avstått från att föra talan för Vänersborg. Det är just på den punkten som jag måste göra ett par deklarationer, eftersom inrikesministern åberopar att jag dels besökt departementet och dels uraklåtut att göra någonting efter det att jag varit i departementet.

Det är alldeles riktigt att jag besökte departementet sedan propositionen hade avlämnats, men jag vill också framhålla, att representanter för Vänersborgs stad knappt fjorton dagar tidigare gjorde ett officiellt besök i departementet och fick det klara beskedet, enligt de uppgifter som har lämnats mig, att Vänersborgs stad ingalunda var »avsägd» utan fortfarande fanns med i bilden. När jag sedan personligen gjorde ett besök hos mentalsjukvårdsberedningen och fick reda på skälen till att angivna tomter inte kunde godkännas, fattade åtminstone jag saken så, att tomten vid Källshagens gård vara den man hade stannat för, men att den med hänsyn till Vänerens medelvattennivå inte ansågs vara den mest lämpliga. På den punkten vill jag bara säga, att Vänersborgs stad aldrig har fått något meddelande om att tomterna har blivit underkända, och vid besöket i Stockholm fick man besked om att Vänersborg alltjämt var aktuell. De kommunala myndigheterna i Vänersborg har hela tiden haft den uppfattningen, att Vänersborg har varit aktuellt. Det var först hos mentalsjukvårdsberedningen som jag fick kännedom om orsaken till att Vänersborg helt kommit bort.

Jag vill framhålla att Vänersborgs stad är mycket intresserad av att få behålla flickhemmet i staden. De ansvariga i staden har den bestämda uppfattningen, att det finns andra områden som är lämpliga för anläggningen. Det har ju varit tal om nybyggnad för flickhemmet i många år, och de tidigare överläggningarna under 40-talet pekade på att flera områden var rätt lämpliga för ändamålet.

Jag skulle till slut vilja säga, att det väl egentligen endast är rektorn för flickhemmet som varit en smula negativ i denna fråga. De kommunala myndigheterna har, såsom jag tidigare sagt, varit och är fortfarande intresserade. Jag vill bara med detta understryka att intresset finns, och om utredningen framdeles kommer att ta kontakt med Vänersborgs stad, kommer staden att visa allt intresse som är möjligt för att lösa frågan på ett tillfredsställande sätt i Vänersborg.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag hade faktiskt inte tänkt säga någonting i denna fråga, därför att man ju av herr Ringaby blev varnad för att uppträda som lokalpatriot. Jag tycker för min del inte heller att det är precis så lustigt att uppträda som talesman för en plats, som får betecknas som hemmaplan för mig. Det har emellertid fällt yttranden i debatten som gör att jag måste säga några ord.

Det har talats om att Laxå kom in i bilden först i samband med propositionen, men detta är inte riktigt. Den delegation som sökte efter platser för den här yrkesskolan var hos oss i Laxå för flera år sedan. Det märkliga var att delegationens medlemmar tyckte — så sade de åtminstone till mig — att Laxå var en utomordentligt lämplig ort och att den plats, som vi skulle kunna lägga skolan på, var den bästa tänkbara men att delegationen inte kunde rekommendera Laxå därför att det var för långt till psykiatriker, nämligen de sex mil till Örebro.

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

Detta utlåtande från de sakkunniga har förvånat mig många gånger. Jag tillhör styrelsen för en institution, som vårdar omkring 250 patienter, av vilka de allra flesta är i behov av att en psykiatriker tittar till dem. Och hur klarar det sig i det fallet? Det har gått bra i många, många år, trots att psykiatrikern bor omkring 10 mil från anstalten. Jag anser därför att den invändning som har rests på den punkten inte håller i det långa loppet.

Ordföranden i statsutskottets tredje avdelning är på det klara med att den ort som statsrådet har rekommenderat inte duger. Ja, då tycker man förstås att denne ordförande borde ha rest och tittat på platsen. Det kan ju hända att han då hade kommit till en annan uppfattning. Han reser visserligen förbi Laxå, eftersom han skall hem emellanåt, men att han skulle vara sakkunnig i frågan huruvida det är lämpligt att förlägga den här yrkesskolan till Laxå eller inte bestrider jag alldeles bestämt.

Jag kan tala om vad en västkustbo — en mycket känd man, nämligen stadssekreterare Torsten Henrikson i Göteborg — har sagt, ehuru inte i den här frågan: han har faktiskt en gång förordat att man i Laxåbygden skulle anlägga en stor stad, som gränsade till Tivedens skogar och sjöar. Den västkustbon var sålunda inte rädd för att förlägga en yrkesskola till Laxå; det var mycket större ting som han tänkte på!

Utskottet må argumentera hur det vill — jag tror inte på herr Ringabys Axberg, och jag tror inte på Askersund, utan det är väl Vänersborg och det i propositionen förordade Laxå som tävlar med varandra. Men eftersom den här skolan skall ta emot elever från platser runt om i landet och barn och målsmän skall resa dit, måste det vara bättre om skolan ligger i Mellansverige än om den ligger i Älvsborgs län. Jag tycker sålunda att det finns många skäl som talar för vad som sagts i propositionen och vad utskottets reservanter har sagt.

Jag vill bara tillägga en enda sak, nämligen att det i utskottet verkligen

finns en ledamot, som faktiskt vet precis var den här skolan borde ligga, och den ledamoten befinner sig bland reservanterna.

Jag skall inte uppehålla kammaren längre med lokalpatriotiska utsvävningar. Min vän herr Ringaby har redan varnat för det, men jag tycker att han själv varit lokalpatriotisk i den här debatten.

Jag ber, herr talman, sålunda att få yrka bifall till reservationen.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Jag har ett behov av att få säga tack till inrikesministern för hans engagemang i den här frågan.

Är denna diskussion ett uttryck för ett intresse för de vårdbehov, som det här är fråga om? På mig verkar det som om motiven vore helt andra och sekundära.

De skäl som inrikesministern redovisade för Laxå var verkligen övertygande. Tomten var bra, och där fanns möjligheter till somatisk vård och psykiatrisk expertis osv. Är det verkligen någon här med kännedom om den brist vi har på psykiatriker som anser, att 45 minuters bilresa till denna expertis är ett argument att komma med, som skulle vara till nackdel för Laxå? Uppriktigt sagt tycker jag det är ett mycket svagt argument.

Här har också anförts att hänsynen till de gifta befattningshavarna skulle vara ett skäl som gjorde att behandlingen av denna fråga på nytt borde uppskjutas. Det är klart att största möjliga hänsyn skall tas till befattningshavarna, jag skulle nu tro att en hel del av dem inte är gifta. Det är väl ändå inte meningen att skjuta fram befattningshavarnas bundenhet av egnahem o. d. som något slags avgörande argument när det gäller att lösa en mycket angelägen vårdfråga.

Det sägs här att vi är överens om allting annat och att det bara är »en liten detalj» som vi är oense om, nämligen var anstalten skall ligga. Det är någonting som återkommer ständigt och jämt, när vi skall placera anstalter. Det är sannerligen inte någon detalj detta, ef-

Ang. förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor

tersom det ofta föranleder så många års uppskov med olika byggnadsprojekt.

Jag vädjar till kammaren att verkli- gen ta bort den käpp i hjulet som det skulle innebära, om vi på nytt skulle överväga dessa olika placeringsalter- nativ.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Bara ett kort genmäle till min gode vän och trätbroder herr Lars Lindahl — han uppträder väl här som den verkliga lokalpatrioten, när han rent av ifrågasätter om vi inte skulle kunna flytta upp Göteborg till Laxå!

Jag vill bara för kammarens ärade le- damöter tala om, att mentalsjukvårds- beredningens expertdelegation ju faktiskt enhälligt har underkänt Laxå som för- läggningsort.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekom- na yrkanden propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlå- tandet gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad ut- skottet i punkten I hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten II framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det för- slag, som innefattades i den vid utlå- tandet avgivna reservationen; och för- klarade herr talmannen, sedan han upp- repat propositionen på bifall till utskot- tets hemställan, sig anse denna propo- sition vara med övervägande ja besva- rad.

Herr *Grym* begärde votering, i anled- ning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en om- röstningsproposition av följande ly- delse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 96 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en bör- jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propo- sitionen.

Då emellertid herr *Grym* begärde röst- räkning, verkställdes nu votering med- delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava ut- fallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 58.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkänna- givit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten III hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att an- slag utfärdats till sammanträdet fort- sättande kl. 19.30.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlå- tanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till inves- teringsplanen för statens järnvägar;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastighe- ter m. m. inom kommunikationsdeparte- mentets verksamhetsområde;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfatt- ningar, m. m., jämte i ämnet väckta motio- ner; samt

nr 101, i anledning av väckta motio- ner om pension eller understöd åt vissa personer,

Om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare
varvid utlåtandena nr 97—99 och 101 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av väckta motioner angående partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson* (I: 202) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 353), hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring kunde beviljas folk- och småskollärare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 202 och II: 353 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservation utan angivet yrkande anmälts av fröken *Karlsson*.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Vid riksdagens början väckte jag tillsammans med fröken *Eva Karlsson m. fl.* i andra kammaren en motion angående åtgärder för att kunna bereda partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare. Enligt gällande bestämmelser kan detta nämligen icke beviljas för ifrågasvarande lärarkategorier, eftersom de i regel fullgör sin tjänstgöring som klasslärare.

I ett yttrande över motionen, vilket utförligt återgivits i utskottets utlåtande, har skolöverstyrelsen bl. a. framhållit, att klassläraresystemet har stor betydelse ur pedagogisk synpunkt, framför allt när det gäller undervisningen på låg- och

mellanstadierna. Numera har emellertid systemet med klasslärare uppluckrats i hög grad, särskilt i de större skoldistrikten. Där användes nämligen facklärare i allt större utsträckning. För att få full tjänstgöring måste därför klasslärarna ofta utföra fyllnadstjänstgöring i andra klasser än den egna. Därigenom borde det vara lättare nu än förr att ordna med partiell tjänstledighet.

På olika håll i samhället strävar vi efter att kunna utnyttja all tillgänglig arbetskraft, även om vederbörande inte kan arbeta under hela arbetsdagen. Jag kan peka på förhållandena inom sjukvården. Vi har samma förhållanden inom skolväsendet. Många lärarinnor — det gäller i första hand kvinnlig arbetskraft — är gifta och har minderåriga barn. På grund av att det nu inte finns deltidstjänster och det är svårt att få hemhjälp, nödgas de helt avstå från tjänstgöring. Om de hade möjlighet att under viss tid erhålla avkortad tjänst, skulle säkerligen många fullgöra sådan. Därmed skulle man dels kunna utnyttja deras arbetskraft, dels behålla kontinuiteten i samarbetet mellan klassen och klassläraren.

Nu har statsutskottet så gott som enhälligt avstyrkt motionen med hänvisning till att frågan faller under skolberedningens utredningsuppdrag. Under dessa omständigheter inser jag det fåfänga i att nu framställa ett yrkande. Men skolberedningen skall ju bli färdig i nästa månad, och då får jag för dagen nöja mig med att uttrycka förhoppningen, att dess förslag verkligen skall öppna en möjlighet att lösa frågan. Det är den nämligen enligt mitt förmenande värd.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Vi har verkligen behandlat denna fråga noggrant i femte avdelningen. Jag förstår väl dem som anser, att eftersom det går att få deltidstjänstgöring på andra områden inom offentlig verksamhet, borde det vara naturligt att man också här kunde ordna deltidstjänstgöring. Herr *Eskilsson* har påpekat nödvändigheten av att överallt

Ang. löneställningen för byrådirektör och sekreterare hos riksdagens revisorer
 ta i anspråk all tillgänglig arbetskraft, och det gäller kanske inte minst på detta område, där tillgången på lärare är mycket knapp men där vi har en hel del lärare, som skulle kunna åta sig deltidstjänstgöring.

Som nämndes är frågan emellertid av organisatorisk natur, och den behandlas som sagt av skolberedningen. Det säger ju ganska mycket, att motionären fröken Karlsson, som tillhör utskottet, har avgivit endast en blank reservation. Jag vill emellertid i likhet med herr Eskilsson understryka vikten av att man verkligen tar upp detta problem till ingående behandling. Jag tror att det skulle bli till gagn inte bara för skolverksamheten, utan för samhället över huvud taget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av väckta motioner om tillgodoräknande såsom tjänsteår för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner angående automobilskatten för lastbil, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Marocko för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräkning beträffande direkta skatter; samt

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 25, angående regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18

Ang. löneställningen för byrådirektör och sekreterare hos riksdagens revisorer

Kungl. Maj:ts hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1961/62 till Riksdagens revisorer och deras kansli: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 235 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att tre på personalförteckningen för riksdagens revisorers kansli upptagna tjänster som byrådirektör och sekreterare i högst lönegrad Ae 26 skulle omändras till tjänster som byråchef i lönegrad Bp 1.

Utskottet, som ej funnit att tillräckliga skäl anförts för den ifrågasatta omregleringen av dessa tjänster, hade föreslagit, att det begärda anslaget skulle nedräknas med 14 000 kronor. Utskottet hade därför i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1961/62 anvisa till Riksdagens revisorer och deras kansli: Avlöningar ett förslagsanslag av 221 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Nils Elowsson*, *Sköldin* och *Larsson* i Umeå, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Under denna punkt redovisas ett förslag från riksdagens revisorer om att avdelningssekreterare inom statsrevisionen skall uppflyttas till byråchefslönegraden.

Denna fråga väcktes redan av 1958 års revisorer och behandlades av bankoutskottet och riksdagen år 1959. Då avslogs

Ang. löneställningen för byrådirektör och sekreterare hos riksdagens revisorer
 förslaget, sedan det avstyrkts av bankoutskottet med hänvisning till att utredningen om rationalisering av statsverksamheten inte avslutat sitt arbete. När utredningens förslag sedan förelåg, ansåg revisorerne, att frågan borde på nytt bli föremål för riksdagens behandling, och detta är anledningen till att vi har att ta ställning till den i dag.

Att revisorerne ånyo tagit upp spörsmålet beror bl. a. på att vi har fått ett nytt ämbetsverk, riksrevisionsverket. De som där innehar motsvarande tjänster har fått byråchefs ställning. När vi har anfört detta motiv, har vi fått till svar, att byråcheferna i det nya riksrevisionsverket har viss underställd personal och följaktligen också har större ansvar. Det har därför varit motiverat att ge dem ifrågavarande nya löneställning.

Nu har vi emellertid inte enbart pekat på byråcheferna i riksrevisionsverket. Vi har också pekat på den sekreterare hos militieombudsmannen, som svarar för de militära ärendena. Denne tjänsteman har också byråchefs ställning, trots att han inte har någon underställd personal. Eftersom statsrevisionens sekreterare skall svara för flera departements verksamhetsområden och följaktligen enligt vår mening måste vara minst lika kunniga som de, som svarar för de militära ärendena på militieombudsmannaexpeditionen, så vore de också berättigade att flyttas upp till den föreslagna nya löneställningen.

Som ärendet nu ligger till, kommer jag inte att begära omröstning, ty jag utgår från att det inte tjänar någonting till, då utskottet här är nästan enhälligt. Att jag ändå begärt ordet beror på att jag utgår ifrån att författningsutredningen, som sannolikt kommer att behandla den del av statens verksamhet som det här gäller, också kommer att ta itu med föreliggande fråga. Jag utgår vidare från att man då också beaktar, att statsrevisionens sekreterare intar en särställning så till vida, att de ensamma är ansvariga för arbetet på respektive avdelningar. De måste vara synnerligen kunniga, om de skall kunna fullgöra den uppgift, som de fått sig förelagd.

Ett ytterligare skäl är att de som kommit till statsrevisionen hamnat så att säga vid sidan av den övriga statliga verksamheten, vilket medför att de inte har lika lätt som de, som befinner sig i verken, att konkurrera i den ordinarie befordringsgången. Följaktligen blir de mer eller mindre bortglömda. Det har också antytts i sammanhanget, att de inte är lika eftersökta, enär de gång efter annan naturligtvis måste göra ingripanden i andra myndigheters verksamhet och i större eller mindre utsträckning kritisera vidtagna åtgärder eller förefintliga brister. De har därför inte lika lätt att hävda sig i befordringssammanhang.

Det är därför önskvärt att man inom författningsutredningen tar hänsyn till dessa synpunkter, när man en gång skall behandla ärendet, och det är, som sagt, närmast för att framföra dessa synpunkter, som jag tagit till orda.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Det framgår av utskottsutlåtandet, att utskottet inte kunnat finna att de skäl, som nu åberopas som nytillkomna efter år 1959, ger anledning att se annorlunda på denna fråga än som skedde år 1959, då riksdagen på utskottets hemställan inte vidtog den här föreslagna åtgärden.

Då herr Elowsson inte ställde något yrkande, ber jag med dessa ord få inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 19—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående delvis ändrad befordringsgång för riksbankens vaktmästare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om avlösning av vissa servitut

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner angående avlösning av vissa servitut.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 81 i första kammaren av herr *Erik Svedberg m. fl.* och nr 102 i andra kammaren av fru *Thunvall*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att i samband med proposition i anledning av lagberedningens förslag till jordabalk måtte utarbetas ett tillägg till servitutslagen i syfte att vidga möjligheterna att få till stånd utbrytning av vissa servitut, vilka innefattade rätt till skogsfång och mulbete.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner I: 81 och II: 102 icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna jämte detta utlåtande måtte överlämnas till 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Ebbe Ohlsson, Akesson, Ernst Olsson, Nyberg, Johansson* i Öckerö, *Jansson* i Benestad och *Tureson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I: 81 och II: 102 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Denna fråga tillhör förvisso inte någon av de större vid 1961 års riksdag. Den gäller endast vilket öde en viss motion skall få. Utskottsmajoriteten — vilken är knapp — vill överlämna den till 1954 års fastighetsbildningskommitté. Denna kommitté sysselsätter sig redan med dessa frågor, och vad i motionen anförts är inga nyheter för den. Den fråga det här gäller står sedan länge på dagordningen, och vi anser därför att det inte finns någon an-

ledning att överlämna motionen till kommittén.

Därtill kommer att motionen inte är helt korrekt utan uppstår frågor angående utbrytning av servitut, som sedan länge är införda i jorddelningslagen.

Med hänsyn härtill anser de sju reservanterna, att motionens öde bör bli detsamma som så många andra motioners, den nämligen, att den inte föranleder någon riksdagen åtgärd.

Jag ber därmed, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Jag vill gärna hålla med herr *Ebbe Ohlsson* om att det här inte gäller någon stor fråga. Jag skulle också ha kunnat gå på samma linje som den han rekommenderar, nämligen direkt avslag på motionen, men då både lantmäteristyrelsen och kammarkollegiet har tillstyrkt, att motionen överlämnas till 1954 års fastighetsbildningskommitté, tycker jag att det är riktigt att riksdagen också går på samma linje som den som har föreslagits av dessa myndigheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **SVEDBERG, ERIK**, (s):

Herr talman! Det är kanske sant att denna motion inte är av det större slaget vid denna riksdag, och de som bor i de södra delarna av landet har kanske större anledning än vi norrlänningar att lägga en sådan syn på den fråga som här aktualiseras, ty de s. k. skogsfångservituten är ganska sällsynta söderut och förekommer framför allt i Norrland. Det är faktiskt så att de människor, som har praktisk beröring med dessa ting, anser dem ganska betydelsefulla, och det gäller ganska många småbrukare och torpare och även mindre hemmansägare som har sådana här servitut. De har nog, som sagt, en annan syn på dessa saker.

Det är även så, att dessa servitut medför en hel del olägenheter. I många fall förekommer det friktioner och stridig-

heter, då ägaren till den fastighet som är den tjänande — antingen det är ett bolag eller en hemmansägare — menar att torparen hugger för mycket virke, under det att torparen har en annan mening i det hänsendet.

Det kan väl även sägas att hela skogsfångsservitutet är litet föråldrat. Man kan t. ex. tänka sig en torpare som skall bygga en ladugård. Han har full rätt att ta det timmer som behövs för att uppföra denna byggnad, men han kan kanske anse det lämpligare att använda cementtegel att bygga med. Hur blir det i en sådan situation? Det kan även för torparen gälla att lägga på ett nytt tak på ett av sina hus. Nu finns det ju möjligheter att inköpa tegel, plåt, eternit och dylikt, men han har rättighet att endast hugga timmer i skogen och forsla hem detta och såga det och klyva s. k. taksån. Visserligen kan det tänkas att han har en privat överenskommelse med den, som svarar för servitutet, som innebär att han får hugga en viss kvantitet virke och sälja det och inköpa de andra saker som behövs för byggnationen. Men det är inte alla gånger han lyckas träffa en sådan överenskommelse.

Även när det gäller vedbrand kan jag nämna att t. o. m. en torpare genom de möjligheter till förmånliga lån och bidrag, som numera står till buds, har möjlighet att inmontera en värmepanna, och därmed ställs han inför den situationen att använda annat bränsle än ved. Hur blir det i den situationen? I varje fall måste han hugga ordentliga dimensioner i skogen, om det skall bli lönsamt att använda vedbränsle. Det är alltså sådana ting som gör att man faktiskt tycker att det skulle kunna bli större möjligheter för den, som har förmånen av ett skogsfångsservitut, att få detta utbrutet.

Nu är det sant, som herr Ebbe Ohlsson sade, att motionen inte är helt korrekt skriven. Han hänvisade till att det redan nu enligt jorddelningslagen finns möjligheter att få dessa servitut utbrutna. Ja, visst är det så, men vi får lov att även tänka på att vare sig man går

Om avlösning av vissa servitut

på 1 kap. 21 § jorddelningslagen eller 20 kap. 3 § i samma lag blir förfarandet det, att den skogsäga som blir utbruten kommer från den tjänande fastigheten. Går man däremot, som det anses i motionen, på 7 a § i servitutslagen kan man tänka sig att en skogsäga tillförs torpet även från en annan fastighet, och det är faktiskt många gånger förmånligt och lämpligt att det blir så.

Det heter vidare i jorddelningslagen att en sådan utbrytning inte får lända till någons förfång. Även den bestämmelsen kan i vissa situationer bli till ett hinder.

Den nämnda paragrafen i servitutslagen bör även ses från social synpunkt. Den vill förhindra att hela idén med ett skogsfångsservitut förfuskas genom särskilda avtal varigenom den som har servitut på skogsfång får detta omvandlat i penningar. Penningar är flyktiga ting, medan däremot en skogsäga är en reallgång. I vissa fall kan det dock inte vara lämpligt att ett torp på detta sätt får en skogstillgång, ty det finns ju små jordbruk ute i bygderna som inte har någon framtid för sig. De ligger kanske i utdöende skogsbyar, och det kan även från andra synpunkter vara olämpligt att satsa på deras framtida bestånd, och det är då inte nödvändigt att ha möjligheten att åstadkomma ett dylikt utbyte till ett eget skogsskifte. I sådana fall kan det vara lämpligt att hemmanet eller bolaget helt enkelt får inköpa torpet när det blir till salu.

Det väsentliga för motionärerna är att det blir större möjligheter för en torpare att få en sådan här utbrytning, d. v. s. att det går att omvandla ett skogsfångsservitut till ett eget skogsinnehav. Om det sker enligt jorddelningslagen eller enligt servitutslagen är egentligen likgiltigt. Utskottet har i varje fall föreslagit att denna motion skall hänvisas till 1954 års fastighetsbildningskommitté, och även lantmäteristyrelsen har tyckt detsamma. Man får väl då anse att förslaget är väl motiverat, och jag ber även jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. värdebeständig placering av kyrkliga fonder

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. värdebeständig placering av kyrkliga fonder

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner angående värdebeständig placering av kyrkliga fonder.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 108 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 136 i andra kammaren av herr *Hedin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning angående kyrkliga fonders placering på sätt som skyddade dem mot värdeförlust i följd av ändringar i penningvärdet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 108 och II: 136, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Grym, Kristiansson, Åke Larsson, Levin* och *Johansson* i Torp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade.

Herr **GRYM** (s):

Herr talman! Jag kommer inte att spilla många ord på denna fråga. I sak är majoriteten och minoriteten i utskottet fullkomligt överens, nämligen att ifrågavarande motioner inte måtte föranleda någon riksdagen åtgärd. I utlåtandet är det egentligen endast en kort mening som skiljer utskott och reservanter. Ut-

skottet skriver: »Ehuru utskottet således i stort sett ansluter sig till motionernas syfte, finner utskottet en särskild utredning i det av motionärerna angivna hänseendet icke nu vara påkallad.» Reservanterna vill att det i stället skall heta: »Någon särskild utredning för frågan om en bättre värdemässig säkerhet lämpligen kan ernås är emellertid enligt utskottets mening icke för närvarande påkallad.»

Meningsskiljaktigheterna i detta fall är egentligen en bagatell. I vanlig ordning yrkar jag dock, herr talman, bifall till reservationen, men jag försäkrar att jag inte kommer att väsnas mera i denna fråga.

Herr **OSVALD** (fp):

Herr talman! Egentligen är det en mycket liten skillnad mellan reservanternas yrkande och majoritetens i utskottet. Det är, som herr *Grym* säger, bara en formell skillnad. Man skulle kunna uttrycka det så att reservanterna bara vill säga rent ut att det inte finns någon särskild anledning att sätta till en utredning, medan utskottets majoritet menar att trots att den delar motionärernas uppfattning i fråga om värdet av att placera fonder på ett värdebeständigt sätt, menar den att det ändå inte finns någon anledning att tillstyrka en utredning, eftersom det redan finns så många arbeten i gång att en särskild utredning är obefogad.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, m. m.; samt

nr 30, i anledning av väckt motion rörande vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln; och

nr 30, i anledning av väckt motion om utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1961/62 m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstå-

ende ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 234, till Konungen angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 235, för herr Gustaf Napoleon Kollberg att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 236, för herr Torsten Stanley Bengtson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 237, för herr Sven Mauritz Wedén att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken; och

nr 238, för herr Nils Gunnar Hansson att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.32.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 17 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet jämte i ämnet väcta motioner.

Punkten 1

Ang. ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

I propositionen nr 86 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att godkänna de ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation, som departementschefen föreslagit i berörda statsrådsprotokoll.

På grundval av ett av 1960 års prisövervakningskommitté avgivet betänkande, »Effektivare prisövervakning», hade i propositionen föreslagits vissa åtgärder i syfte att effektivisera den statliga verksamheten på pris- och konkurrensområdet, i första hand genom förstärkning av personalresurserna vid statens pris- och kartellnämnd och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor.

Mot bakgrunden av en förordad utvidgning och intensifiering av främst undersöknings- och upplysningsverksamheten hade i fråga om pris- och kartellnämnden föreslagits, förutom smärre organisatoriska ändringar, inrättandet av 13 nya tjänster, höjning av expertanslaget, vissa lönegradsuppflyttningar samt extraordinariesättning av elva extra tjänster.

För ombudsmannaämbetets del innebar förslaget, att två extra tjänster skulle inrättas och att ett anslag, avsett för anlåtande av ekonomisk expertis, skulle anvisas.

Vidare hade föreslagits, att ett reservationsanslag av engångsnatur skulle få av statens konsumentråd fördelas bland studie- och folkbildningsorganisationer för en särskild upplysningskampanj i prisfrågor.

För budgetåret 1961/62 hade begärts följande anslag, nämligen till statens pris- och kartellnämnd för avlöningar 2 526 000 kronor och för omkostnader 399 000 kronor, till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor för avlöningar 398 000 kronor och för omkostnader 36 000 kronor samt till särskild konsumentupplysning i prisfrågor 150 000 kronor. Av de föreslagna anslagsbeloppen avsågo 187 400 kronor kostnader av engångskaraktär.

I anledning av propositionen nr 86 hade väckts följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sjönell* och *Virgin* (I: 632) samt den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 751), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

A. under riksstatsens tionde huvudtitel för budgetåret 1961/62 anvisa till

a) Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 920 000 kronor;

b) Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 275 000 kronor;

c) Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar ett förslagsanslag av 297 400 kronor;

d) Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader ett förslagsanslag av 25 200 kronor; samt

B. icke bevilja något anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor,

dels ock en inom första kammaren av herr *Gösta Jacobsson* väckt motion (I: 631), vari hemställts, att riksdagen måt-

Ang. ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

te dels avvisa de av departementschefen i propositionen uppdragna riktlinjerna för en utvidgad verksamhet på pris- och konkurrensområdet och dels avslå de av Kungl. Maj:t i propositionen äskade anslagen i vad de avsåge inrättande av 13 nya tjänster vid pris- och kartellnämnden respektive särskild konsumentupplysning i prisfrågor.

Utskottet — som behandlat motionsyrkandena i vad de avsåge medelansvisningen i följande, med 2—6 betecknade punkter — hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation, som departementschefen föreslagit i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå de i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 föreslagna ändringarna i statens pris- och kartellnämnds organisation.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen vid denna punkt jämväl finge omfatta övriga punkter i utlåtandet. Eventuella yrkanden borde dock ställas vid de särskilda punkterna, sedan de var för sig föredragits.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! För undvikande av missförstånd vill jag till att börja med förklara, att jag anser att pris- och kartellnämnden som sådan fyller en nyttig uppgift. Nämndens verksamhet är värdefull inte bara därför att nämnden kan tillhandahålla näringsfrihetsombudsman-

nen underlag för dennes bedömningar och ge visst prismaterial för konjunkturpolitiken — därtill kommer ytterligare att nämndens undersökningar kan vara ägnade att undanröja mången missuppfattning om prisrörelsernas orsaker.

Även om jag alltså godtar pris- och kartellnämnden som sådan, nödgas jag gå emot de nya riktlinjer för nämndens verksamhet som uppdras i propositionen. Jag kan inte heller acceptera den utökning av nämndens administrativa apparat, som där föreslås.

Alla är vi väl överens om att en fri konkurrens är den bästa prisregulatorn. Ett faktum är att det på centrala områden i dag råder en mycket stark priskonkurrens. Vi lever numera i ett utpräglat konkurrenssamhälle. Den rådande högkonjunkturen har inte utan fog kännetecknats som en mängdkonjunktur, inte en priskonjunktur. De senaste fem åren har i denna del medfört mycket stora förändringar. Riktpriserna är på avskrivning. Inom distributionsledet konkurrerar olika företag och olika distributionsformer med varandra. Inom tillverkningsledet tränger utlandet hårt på. Att det på vissa varuområden alltjämt finns konkurrensbegränsningar skall inte förnekas, men det förändrar inte nämnvärt helhetsbilden; och dessa företeelser har ju för övrigt sina speciella korrektiv.

Det är ägnat att förvåna, att man i detta läge ropar på en utvidgad och intensifierad prisövervakning. Egentligen är detta en paradox: ju starkare konkurrensen är, desto större anses behovet av en prisövervakning vara. Olika motiv anföres. Det görs bl. a. gällande att tillkomsten av EFTA skulle öka behovet av prisövervakning. Rimligen borde de tullsänkningar som EFTA medför vara ägnade att skärpa konkurrensen och därför utgöra ett argument i motsatt riktning.

Av de anförda motiven är det endast ett som jag finner i och för sig beaktansvärt, nämligen att efterfrågetrycket i en fullsysselsättningsekonomi även vid full balans kan medföra att den fria konkurrensen gör sig gällande endast med en viss tröghet. Det ligger säkerli-

Ang. ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

gen en del i detta. Den expansiva politiken är alltid förknippad med ett latent inflationshot, vilket i sin tur måste utgöra ett återhållande moment i priskonkurrensen. En företagare som räknar med fortsatt kostnadsstegring i form av höjda löner eller höjda råvarupriser vågar helt enkelt inte trampa priskonkurrensens gaspedal i botten. Han riskerar då att kostnaderna växer snabbare än utförsäljningspriserna, så att han hamnar på förlustsidan. Med den omläggning som skett det senaste året av penning- och finanspolitiken, där statsmakterna inaugurerat en stramare linje än tidigare, borde väl efterfrågetrycket så småningom dämpas och konkurrensen ytterligare stiga. Det är då svårt att förstå, varför man måste »lita till en effektiv och aktiv prisövervakning», för att citera utredningskommittén.

Att observera är att det man har i tankarna inte är någon tillfällig situation. Det sägs att man inte syftar till en direkt priskontroll. Nå, vad menas då med en effektiv och aktiv prisövervakning som inte är en direkt priskontroll? Under vilka former skall den fungera? Hurudan är målsättningen? Statsutskottets tolkning — d. v. s. att man inom ramen för gällande system siktar till en skärpning av övervakningen, en effektivisering av åtgärderna mot konkurrensbegränsning och en förbättring av konsumenternas prisedvetande — täcker inte helt de i propositionen angivna allmänna riktlinjerna. Vore det endast fråga om att skapa ökade resurser för en uppsikt på området, huvudsakligen i samma former som hittills, skulle det från principiell synpunkt kanske inte vara så mycket att invända däremot, men man syftar tydligen åtskilligt längre. Utredningskommittén säger att det är fråga om en ny giv kring temat pris, kvalitet och service i pris- och kartellnämndens regi och med inkoppling av konsumentorganisationer.

Man förklarar emellertid inte närmare vad man vill, och inte heller propositionen ger någon närmare vägledning. Departementschefen säger endast ganska orakelmässigt, att man måste pröva

sig fram. Han trycker dock på att det skall vara en objektiv och allsidig upplysning.

Tvenne möjligheter är tydligen tänkbara när det är fråga om en i sak utvidgad verksamhet. Den ena är att man genom insamling av ett ökat prismaterial kan sätta in stötår med priskontroll jämlikt 21 § konkurrensbegränsningslagen. Denna paragrafs användning har hittills inte aktualiserats, och den är väl avsedd närmast som en sista resurs. Den andra möjligheten kan vara — jag vet inte om det är den som har lekt utredningskommittén och departementschefen i hågen — att man avser att låta pris- och kartellnämnden fungera som något slags opinionsnämnd på prisområdet, som propagandavägen skall dirigera prisbildningen och konsumtionen. Det finns en del meningar som kan tolkas i denna riktning. Det vore nog önskvärt med ett klarläggande på den punkten.

Priskontroll i olika former, även en indirekt sådan, inger betänkligheter ur flera synpunkter. Den utgör ett hinder för näringslivets dynamiska utveckling och kan nog sägas hämma framstegstakten. Den ifrågasatta kombinationen av prisövervakning och konsumentupplysning kring kvalitetsbegreppen inger särskilt stora betänkligheter, därför att det med ett dylikt system så lätt blir fråga om högst subjektiva värderingar, och den är på sätt och vis äventyrligare än den direkta priskontrollen. Att på objektiva grunder avgöra, huruvida priset på en vara är skäligt eller ej, låter sig nämligen endast rent undantagsvis göra. Några objektiva kriterier för jämförande bedömningar av varors pris och kvalitet finns helt enkelt inte. Priset är merendels ett resultat av ett samspel av olika kostnads- och marknadsfaktorer. Det är ytterst marknadsförhållandena som faller utslaget. Hänsyn måste emellertid jämväl tas inte blott till sådana faktorer som kostnader och lönsamhet utan även till den takt i vilken avskrivningarna sker, något som i sin tur är beroende på framtidsförväntningarna inom företagen. Modeväxlingarna spelar ju också in på ett mycket starkt

Ang. ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

sätt. Det finns en uppenbar motsättning mellan kvalitet och mode. Konsumenterna betalar gärna ett högt pris för en produkt som de finner vara modern och tänker kanske mindre på kvaliteten; utomstående bedömare må hysa vilken uppfattning som helst om den saken.

Utskottet synes ha en viss förståelse — det har även departementschefen — för svårigheterna, men utskottet anser att dessa svårigheter bör kunna övervinnas. Jag kan inte dela den uppfattningen. Därtill kommer att en aktiv prisövervakning, som är förknippad med kvalitetsomdömen om individuella varor, kan — om det vill sig illa — få mycket vittgående följder för de företag som drabbas därav. Det går också ut över företagens anställda och kan äventyra sysselsättningen, och det värsta är att det inte finns någon appell. Till sist frågar man sig, vem som skall svara för de eventuella ekonomiska följderna av ett oberättigat uttalande, som tillskyndat ett företag stor ekonomisk skada.

Jag övergår här efter till organisationen. Enligt min mening borde pris- och kartellnämnden kunna klara sina arbetsuppgifter med de resurser den har. Den fick nya tjänstemän i fjol för att handha de arbetsuppgifter som följde med omsens införande. De är nu avslutade, och de berörda tjänstemännen borde då kunna komma till användning på andra avsnitt av nämndens verksamhet. Det finns också möjligheter att nämnden i huvudsak koncentrerar sin verksamhet till väsentliga områden, alltså sådana områden som här har betydelse för konsumenterna och där konkurrensbegränsningar i en eller annan form förekommer. Man har nog fått det intrycket att nämnden ibland silar mygg och kanske också någon gång sväljer kameler. Av en särskild statlig upplysningsverksamhet på området finns inget behov.

Jag kan, herr talman, i punkten nr 1 inte till alla delar instämma i motiveringen till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen i fråga om behovet av tjänster inom pris- och kartellnämnden, men jag kan yrka bifall till

den hemställan, i vilken reservationen i denna punkt utmynnar.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Till punkten 6 har fogats en reservation, där det yrkats avslag på förslaget om ett särskilt anslag för en utvidgad tillfällig konsumentupplysning i prisfrågor. Jag vill passa på tillfället att understryka att denna reservation ingalunda vänder sig mot konsumentupplysning som sådan. Reservanterna tror tvärtom att den är utomordentligt viktig, och vi har också yrkat bifall till det anslag som skall utgå för den så att säga reguljära konsumentupplysningen. Vi har emellertid inte blivit övertygade om att den tillfälliga förstärkning av konsumentupplysningen, till vilken det nu föreslås utgå 150 000 kronor, fyller något fullgott ändamål, och så länge vi inte har blivit övertygade om den saken anser vi att den delen av anslaget bör anstå. Det är därför vi i det avseendet yrkar avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det förslag som föreligger grundar sig på en utredning av 1960 års prisövervakningskommitté, i vilken landsorganisationens chefsekonom Meidner var ordförande. Kungl. Maj:t har i huvudsak anslutit sig till de synpunkter på den här frågan som kommittén utvecklade, och utskottet har i sin tur utan några som helst ändringar accepterat Kungl. Maj:ts förslag.

Detta innebär att en viss förstärkning skall ske av de resurser samhället nu har för att övervaka prisläget i landet, dvs. att de organ som har att ingripa mot konkurrensbegränsande åtgärder inom näringslivet skall förstärkas och effektiviseras. Det system som infördes när lagen om prisreglering avskaffades för några år sedan skall emellertid vara oförändrat. Man skall alltså sträva efter att prisbildningen skall ske under fri konkurrens. Det är frågan om en skärp-

Avlöningsanslaget till statens pris- och kartellnämnd

ning av den övervakning vi har, det är frågan om effektivare åtgärder mot konkurrensbegränsning och det är frågan om att skapa ett bättre prismedvetande hos det svenska folket.

Förstärkningen består däri att 13 nya tjänster inrättas hos pris- och kartellnämnden och att två tjänster inrättas hos ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor. Utskottet har för sin del funnit att förslagen är välbefogade, lämpliga och nödvändiga, inte minst i dag, då vi ändock står inför risker för inflatoriska förändringar. Utskottet förordar därför Kungl. Maj:ts förslag.

Till utskottsutlåtandet har högern fogat en avslagsreservation, som även innebär att vi i det här sammanhanget inte bara skall avvisa tanken på förbättringar av resurserna utan att man skall minska dem genom att de förstärkningar som genomfördes vid varuskattens införande skulle slopas. De förstärkningarna infördes inte, som herr Jacobsson tycks tro, bara för att de behövdes vid själva införandet av varuskatten. De ansågs behövliga för att möjliggöra övervakningen i den mån den är nödvändig så länge varuskatt över huvud taget existerar.

Utöver dessa förstärkningar av pris- och kartellnämnden samt ombudsmannaämbetet föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet, liksom kommittén ursprungligen föreslog, att ett anslag på 150 000 kronor skall anvisas för en speciell kampanj i syfte att öka prismedvetenheten hos det svenska folket. Avsikten är att kampanjen skall vara ett försök. Den skall genomföras genom våra studie- och folkbildningsorganisationer av olika slag, och den skall nå ut över hela landet i syfte att väcka intresse för de frågor som har med priserna att göra. Jag tror det vore nyttigt om vi åtminstone på försök kunde genomföra denna kampanj, ty det är ändock bara fråga om ett engångsanslag. Det skulle vara nyttigt att genomföra den för den relativt ringa penning som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 119;

Nej — 19.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2

Avlöningsanslaget till statens pris- och kartellnämnd

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I:

Omkostnadsanslaget till statens pris- och kartellnämnd

632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 förordats, vidtaga ändringar i personalförteckningen för statens pris- och kartellnämnd;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 526 000 kronor.

Redogörelse för innehållet i ovan nämnda motioner hade lämnats under punkten 1.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens pris- och kartellnämnd, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 förordats;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 920 000 kronor.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkt 2 fogade reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3**Omkostnadsanslaget till statens pris- och kartellnämnd**

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga, till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 399 000 kronor.

De yrkanden, som framställdes i berörda motioner, hade redovisats under punkten 1.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga, till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 275 000 kronor.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hem-

Avlöningsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor — Omkostnadsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor

ställt samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den vid punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4

Avlöningsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 398 000 kronor.

De i nämnda motioner framställda yrkandena hade redovisats under punkten 1.

Vid punkten hade reservation avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 297 400 kronor.

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 5

Omkostnadsanslaget till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga, till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 36 000 kronor.

De yrkanden, som framstälts i ovan nämnda motioner, hade redovisats under punkten 1.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 632 och II: 751, såvitt nu vore i fråga, till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25 200 kronor.

Ang. särskild konsumentupplysning i prisfrågor

Herr BERGH, RAGNAR, (h):
Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):
Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):
Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GILLSTRÖM (s):
Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6

Ang. särskild konsumentupplysning i prisfrågor

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Särskild konsumentupplysning i prisfrågor för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

I samtliga här berörda motioner, vilkas innehåll närmare redovisats i punkten 1, hade yrkats avslag å Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson*, *Ragnar Bergh*, *Lundström*, *Sundin*, *Staxäng*, *Malmborg*, *Svensson* i Stenkyrka, *Wedén*, *Larsson* i Hedenäset och *Heckscher*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor.

Då emellertid herr *Bergh, Ragnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. forskningsanslaget till statens medicinska forskningsråd

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 78 framlagt förslag om anslag för nästa budgetår till statens medicinska forskningsråd, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens råd för atomforskning. Till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning hade föreslagits en medelsanvisning av 6 100 000 kronor.

I samband med propositionen nr 78 hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 590) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen m. fl.* (II: 713), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att, med ändring av vad Kungl. Maj:t i proposition nr 78 till innevarande års riksdag föreslagit, för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning ett reservationsanslag av 8 100 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i tre särskilda, med I—III betecknade punkter. I punkten II hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 590 och II: 713, till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 100 000 kronor.

Vid utlåtandet hade reservation utan angivet yrkande anmälts, utom av andra, av herr *Edström*.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! I den här föreliggande propositionen föreslår Kungl. Maj:t en

höjning av forskningsanslaget till statens medicinska forskningsråd för budgetåret 1961/62 med 0,5 miljon kronor till 6,1 miljoner kronor. Om man nu tar hänsyn till vissa automatiska utgiftsstegringar m. m., finner man att den reella höjningen av medelstildelningen till medicinska forskningsrådet enligt förslaget inte utgör mer än 5 procent. Detta förslag har utskottet tillstyrkt.

Universitetsutredningen beräknade anslagsbehovet för statens medicinska forskningsråd för budgetåret 1961/62 till 9,95 miljoner kronor. Om man tar hänsyn till att den naturvetenskapliga och tekniska forskningen genom Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete tilldelats en förstärkning på ungefär 10 miljoner kronor, måste man säga att ökningen av medelstildelningen till statens medicinska forskningsråd är relativt mycket blygsam, detta så mycket mer som vi vet att anspråken på medicinska forskningsrådets medel är i starkt stigande.

Den moderna naturvetenskapen kännetecknas av en snabb utveckling i metodik och teknik, men denna utveckling präglar också de medicinska institutionernas uppbyggnad, deras undervisning och forskning. De medicinska teoretiska speciallämnena är mest präglade av denna vetenskapliga revolution, men även inom den kliniska forskningen har modern naturvetenskaplig metodik mer och mer börjat komma in. Moderna laboratorier och väl utbildad teknisk personal har blivit nödvändiga vid forskning på sjukavdelningarna. I detta sammanhang bör även erinras om den vetenskapliga forskningens stora betydelse för det praktiska sjukvårdsarbetets kvalitet. Det är väsentligt att den kliniska forskningen uppmuntras dels genom att forskare beviljas anslag för sina forskningsuppgifter, dels också genom att sådana lokaliteter och sådan apparatur och utrustning som möjliggör forskning vid sidan om sjukvårdsarbetet ställes till förfogande.

Vi vet alla att en rad nya sjukvårdande discipliner har tillkommit. I de flesta fall har det vetenskapliga arbetet varit impulsgivare för denna utveckling, forsk-

Om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linjen har således banat väg för den sjukvårdande verksamheten. Man behöver här bara peka på sådana områden som hjärtkirurgien med problemet med extracorporeal cirkulation och artificiell syrsättning av blodet eller problemet med rening av blod vid akuta njursjukdomar eller förgiftningar med hjälp av vad vi kallar den konstgjorda njuren. Det finns även mer »tysta» vetenskapliga forskningsresultat, såsom t. ex. på mitt eget område, som varit av allra största betydelse för att få bukt med sjukdomarna och hjälpa de sjuka till förbättrad hälsa och arbetsförmåga. Den medicinska vetenskapliga forskningen är av största betydelse just för att minska sjuklighet och förbättra vårt folks hälsa och arbetsförmåga. Av största betydelse i detta avseende är den pågående intensiva forskningen inom geriatriken, d. v. s. inom åldringsvården. Två andra frågor som även just nu är mycket maktpåliggande är vidare forskningen i alkoholfrågan och narkotikafrågan.

Som jag ser saken är en kraftig förstärkning av de för den medicinska forskningen tillgängliga anslagen synnerligen angelägen. Det är synnerligen ledsamt att vi detta år inte kunnat få den anslagsökning som önskats av alla ansvariga myndigheter. En fortsatt rationell utbyggnad av hälso- och sjukvården i vårt land förutsätter betydligt ökade insatser på den medicinska forskningsområde. Under de senaste åren har vi fattat mycket vittgående beslut beträffande hälso- och sjukvårdens utbyggnad. Under sådana förhållanden är det högeligen inkonsekvent att inte i relation därtill öka det medicinska forskningsrådets resurser.

Utskottet har visserligen gjort en välvillig skrivning men dock avstyrkt motionerna. Det är därför meningslöst att här yrka bifall till dessa, men jag gör en allvarlig hemställan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att till nästa år komma med betydligt högre anslagskrav då det gäller det medicinska forskningsrådet. Det är en hjärte-

sak för oss, för vårt samhälle, för vår hälso- och sjukvård.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linje

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., i vad propositionen avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg, jämte motioner.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 47 framlagda förslag i vad avsåge den del av propositionen som hänvisats till statsutskottet, hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) till Domkapitlet och stiftsnämnderna m. m.: Vissa underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 000 kronor;

b) medgiva, att ur kyrkofonden finge för samma ändamål utgå ett belopp av 3 000 kronor;

II. att motionerna I: 652, av herr Eskilsson m. fl., och II: 667, av herr Nelander m. fl., såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 562 och II: 667 hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning beträffande frågan om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linje.

Reservation hade anmälts, utom av andra, av herr Edström, som dock ej antytt sin mening.

Om anslag till Religionspedagogiska institutet

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation. Det är ju så att socionomutbildningen vid Sköndalsinstitutet är mycket värdefull. De där utbildade diakonerna utför ett socialt arbete i församlingarna, en gärning av stor samhällelig betydelse. I motionen II: 667 har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning beträffande frågan om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linje. Detta har av utskottet avstyrkts under motiveringen att utskottet ansett att socionomutbildningskommitténs uppdrag mycket väl kan utvidgas till att gälla även denna fråga. Jag har bara velat säga dessa ord för att understryka vikten av att spörsmålet om Sköndalsinstitutets sociala linje verkligen blir tillbörligen uppmärksammas, ty dessa diakoner utgör en stor tillgång i vårt sociala arbete.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Om anslag till Religionspedagogiska institutet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Boman m. fl.* (I: 199) och den andra inom andra kammaren av herr *Zetterberg m. fl.* (II: 300), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Religionspedagogiska institutet i Uppsala av statsmedel eller ur kyrkofonden skulle tilldelas ett anslag av 25 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 199 och II: 300 icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet hade reservation anförts av, utom annan, herr *Boman*, vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation. Jag har gjort det för att understryka vad i motionen anförts. Det gäller nämligen en motion om Religionspedagogiska institutet, förkortat RPI. Här har utskottet hänvisat till vad statskontoret sagt i sitt remissyttrande, nämligen att det finns möjlighet att få anslag inom ramen för nuvarande bestämmelser. Skolöverstyrelsen har förklarat i sitt remissvar att institutet gör en mycket värdefull insats för främjande av en god religionsundervisning i överensstämmelse med gällande förordningar och metodiska anvisningar samt tillägger: »De kurser, som institutet ordnar i samarbete med skolöverstyrelsen, har varit väl arrangerade och haft program som varit väl ägnade att tjäna lärarnas fortbildning. En utvidgning och intensifiering av institutets verksamhet enligt de linjer, som hittills följts, skulle utan tvivel vara till gagn för skolans religionsundervisning, varför styrelsen tillstyrker ett anslag, som kan anses skäligt.»

Institutet bildades 1953 och har till ändamål att främja den svenska kristendomsundervisningen i alla dess former. RPI betraktar evangelisk kristendom som grundvalen för vårt folks andliga liv. Det vill arbeta med bästa tänkbara instrument: solid religionsvetenskaplig och pedagogisk forskning. RPI anordnar kurser i kristendomskunskap för bl. a. lärare, m. fl. olika arbetsgrenar. Institutet står under ledning av ärkebiskop Gunnar Hultgren. Styrelsens ordförande är docenten lektor Sven Silén, och dess vice ordförande är lektor Ansgar Eeg-Olofsson. Direktör är docenten lektor Gösta Lindeskog.

Institutet har nu arbetat i åtta år och har tillvunnit sig förtroende och intresse över hela landet. Ett stort arbetsprogram föreligger, men ännu saknas de ekonomiska förutsättningarna. Från Diakonistyrelsen, Svenska missionsförbundet och de kristliga lärarorganisationerna har institutet hittills årligen mottagit bidrag med tillsammans ca 3 500 kronor. Dessutom har från kyrkli-

ga arbetsfonden vid tvenne tillfällen för särskilda ändamål sammanlagt bidrag mottagits från en fond och från enskilda givare. Det kan framhållas, att institutets direktor, alltså dess verkställande ledamot, hittills på fritid gratis verkställt allt arbete. Jag anser att institutet fyller en synnerligen värdefull uppgift när det gäller att pedagogiskt vidareutbilda lärare och ungdomsledare för ungdomsfostran och vägledning och hemställer därför, att RPI måtte erhålla anslag av sådan storleksordning att den kan bedriva denna verksamhet.

Statskontoret har i sitt remissutlåtande sagt att det inte är nödvändigt med ett särskilt anslag, emedan skolöverstyrelsen förra året fått 10 000 kronor till kurser i kristendomskunskap ur reservationsanslaget till kurser för lärare och för teologisk forskning kan bidrag erhållas ur reservationsanslaget till humanistisk forskning. Jag har med mitt anförande velat stryka under angelägenheten och behovet av att denna organisation får bidrag och att det på sätt statskontoret föreslår ges möjlighet att anvisa pengar av redan befintliga medel. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än utskottet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av väckt motion om arvode av kyrkofondsmedel till blivande präst; och

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handelsgymnasieutbildningen samt anslag för budgetåret 1961/62 till de statsunderstödda handelsgymnasierna jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 85 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen i propositionen förordade grunder för bestämmande i vissa fall av rektorernas arbetsområde och åligganden samt för fastställande av rektors avlöningsgrupp och av antalet rektorstjänster vid det obligatoriska skolväsendet.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 593) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 716), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala som riksdagens mening 1) dels att samtliga skolledare i sådana avvecklingskommuner å vilka § 127, 3 mom. folkskolestadgan vore tillämplig borde beredas fortsatt tjänstgöring under återstoden av sin tjänstgöringstid i sin nuvarande hemortskommun och att Kungl. Maj:t av denna anledning efter framställning från respektive myndighet borde besluta om en ökning av antalet rektorstjänster i dessa kommuner, dels ock att rektorstjänst på därom av kommunen eller skolöverstyrelsen gjord framställning måtte kunna inrättas även i fall som låge utom ramen för bestämmelserna i § 127, 3 mom., folkskolestadgan, samt 2) att en reglering borde företagas av frågorna om rektorernas förordnandepension och flyttningsersättning i samband med realskolornas avveckling enligt i motionerna anförda riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade grunder för

Ang. sjöfolks pensionering

bestämmande i vissa fall av rektorernas arbetsområde och åligganden samt för fastställande av rektors avlöningsgrupp och av antalet rektorstjänster vid det obligatoriska skolväsendet;

II. att motionerna I: 593 och II: 716 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angiven mening hade anmälts av, utom annan, herr *Widén*.

Herr *WIDÉN* (fp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation. Den pågående omdaning av vårt skolväsende medför, att ett antal skollärdare tycks komma i det läget, att de inte kan få förlängt förordnande. Antingen får de bli förflyttade eller också får de återgå till sin över stat förda lärartjänst. Det kan här röra sig om betydligt mer än 200 fall.

Det är av vikt i detta sammanhang att man utgår från att dessa rektorer bör beredas samma trygghet i tjänsten som man har på andra håll inom statsförvaltningen. Ett flertal av rektorerna har genom en flerårig tjänstgöring förskaffat sig en vidsträckt erfarenhet av och en mycket stor insikt inom sitt område. Även om det kan bli fråga om konsekvenser av svärbedömd art, om samtliga tjänster skulle bibehållas, skulle det dock vara till gagn för skolan, om rektorernas kapacitet i största möjliga utsträckning togs till vara.

Nu gäller det här förordnandetjänster, och någon kan mena, att man väl får ta konsekvenserna av detta. I regel förnyas förordnandena, och det skall föreligga speciella förhållanden i det särskilda fallet, om så inte skulle ske. I praktiken har en förordnandetjänst kommit att betraktas såsom en ganska fast tjänst.

Jag vill vidare ta upp en annan fråga, som också är berörd i den motion, som är väckt i ämnet, nämligen rektorernas pensionsförhållanden, som också bör följas med den största uppmärksamhet. Enligt gällande föreskrifter fordras ju, att vederbörande tjänstgjort 12 år

för att han skall få hel förordnandepension. När det nu blir en avkortning av rektorernas förordnandetid, är det ju så, att de lyder under förhållanden, över vilka de inte kan råda. Det är väl skäl att beakta just dessa förhållanden.

Utskottet uttalar, att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen tar skäligen personlig hänsyn i de enskilda fallen vid omorganisationen. Jag förutsätter således, att både departementet och skolöverstyrelsen följer detta ärende och begagnar alla de formella möjligheter, som står till buds, för att vi skall få en något så när tillfredsställande lösning för dessa tjänstemän.

Jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. sjöfolks pensionering

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., dels ock i ämnet väckt motion, i vad propositionen och motionen hänvisats till lagutskott.

Genom en den 10 mars 1961 dagtecknad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering,

dels ock bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt anginge anslag till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, hänvisats till statsutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I propositionen hade föreslagits viss omläggning av den vid handelsflottans

Ang. sjöfolks pensionering

pensionsanstalt bedrivna särskilda sjöfolkspensioneringen i syfte att anpassa denna till den allmänna tilläggs-pensioneringen. Förslaget innebar, att sjöfolks-pensioneringen i betydligt högre grad än hittills skulle inriktas på manskap som kvarstannade längre tid i yrket. Även utländska sjömän skulle under vissa förhållanden berättigas till sjömanspension. Nuvarande befäls-pensionering inom pensionsanstalten hade föreslagits skola upphöra. Pensionsbeloppen föreslogos väsentligt höjda för dem som enligt det nya systemet kunde tillgodoräkna sig lång seglationstid.

Beträffande finansieringen hade föreslagits, att de pensionsavgifter (hyresavgifter), som för närvarande erlades av de ombordanställda, skulle slopas. Nuvarande redareavgift skulle enligt förslaget ersättas av en kollektivt beräknad sådan avgift, utgående efter 2,8 procent av kontantlönen till svenska och utländska sjömän i manskapsställning. För närmast följande budgetår skulle avgiften övergångsvis utgå efter 2,1 procent. Avgiftsskyldigheten hade föreslagits reglerad i särskild lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, avsedd att ersätta nu gällande lag i ämnet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat den i anledning av densamma väckta motionen nr 630 i första kammaren av herrar *Gorthon* och *Schmidt*. I motionen hade, i den del densamma behandlats av lagutskott, hemställts, att redareavgiften skulle fastställas till 1,5 procent av sjömannens lön.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen — såvitt anginge de delar av förevarande proposition, nr 80, och motion, I: 630, som hänvisats till lagutskott — måtte med avslag å motionen bifalla propositionen.

Reservation hade avgivits

beträffande 2 § förslaget till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering av herr *Kaijser*, vilken ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att

utskottet bort med bifall till motionen I: 630, i den del densamma behandlats av lagutskott, hemställa, att 2 § måtte erhålla i reservationen angiven lydelse.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu behandlas har enligt min mening en hel del intressanta poänger. Jag kan därför tyvärr inte underlåta att bli en smula utförlig.

Frågan gäller en särskild pension för sjömän i åldern 55—67 år, således för tid innan folkpension och ATP inträder. Redan nu finns en sådan pension, som dock enligt nutida uppfattning icke är tillfredsställande. Den skall nu förbättras.

Innan jag övergår till att redogöra för de principiella motiv, som ligger bakom den reservation som jag har anfört till andra lagutskottets utlåtande, vill jag från början konstatera, att det inte föreligger någon åsiktsdifferens om behovet av en särskild pensionsanordning för sjöfolk, och den huvudtanke, som ligger bakom detta förslag, nämligen att pensioneringen helt skall inriktas på sjömän med långvarig sjötjänst bakom sig, är enligt min mening fullt riktigt.

Min reservation innebär ingen kritik mot utformningen av pensionsförmåner-na, villkoren för att få pension o. s. v. Det är även enligt min uppfattning fullt klart, att sjömän som uppnått 55 år, kan ha svårt att fylla de krav som ställs på dem i tjänst till sjöss — även om de fysiska påfrestningarna nu för tiden som regel är mindre än tidigare. Jag förstår också att de kan ha svårt att få hyra och att de av dem, som inte längre kan vara kvar i tjänst på sjön, kan ha svårt att anpassa sig i för dem helt nya förhållanden i sådana arbeten på landbacken som kan ge dem en fullgod bärgning.

Som ett av reformens syften anges att möjligheter till bättre pensionsförhållanden under åren närmast före den vanliga pensionsåldern torde komma att bidra till en bättre rekrytering till sjömansyrket. Jag tror att det ligger något av en illusion i en sådan förhoppning. I och för sig torde nog denna reform ha

Ang. sjöfolks pensionering

bra liten betydelse i detta syfte, men som ett led i ett system av olika statliga åtgärder — omnämnda i propositionen — kan den dock ha sin betydelse. Sjömansyrket är ju ett utpräglat genomgångsyrke. Av i utrikes sjöfart inträdda är vid 30 års ålder endast cirka 35 procent kvar och vid 55 år endast cirka 10 procent. Det visar hur svårt det i själva verket måste vara att kunna bibehålla en stabil och yrkesskicklig sjömanskår.

Låt mig i det sammanhanget uttala en uppskattning av det arbete, som kanske framför allt från Svenska sjöfolksförbundets sida men även från Sveriges redareförenings sida gjorts för att åstadkomma förbättrade förhållanden för sjöfolket. Jag vill också erinra om innehållet i en ledande artikel i näst sista numret av Svensk Sjöfartstidning — som vi alla får oss tillsänd — en artikel som visar att man inte alltid från det allmännas sida får det stöd i strävandena att höja sjömanskårens standard som man kan tycka vara berättigat. Detta om detta. Det kunde vara lockande att diskutera hithörande problem betydligt mer, men jag avstår nu då det ligger vid sidan om dagens egentliga ämne.

Sjömännens pensionsförhållanden har ordnats från två, man kan kanske till och med säga från tre håll. Det ena är från sjömanshusen. När de inrättades i mitten på 1700-talet, avsågs de bli en institution, varest sjöfolk som antingen under och uti tjänst på svenska kofferdskepp lidit någon skada till hälsa och lemmar eller ock uti sådan tjänst tillbragt sina år och för ålderdoms samt bräcklighets skull icke vidare kunde göra tjänst, skulle under sin återstående livstid åtnjuta visst underhåll. För ändamålet utgick avgifter från sjömännen själva (från början kallade plåtavgifter, senare hyresavgifter) samt från redarna (lästeavgifter, senare tonavgifter). I samband med den ändring av principerna för sjöfolks pensionering, som genomfördes 1939, överfördes hyresavgifterna till handelsflottans pensionsanstalt. Sjömanshusen hade kvar tonavgifterna samt ett statsanslag, som dock långt ifrån

täckte förvaltningskostnaderna och kostnaderna för de rent statliga uppgifter som lagts på sjömanshusen. År 1943 beslöts och år 1944 började en ny reglering av sjömannens pensionering, som helt ordnades genom handelsflottans pensionsanstalt. Sjömanshusens uppgift hade sedan 1939 begränsats till att lämna understöd efter vissa regler till sjömans änkor och barn.

Förra året omorganiserades sjömanshusen. Deras drift övertogs av staten, och tonavgiften — från början avsedd för sociala åtgärder för sjömännen — togs bort. Sjöfarten befriades från den pålagan, men man måste i stället betala ökade fyr- och båkavgifter, som höjdes med ett belopp som avsågs motsvara tonavgifterna. Sjömanshusen har stora fonder, som år 1958 avkastade 450 000 kronor, och dessa medel jämte vissa andra inkomster skall alltjämt användas för understödsändamål — om ock efter något ändrade principer — alltså till sjömannens efterlevande.

I förslaget till omorganisationen i proposition nr 124 förra året skrev departementschefen följande: »Då det allmänna sålunda numera har övertagit huvudansvaret för sjömannens sociala välfärd... kan ifrågasättas om inte tonavgiften bör indragas till statsverket.» Det gjorde man ju inte formellt, men man övertog motsvarande avgifter på ett annat sätt.

Alltnog, sjömanshusens betydelse för sjömannens pension har varit obetydlig under de senaste decennierna. Den avgift som rederierna på denna väg sedan gammalt erlagt med sikte på sociala åtgärder för sjömännen har staten tagit för andra ändamål. Och departementschefens nyss citerade yttrande att det allmänna numera har övertagit huvudansvaret för sjömannens sociala välfärd ter sig särskilt anmärkningsvärt när han nu i år, ett år senare, föreslår indragning av det enda kvarstående statsbidraget till denna sjömannens pensionering.

Den andra pensioneringen, den som i våra dagar är den väsentliga, sker genom handelsflottans pensionsanstalt. Den är delad på en hyresavgiftspensio-

Ang. sjöfolks pensionering

nering och en tilläggs-pensionering, av vilka hyrespensioneringen grundas på sjömannens egna pensionsavgifter, hyresavgifter, och därför kan anses som självfinansierande. De från hyresavgiftspensioneringen utgående pensionerna beräknas, med vissa undantag, enligt premiereservtekniken. Hyresavgiften utgår för befälspersonal med en procent av lönen och för annan sjöman med sex procent. Denna försäkring har under de år som gått sedan den inrättades byggt upp en betydande fond, den 1 juli 1960 beräknad till cirka 67 miljoner kronor. I det nu föreslagna nya pensionssystemet skall denna hyresavgiftspensionering inte längre finnas kvar, men dessförinnan intjänad pension skall utgå enligt hittills gällande bestämmelser. För dessa oantastbara rättigheter skall alltså denna fond användas.

Tilläggs-pensionen i sin tur bygger till väsentlig del på ett fördelningssystem, vid vilket en fond bildats för att kunna utjämna variationer i handelsflottans sysselsättning och därmed i de inflytande avgifterna. Inkomsterna för denna pension är dels ett statsbidrag om 1,6 miljon, dels redaravgifter på 3,5 procent av den hyra, å vilken hyresavgift beräknas, d. v. s. svenska sjömans konstanta lön.

Statsbidraget är ett intressant bidrag med en mycket gammal historia. Det är i viss mån vederlag för en sjömannen sedan gamla tider tillkommande förmån, den s. k. föringen. Sedan mycket gamla tider fanns ett bruk att sjöfarande för egen räkning fick medföra några varor, och det övergick till lag genom Wisby sjörätt. Wisby sjörätt är en lagedition som utgör en kompilation av vissa andra rätter och som trycktes i början av 1500-talet. Det är möjligt att den inte har annat med Wisby att göra än att den tillämpades i Wisby liksom i övriga östersjöstäder. Den bär i alla fall i litteraturen namnet Wisby sjörätt.

I 30:e artikeln av denna sjörätt stadgas att skepparen vid varje tillfälle då fartyget intager last skall anvisa de stäl- len, »der hvar och en skeppsman må lägga så tungt som hans föring är». Den

vinst sjömannen kunde få vid försäljningen av de varor han på så sätt kunde få med sig utgjorde helt eller delvis hans lön.

Då tullar infördes i landet, gjorde sjö- männen anspråk på att den tullfrihet, som därvid beviljades dem för gods som de för eget behov medförde, även skulle komma det gods till del som de under namn av föring hemförskaffade. I början bifölls detta. Härigenom tillfogades emellertid staten förluster, och det torde ha varit orsaken till att den fria föringen i dess betydelse av tullfrihet för av sjömän infört gods upphävdes genom 1667 års sjölag. I denna bestämdes i stället att varje sjöman vid ankomst till svensk hamn efter slutad utrikesresa skulle äga att vid tullverket uppbära ett visst belopp i penningar i förhållande till det belopp skepparen för varje läst betingad.

Sedermera fixerades denna förmån till bestämda belopp, olika för olika tjänstebefattningar ombord, olika också vid olika långa resor, d. v. s. resor från olika länder. När slutligen 1862—63 års riksdag biföll Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en pensionsanstalt för sjömän, beslöts under viss motivering, som jag tycker är mycket vettig, att kostnaderna för denna huvudsakligen skulle bestri- das genom föringen motsvarande anslag av tullmedel. Anslaget fick 1871 karaktär av förslagsanslag. Det i verkligheten utgående anslaget kom att återspegla den utrikes handelsflottans vid denna tid stadi- gtt fortgående ökning och nådde 1882 ett belopp av 98 000 kronor. År 1912 behandlade ett tillfälligt utskott den motionsvis väckta frågan, huruvida det då utgående anslaget till pensionsanstal- ten verkligen utgjorde vad ett föringen motsvarande anslag borde vara. Det grundläggande s. k. föringsanslaget ut- gick ännu på 1920- och 1930-talen och bestämdes i förhållande till lästetalet motsvarande tontalet av de i utrikes sjö- fart nyttjade svenska fartygen.

Historiken berördes i statsverkspro- positionen 1928. Med hänsyn till läste- talet upptogs anslaget från och med bud- getåret 1928/29 till 124 000 kronor samt

Ang. sjöfolks pensionering

från och med budgetåret 1934/35 till 140 000 kronor. Utom detta anslag gavs vissa tilläggsanslag till pensionsanstalter.

Jag har givit denna långa historik för att visa att det här är fråga om en sedan sekler utgående ersättning för en ur gammal rätt, som ännu på 1930-talet låg till grund för den ersättning som då utbetalades ifrån statsverket. Den rätten släpps nu bara, det är som om den bara utan ett ord tappades ned genom en fallucka.

Man kan kanske tycka att hela det resonemang jag har fört verkar som om det förts av någon don Quijote, som inte fattat att vi nu lever i en annan tid. Men den här rätten är ungefär jämbördig med tolagserättningarna till stapelstäderna, och den är som bekant kvar ännu, och om man skulle jämföra den med servitut på fast egendom så skulle den ha kunnat stå sig lika länge genom tiderna. Vi har ju haft den saken före i dag. Nu släpps denna rätt utan motivering, utan utredning och, som sagt utan ett ord. Det är i princip oriktigt. Detta är ett av motiven till att jag anser att statsbidrag bör utgå även i fortsättningen, låt vara att det är ett principiellt och rent teoreiskt motiv som i våra dagar kanske inte har så stor vikt.

Mitt andra motiv är av annan natur. I en departementspromemoria av den 29 december 1960, vilken anmärkningsvärt nog *inte* finns omnämnd i propositionen, står efter omnämmandet av de båda formerna av vid handelsflottans pensionsanstalt förefintliga pensionssystemen följande att läsa: »Möjligen kan det någon gång i framtiden — sedan pensionsanstalten fullgjort alla sina förpliktelser på grund av erlagda hyresavgifter — uppkomma frågan hur eventuella överskottsmedel inom denna del av pensioneringen bör disponeras. I varje fall torde det vara uteslutet att *nu* lägga beslag på tillgångar inom hyresavgiftspensioneringen för att kunna i motsvarande mån reducera redarnas och statens framtida bidrag till den andra grenen av pensionsverksamheten, tilläggs-pensioneringen.»

I fortsättningen beräknas i promemorian, att tilläggs-pensioneringen iklätt sig pensionsförpliktelser för ett belopp om 80 miljoner kronor, med ett kapitalvärde i dag av cirka 50 miljoner. Denna pensionering disponerar emellertid en fond om endast 30 miljoner; 20 miljoner fattas alltså, beräknat i dagens värde. Staten och redarna svarar enligt bestämmelserna från 1943 gemensamt för dessa pensioner. Staten drar sig alltså nu enligt propositionens förslag undan från sin andel i de pensionsförpliktelser som den varit med om att skapa och som den bundit sig för. Den räknar, såvitt jag kan förstå, med att ta något av hyresavgiftspensioneringens oantastbara fonder för att ersätta de medel som saknas i tilläggs-pensioneringsfonden. Det kan inte vara riktigt.

Jag tycker att det är synnerligen anmärkningsvärt att den nu refererade promemorian inte finns omnämnd i propositionen. Den passade naturligtvis inte för de planer som fanns där, och även om den varit med i utkastet till propositionen, ströks den väl bort. Den passade inte riktigt in i ritningarna.

Det är sålunda två rent principiella motiv som legat bakom min reservation: staten har utan ett ord slutat upp att ge ett vederlag som den givit sedan sekler, och staten har övergivit pensionsförpliktelser som den varit med om att skapa, som den bundit sig för och för vilkas täckning allttjämt 20 miljoner saknas.

Bara några ord till. Den särskilda utredningsman som tillkallats för detta utredningsuppdrag föreslog en redaravgift på 1 1/2 procent. Den departementspromemoria som överarbetade detta förslag föreslog detsamma. Båda räknade med oförändrat statsbidrag om 1,6 miljon. Båda hade, såvitt jag kan förstå, känsla för de båda principer jag här har anfört. Så bereddes propositionen, så skedde förarbetena, och sedan i slutskedet blev det helt plötsligt, utan någon mera djupgående motivering, en helomvändning.

Den av propositionen och utskottet förordade avgiften av 2,8 procent bety-

Ang. sjöfolks pensionering

der en ökning av redarnas nu utgående 3,5 procent, eftersom den nya summan skall utgå även för utländska sjömäns lön. Dessa utgör ungefär 40 procent av manskapet. Man kan räkna med att lönesumman är ungefär 100 miljoner. 2 1/2 procent av lönesumman skulle betyda ungefär oförändrat belopp. 1 1/2 procent, som föreslås i reservationen, betyder en viss minskning, men det är att märka, att denna pensionsavgift hade redarna redan före ATP. Nu har de liksom andra fått ATP dessutom, och deras sammanlagda utgifter för pensionering av sjömän kommer alltså att öka inte obetydligt, även om de för denna uppgift utgående beloppen skulle minska en smula.

Den nya pensioneringen skall inte utgå till befälspersonal. Befälet har sin pensionsfråga i huvudsak ordnad på annat sätt. I själva verket skall den pensionering av befäl som hittill sägt rum inom handelsflottans pensionsanstalt upphöra. Även om de belopp som utgår till befäl från denna anstalt är förhållandevis små, saknar de inte betydelse för ålderdomsförsörjningen. Det är därför naturligt att sjöbefälet känt en viss oro inför denna förändring, såsom framgår av det på sidorna 34 och 35 i propositionen återgivna remissyttrandet. Departementschefen anger på sid. 46 i propositionen — det är återgivet nederst på sid. 5 i utskottsutlåtandet — att han ämnar återkomma till vissa avvecklingsfrågor i samband med att befäls-pensioneringen inom anstalten skall upphöra. Jag vill understryka vad Sveriges fartygsbefälsförening skriver i sitt nyssnämnda yttrande, nämligen att man vid avvecklingen av denna del av verksamheten inom Handelsflottans pensionsanstalt över huvud bör eftersträva en så smidig övergång, att beslutet här om ej onödigtvis blir ägnat att uppröra opinionen, vilket alltid ligger nära till hands, särskilt när det som här gäller en sekelgammal förmån som angår alla sjömän i utrikes fart. Får jag uttala den förhoppningen att det skall lyckas för departementschefen att skapa övergångs-

och samordningsbestämmelser som skall tillgodose dessa önskemål?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Schmidt* (fp).

Herr *GORTHON* (h):

Herr talman! Efter doktor Kaijers utmärkta doktorsavhandling skall jag inte ta tiden alltför mycket i anspråk. Det var en vetenskaplig utredning, som inte lämnade något som helst övrigt att önska. Själv är jag kanske litet subjektiv i denna sak och ser måhända mera till det materiella.

Inledningsvis vill jag bara konstatera, att denna summa på 1,6 miljoner kronor inte är så kolossalt stor med tanke på de belopp, som vi är vana att röra oss med inom riksdagen. Man bör också ta i beaktande att det här är fråga om en av de ytterst få fördelar som rikets i storleksordningen tredje exportnäring åtnjuter.

Vi anser att det här gäller en principfråga. Det är enligt vår uppfattning ganska märkligt, att statsmakterna på detta sätt skall kunna ensidigt häva gjorda utfästelser. Man bör, anser vi, kunna räkna med att om staten är part i ett avtal, eller i varje fall i ett underförstått avtalsförhållande, skall staten inte utan övertygande skäl dra sig tillbaka från att fullgöra sina åligganden.

Fördelningen av bidragen till sjöfolkets pensionering gjordes upp under 1940-talet. Det var under de åren då det gick upp för svenska folket att det finns något som heter sjöfart. Det var under de åren, då lejdartygen kom in till svenska hamnar. Särskilt om de var lastade med kaffe möttes lejdartygen av ett jubel utan like. När fartygen var helt lastade med kaffe fick småbarnen i skolorna lov, och det var inte långt ifrån att det blev klockringning över allt Sveriges land. Men ingen tänkte på de fartyg som förde in 100 000-tals ton kol och koks till vår tunga industri, som kanske var ännu viktigare för vår för-

Ang. sjöfolks pensionering

sörjning än kaffet, som bara åstadkom sura kaffemagar.

Under denna tid kom man till insikt om att man kanske borde tacka sjöfolket på något annat sätt än genom att bara ge Vasaorden till kaptener och maskinchefen. Med utgångspunkt härifrån får man se det uttalande, som departementschefen gjorde i 1943 år proposition: »Då det gäller att söka genomföra en förbättrad sjöfolkpensionering, är det visserligen naturligt att i första hand låta sjömännen själva och deras arbetsgivare bidra till de ökade kostnaderna för pensionssystemets finansiering. Med hänsyn till vad jag tidigare anfört torde det dock vara motiverat, att jämväl staten lämnar bidrag till pensionsförbättringen. Den avvägning av pensionskostnaderna mellan sjömännen, redarna och staten som innefattas i det förslag, varom enighet uppnåtts genom utredningen, synes mig kunna godtagas såsom skälig och lämplig.»

I den utredning, som låg till grund för departementschefens uttalande, säges vad som i ord uttrycker mina tankar: »Vid skilda tillfällen har givits uttryck åt det värde, som sjömannens yrke äger ur samhällsnyttans synpunkt, ej minst under rådande svåra försörjningsförhållanden, och åt den uppskattning, som från statsmakternas sida möter sjömannens påfrestande och ofta riskfyllda insatser till gagn för det allmänna. Det synes rimligt att, i den mån så nu kräves för att få till stånd en verklig förbättring av dessa sjömans ålderdomsförsörjning, staten icke undandraget sig en icke oväsentligt utökad bidragsplikt.»

Det var alltså under 1940-talet! Staten har sedan fortsatt med att lämna bidrag till sjöfolkets pensionering. Statens bidrag har ökat från 536 000 kronor år 1940 till 1 600 000 kronor år 1953/54.

I både utredningen och departementspromemorian har man kommit fram till att redarna bör bidra med resp. 1,5 procent mot tidigare 3,5 procent av kostnaderna för pensioneringen. Redarnas 1,5 procent är emellertid i verkligheten 2,5 procent, då redarna nu även skola betala avgiften å utlänningarnas löner.

Både utredningen och departementspromemorian utgår ifrån att statsbidraget alltså skall utgå. Vi tycker då att det är ganska märkligt att vår ärade handelsminister i sista minuten vänder och — under inflytande av vem det nu kan vara — yrkar att statens bidrag till sjöfolkets pensionering skall indragas.

Det belopp som det här gäller betyder kanske inte för sjöfartsnäringen så mycket, men vi anser att själva principen är mycket märklig. Vi kan inte undgå en känsla av att vi behandlas orättvist om statsbidraget helt indrages. Vi veta ju dessutom med oss att vi själva betalar en mycket stor del av detta statsbidrag. Visserligen slopas tonavgiften men i stället höjes fyr- och båkavgiften i motsvarande grad.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Herr Gorthon gav ett erkännande åt herr Kaijers doktorsavhandling. Det var kanske inte en doktorsavhandling i vanlig mening, men väl en doktors avhandling i detta ämne. Det var från många synpunkter intressant att lyssna till den, men det är samtidigt ganska signifikativt att man måste gå tillbaka ända till 1600-talet för att finna ett motiv för att kunna hävda den meningen, att redarna på grund av vad som förekommit under en gången tid alltså skulle ha statsbidrag till sjöfolkets pensionering.

Det har ju tidigare rätt andra förhållanden också för sjöfartsnäringen, och det har förmodligen varit motiverat att man fått ett stöd av den beskaffenhet som det nu är tal om. Detta gäller väl framför allt för den tid i vår historia, då ytterst få människor här i landet hade pensionsförmåner av något som helst slag. Då betraktades det väl såsom lämpligt att sjöfolket med tanke på sin speciella situation skulle ha understöd i någon form.

Det var obetydliga belopp som utgick. Man kan därför säga att pengarna plottades bort, och i varje fall innebar beloppen inte någon verklig hjälp för de

Ang. sjöfolks pensionering

behövande, vare sig det var fråga om sjöfolk som gått i land eller efterlevande till sjömän som omkommit på haven.

Handelsflottans pensionsanstalt utförde pensionssystemet på sådant sätt, att det endast var svenska sjömän som hade rätt till dessa pensionsförmåner — utländska sjömän kunde få det endast under vissa förutsättningar. Men också de bestämmelserna kom till i en svunnen tid, då det var svenska sjömän i handelsflottan i mycket större utsträckning än i dag. Nu går utvecklingen i den riktningen, att de utländska sjömännen utgör en allt större andel av bemanningen, men för de utländska sjömännen, som gör samma tjänst på handelsfartygen som de svenska, har redarna hittills sluppit betala några avgifter, eftersom vederbörande inte har varit berättigade till några pensionsförmåner.

Nu har pensionsreglementet ändrats och i viss utsträckning skärpts beträffande rätten till pension. Det fordras längre tjänst till sjöss, men det har också bildat underlaget för en effektivare pensionering åt dem som verkligen gjort någon mera omfattande tjänst till sjöss.

Tidigare fordrades endast 36 månaders tjänst för att man skulle vara berättigad till pensionsförmåner, som utgick från 55 års ålder — i vissa fall från 60 års ålder — till den dag då folkpensionen börjar utgå. Det har varit obetydliga belopp som har utbetalats, och detta har möjliggjort en relativt stor fondbildning, som väl också statsbidragen har haft sin andel i under årens lopp.

Det nya pensionssystemet är relativt effektivt under förutsättning att sjöfolket stannar i tjänst så att de får ett betydande antal tjänsteår. Jag förmodar att det fortfarande blir relativt små pensioner för minimitjänstetiden 72 månader. Enligt vad sjöfolkets ombudsman har uppgivit är det tjänsten till sjöss som räknas, och den rör sig i allmänhet icke om mer än cirka nio månader om året. De 72 månaderna motsvarar alltså en tjänstetid i flottan på 8—9 år.

Också de utländska sjömännen på svenska fartyg skall beredas pensions-

rätt under vissa förutsättningar. Det medför inte några betydande konsekvenser för redarnas kostnader. Redarna har tidigare erlagt 3,5 procent, men deras bidrag skall sänkas till 2,8 procent, visserligen räknat på hela manskapsstyrkan, men det är naturligt eftersom hela manskapsstyrkan i princip skall vara pensionsberättigad.

När den här omnämnda departementspromemorian utsänts på remiss har en del remissinstanser uttalat, att något ytterligare statsbidrag till denna pensionering inte är nödvändigt, eftersom redarna inte belastas över hövan om de själva svarar för den kostnad som sammanhänger med en utfyllnad av pensionen från 55 år, eller i vissa fall 60 år, fram till folkpensionsåldern.

Under sådant förhållande tycker jag inte man bör åberopa sådana bestämmelser för sjömännen, som gällde på 1600-talet men som under senare århundraden har ändrats till kontanta bidrag som ersättning för rätten att införa och här försälja varor, som stöd för uppfattningen att statsbidrag bör utgå även i fortsättningen.

Det fondkapital som är samlat ger enligt den redovisning som lämnas i propositionen en avkastning på cirka 2,7 miljoner kronor om året, och redarnas avgifter uppgår till ungefär samma belopp, 2,7 eller 2,8 miljoner. Totalkostnaden för pensionssystemet är beräknad till 5,5 miljoner om året.

Jag tycker att det mot denna bakgrund inte finns någon anledning för rederinäringen att påyrka, att det skall utgå statsbidrag för sjömännens pensionering bara därför att det har utgått under en period, då det framför allt var motiverat av att det var någonting speciellt för sjöfolket att ha pensionsrätt. Nu är det visserligen speciellt för sjöfolket att få pension från så tidiga år, som det här är fråga om, men eftersom bara få av dem har så lång tjänst på fartyg att de får någon pension är ju systemet ändå relativt billigt.

Jag tycker, herr talman, att vi bör ta motiven för våra yrkanden ur nuvarande tid och inte från svunnen tid. Håller

Ang. sjöfolks pensionering

man sig till nuvarande förhållanden, finns det inte något starkare motiv för staten att bidra till sjöfolkets pensionering. Kostnaderna är inte högre än att redarna själva kan betala dem utan att överanstränga sin ekonomi.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Den som gjorde utredningen och den som skrev departementspromemorian behövde inte gå tillbaka till medeltiden för att finna motiv för att statsbidraget skulle bibehållas. För den som skrev den departementspromemoria, som inte finns med i propositionen, var det alldeles påtagligt att det förelåg en bestämd skillnad mellan den fondbildning som sammanhänge med hyresavgiftspensioneringen — det är här fråga om deras egendom, som har betalad för hyresavgiftspensioneringen — och den fondbildning som hör samman med tilläggs-pensioneringen. Han menar att det alldeles påtagligt fanns en bestämd gränslinje mellan dessa saker.

Jag vill än en gång citera vad som står skrivet i den promemoria, som alltså inte finns i propositionen: »I varje fall torde det vara uteslutet att nu lägga beslag på tillgångar inom hyresavgiftspensioneringen för att kunna i motsvarande mån reducera redarnas och statens framtida bidrag till den andra grenen av pensionsverksamheten, tilläggs-pensioneringen.»

Allt det här är som sagt *inte* från medeltiden, utan det är från 1940-talet och sträcker sina verkningar framåt.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Jag förstod inte riktigt herr vice talmannen. Han införde ett moment där han påpekade, att många utländska sjömän nu finns i handelsflottan, en omständighet som på något vis skulle influera på statens bidrag till denna pensionering. Jag uppfattade kanske resonemanget oriktigt, men innebörden föreföll vara att det ökande ut-

ländska inslaget i och för sig skulle medföra att staten inte anser sig ha samma anledning som tidigare att lämna bidrag till pensioneringen.

Jag tycker att en sådan tankegång är fullständigt oriktig. Staten får väl liksom vi alla vara tacksam för att redarna har möjlighet att anställa utlänningar och därigenom över huvud taget kan driva sjöfart — hade vi inte haft tillgång till utlänningarna, skulle ju många av våra svenska båtar fått ligga stilla. Det finns helt enkelt inte svenskt befäl och svenskt manskap i tillräcklig utsträckning för våra fartyg. Inom några år kommer vi enligt tillgängliga siffror att ha upp till 50 procent utlänningar på manskapssidan, och det är mycket möjligt att utlänningarnas andel ökar ytterligare.

Detta kan inte heller sägas vara felaktigt — sjöfarten är ju om någon en internationell näring. Svensk sjöfart söker nu till mycket stor del sina frakter i främmande länder — många av våra fartyg kommer aldrig hem — och då kan vi givetvis inte försöka vidmakthålla vår tidigare inställning, att så och så många procent av de ombordanställda skall vara svenskar; det går ju inte i detta internationalismens tidevarv.

Kanske har jag uppfattat herr vice talmannen felaktigt, men jag vill ännu en gång påpeka att vi finner detta oriktigt. Varför skall vi vara de enda som skulle öka sitt bidrag? Sjöfolket frikallas ju helt från avgiften, liksom staten. Vi ökar visserligen vårt eget bidrag bara med 800 000 kronor — och det är inte så mycket — men samtidigt betalar vi tonavgiften, som från början varit avsedd just för detta ändamål, även om den förekommer i en annan form.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det ligger alldeles säkert så till att herr Gorthon har missförstått vad jag sade.

Den riktiga tolkningen är att eftersom redarna betalad 3,5 procent för de anställda svenska sjömännen, skulle deras

Ang. sjöfolks pensionering

avgift varit 3,5 procent för hela man-skopsstyrkan om man haft möjlighet att mönstra svenska besättningar. Nära 40 procent av besättningarna är dock för närvarande utlänningar, icke tillförsäkrade någon pension. Trots att de nu inrymmes i pensionssystemet kan redaravgiften sänkas från 3,5 procent — visserligen beräknad på hela lönesumman — till 2,8 procent.

I fråga om den tonavgift, som varit på tal, är det något oklart hur man avsett att använda de medel som influtit. Det mesta av tonavgiften — för senaste året uppgiven till 1,2 miljoner — användes för sjömanshusens administration; samtidigt förelåg visserligen förpliktelse att använda en del av de influtna medlen för ändamål likartade dem som handelsflottans pensionsanstalt understödde.

I samband med att staten övertog administrationen av sjömanshusen — det skedde genom ett beslut vid föregående års riksdag, men om jag inte minns fel träder inte beslutet i kraft förrän den 1 juli i år — övertog staten kostnaderna för sjömanshusen. I samband därmed indrogs tonavgiften, men den återkommer i form av båk- och fyravgifter — eller vad det nu heter — alltså i annan form. Jag har emellertid den bestämda känslan av att huvuddelen av det belopp som inflyter används för administration av sjömanshusen, medan en mindre del används för de ändamål som vi i dag talar om. När nu staten helt har övertagit administrationen av sjömanshusen kan det inte vara 1,2 miljoner kronor, som staten har dragit in utan att redarna har fått någon motsvarande avlastning på sina kostnader, ty det måste de väl ha fått i samband med att staten helt och hållet har övertagit sjömanshusens administration.

Herr KAIJSER (h):

Förlåt, herr talman, om jag vandrar tillbaka några århundraden igen. Redan innan sjömanshusen startade förekom det en viss mönstring av sjömän. Det skedde därför att sjömännen inte skulle

rymma till andra länders fartyg och för att de skulle kunna hållas kvar i den svenska krigsflottan om det behövdes. Denna mönstring ägde rum här i Stockholm, tror jag, på kommerskollegium, i Göteborg på amiralitetet och i andra stapelstäder hos vederbörande magistrat.

När sjömanshusen kom till — det var år 1748 — gick de avgifter, som inflöt till sjömanshusen, helt och hållet till sociala ändamål, främst till pensioner. Under senare hälften av 1800-talet — jag tror det var från år 1868 — fick sjömanshusen hand om mönstringen av sjömän, och de fick så småningom, om jag inte minns fel, även hand om sjö-rullföringen. De hade alltså fått övertaga primärt rent statliga arbetsuppgifter, även om denna kom att ha betydelse för deras uppgift som arbetsförmedling inom sjöfarten.

Under den tid som gick fram till år 1940 eller någonting i den stilen fick sjömanshusen så småningom ett statsbidrag på ett par hundra tusen kronor; jag vet inte exakt beloppet, men statsbidraget motsvarade aldrig hela kostnaden för rent statliga uppgifter i samband med organisationen. Den saken har vid olika tillfällen förts på tal i riksdagen, och man har begärt ytterligare anslag för ändamålet.

Man kan sålunda säga att under tider-nas lopp har tonavgiften, som från början helt utgick till sociala ändamål, så småningom delvis kommit att tas i anspråk för mer eller mindre rent statliga ändamål, och det skedde helt och hållet och definitivt förra året.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr förste vice talmannen om att vi ingenting har vunnit genom att sjömanshusen har förstatligats.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som för-

Ang. bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt

anleddes av att det förslag antoges, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av att det förslag antages som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befundo vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 116;

Nej — 23.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., såvitt propositionen avser anslag till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, jämte i ämnet väckt motion.

I detta utlåtande hade utskottet, under förutsättning av bifall till andra lagutskottets hemställan i utlåtande nr 47, hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i förevarande del av propositionen nr 80 framlagda förslag samt med avslag å motionen I: 630, av herrar *Gorthon* och *Schmidt*, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 940 000 kronor.

I motionen I: 630 hade, i den del densamma hänvisats till statsutskottet, hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 80 med den ändringen, att statens bidrag till pensioneringskostnaderna inom handelsflottans pensionsanstalt för budgetåret 1961/62 skulle — liksom hittills — utgöra 1 600 000 kronor.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Gorthon*, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen I: 630, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 600 000 kronor.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Jag har varit med om att »begå» en reservation vid detta utlåtande, men med hänsyn till utgången av omröstningen i föregående ärende kan jag nu inte ställa något yrkande om bifall till denna reservation.

Herr **BOMAN** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till debatten under föregående punkt inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till viss busstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1961/62 till Bidrag till viss busstrafik beräkna ett anslag av 2 miljoner kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 98, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att dels godkänna i propositionen angivna grunder för beviljande av statsbidrag till viss linjetrafik på landsbygden, dels ock till Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 miljoner kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Enligt de av Kungl. Maj:t angivna grunderna för ifrågavarande bidrag borde detta utgå efter individuell prövning av de skilda bussföretagens ekonomiska förhållanden. Stödet ansåges därvid böra avse sådan trafik, som skedde med kollektiva och reguljära transportmedel och som vore lokaliserad till viss eller vissa vägsträckor. Endast linjetrafik på landsbygden borde ifrågakomma till bidrag. Bidraget, som borde avse endast varaktigt upprätthållen trafik, hade föreslagits kunna utgå även till allmän linjetrafik för personbefordran med halv-buss eller personbil. Bidragets storlek hade i princip föreslagits maximerad till två kronor per vagnmil.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Johannes Andersson* och *Uno Olofsson* (I: 23) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Antby* och

Jönsson i Ingemarsgården (II: 54), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att sänka den nu utgående fordonsskatten för omnibussar till hälften samt att sänka brännoljeskatten för omnibussar med 10 öre;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* (I: 358) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 418), vari hemställt, att riksdagen måtte med verkan fr. o. m. den 1 januari 1962 besluta sänka de för bussar utgående fordonsskatterna med 40 %;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 633) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 753), vari hemställt, att riksdagen i förevarande sammanhang måtte i stället för Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag besluta att — som provisorium i avvaktan på pågående utredningsarbete — till stöd för busstrafiken på landsbygden restitution skulle ske av hälften av erlagd fordonsskatt i enlighet med av 1953 års trafikutredning framlagt förslag med av motionärerna angivna ändringar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 634) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 754), vari hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 98 om Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Eskilsson* (I: 635) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 755), vari likaså hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 98 angående Bidrag till viss busstrafik m. m.

Propositionen nr 98 hade hänvisats till statsutskottet. De nyssnämnda motionerna I: 23 och II: 54, I: 358 och II: 418 samt I: 633 och II: 753 hade hän-

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

visats till bevillningsutskottet. Motionerna I: 634 och II: 754 samt I: 635 och II: 755 hade hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och bevillningsutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och bevillningsutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt

I. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 358 och II: 418 samt I: 635 och II: 755, ävensom motionerna I: 633 och II: 753 samt I: 634 och II: 754 godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 mars 1961 föreslagna grunderna för beviljande av statsbidrag till viss linjetrafik på landsbygden;

II. att riksdagen måtte till Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen; samt

III. att motionerna I: 23 och II: 54 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts av herrar *Spetz*, *Magnusson* i Borås och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 634 och II: 754 samt i anledning av motionerna I: 635 och II: 755, avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 98;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 633 och II: 753 bemyndiga Kungl. Maj:t att — i enlighet med i motionerna angivna grunder — förordna om restitution för år 1960 av hälften av erlagd fordonsskatt för omnibusar;

III. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 23 och II: 54,
- 2) motionerna I: 358 och II: 418, samt
- 3) motionerna I: 635 och II: 755,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad i reservationen anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Att busstrafiken på landsbygden och alldeles särskilt i glesbygden på grund av ett vikande trafikunderlag har svåra ekonomiska problem erkännes på alla håll. Nu senast har 1953 års trafikutredning konstaterat, att den brydsamma ekonomiska situationen för en mängd bussföretag på landsbygden medfört allvarlig risk för att trafiken måste nedläggas.

Busstrafiken måste å andra sidan anses oundgänglig för tillgodoseende av lokala trafikbehov, och denna oundgänglighet måste man se på lång sikt. Även om enskilda och kommunala initiativ kan avvärja akuta kriser, fann trafikutredningen det angeläget att åtgärder vidtogs från det allmännas sida.

Enligt utredningens mening skulle en provisorisk lättnad i beskattningen för busstrafiken på landsbygden kunna övervägas, och utredningen föreslog för sin del en restitution av halva fordonsskatten för 1960. Under remissbehandlingen vann detta utredningens förslag bifall i mycket stor utsträckning. Det biträdades av remissinstanserna, och vissa instanser ansåg t. o. m. att den hjälp som trafikutredningen hade föreslagit var för liten och föreslog också en sänkning av brännoljeskatten. Jag kan nämna att det förslag som trafikutredningen lade fram innebar en restitution av cirka 3,8 miljoner kronor, som alltså skulle komma bussföretagen till godo.

Vägledande för trafikutredningen torde ha varit angelägenheten av att skapa ett enkelt system i generell form, som icke skulle påverka vare sig företagens rationalisering eller omfattningen av trafiken.

Departementschefen har emellertid gått en annan väg. Han föreslår att statsbidrag skall utgå efter en individuell behovsprövning och äskar ett anslag på 2 miljoner kronor.

Det sammansatta utskottet hade att ta ställning även till ett yrkande som framställt av ett antal motionärer, vilka hade tagit upp trafikutredningens förslag. I utskottet är vi tre reservanter, som har

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

anslutit oss till den uppfattningen att ett generellt stöd från såväl rättvis- som administrativ synpunkt är att föredraga framför en individuell behovsprövning. Det är enligt vår mening en illusion att tro att en svårbedömd granskning av räkenskaper och turlistor, eventuellt behov av rationaliseringar och behov av förstärkning, skulle bli mera rättvis än ett generellt stöd, detta så mycket mer som den granskningen måste utgå ifrån en rad schematiska beräkningar.

Utskottet säger att det finner övervägande skäl tala emot en subventionering genom skattenedsättning. Det enda skäl, som jag kan finna att utskottet har fastnat för, är att automobilskatten inte bör rubbas på någon enda punkt utan bör ses över i ett större sammanhang, vad det nu kan betyda. Mot detta står trafikutredningens entydiga uttalande att »den vid avvägningen av motorfordonstrafikens skattebörda vägledande kostnadsansvarighetsprincipen icke skulle åsidosättas, därest en lättnad med upp till hälften av bussarnas totalskatt medgavs». Ordet totalskatt måste väl tolkas som avseende såväl motorfordons- som drivmedelsskatt. En nedsättning av enbart fordonsskatten kan då så mycket mindre vara ingripande i ett framtida övervägande av beskattningen.

Utskottet säger sig vara medvetet om att administrationen av en individuell behovsprövning kan bli komplicerad men viftar bort svårigheterna med frasen att »olägenheterna inte bör överdrivas».

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Den partigrupp som jag representerar har, såvitt jag kan förstå, inte haft någon ordinarie ledamot i det sammansatta utskottet, och då jag vid flera tillfällen har motionerat om busstrafiken och dess beskattning, kanske det kan tillåtas mig att med några ord beröra denna fråga.

Herr Spetz har redan sagt att stora delar av busstrafiken brottas med eko-

nomiska bekymmer. När det nu gäller stödet till denna trafik, tycks det inte råda några delade meningar om att ett stort antal busslinjer, som sagt, brottas med allvarliga ekonomiska svårigheter. Detta beror på att personbilarnas antal har ökat i så hastig takt, samtidigt som pasagerarantalet minskat till följd av den stora folkomflyttning som har skett från landsbygden till städer och tätorter.

När det däremot gäller formen för ett stöd från det allmänna till busstrafiken, har det inte varit möjligt att här uppnå enighet.

Statsrådet Skoglund gjorde i propositionen — såsom herr Spetz redan har sagt — ett stort avsteg från det förslag 1953 års trafikutredning har lämnat. Det blev inte någon skattelindring, utan det blev ett behovsprövat statsbidrag i stället. Jag har för min del mycket svårt att förstå fördelarna med att först ta ut en mycket hög skatt på de tunga bussarna och sedan återbetala litet av denna skatt i statsbidrag. Motiveringen måste vara det stora intresse man har för denna bidragsform, mera än det praktiska i förslaget.

Yrkesutövarna på detta område har inte heller visat sig intresserade av denna bidragsform. De har inte själva begärt något statsbidrag, utan de har begärt skattelättnad i stället. Här skall således staten införa en bidragsform, som bussägarna inte är intresserade av. Såsom herr Spetz har antytt måste det verka otrevligt och olustigt att få sin rörelse granskad och kontrollerad för att få ett litet socialt bidrag till busstrafiken. Det skulle inte förvåna om en del bussägare hellre väljer att lägga ned busstrafiken än att driva den med ett blivande statsbidrag.

Motiveringen för statsbidrag och inte skattelättnad är att ett generellt bidrag kanske inte ger den hjälp till räddning som behövs för en del busslinjer. Men en skattelättnad är så mycket enklare att genomföra och skulle säkert även den vara en god hjälp. Flera remissinstanser har sagt, att det är en kommunal angelägenhet att i en bygd ge stöd åt busstrafiken. I de fall, där inte skatte-

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

lätnader räcker till, kunde det ha rekommenderats att kommunerna i den mån de vill får svara för resten av stödet. Man måste här rätt starkt misstänka att det blir svårt att utöva en sådan kontroll som behövs för att bidraget skall komma till den bästa nyttan. Inför talet om att busstrafiken skall drivas så rationellt som möjligt, kan det bli så att man i vissa fall är mer intresserad av att få ut högsta möjliga statsbidrag än att få så många passagerare som möjligt. Rationaliseringsintresset kan där få vika för ett annat intresse.

Jag tror att statsrådet i propositionen inte har varit främmande för tanken, att ett bidragssystem kan få sådana verkningar att det hindrar en behövlig rationalisering av busstrafiken. Även om man har den uppfattning som utskottet delar med statsrådet, att det inte skall bli en besvärlig administration att behövspröva bussbidraget, måste man vara beredd på att det blir en både besvärlig och kostbar administration att gå till en omfattande individuell behovsprövning och göra denna fördelning av bidragsmedlen så rättvis som möjligt. Det är så enkelt och lätt att säga såsom i den tillstyrkta propositionen, att länsstyrelserna klarar denna uppgift med en arbetskraft som redan finns. Men det är inte säkert att det kommer att gå lika enkelt att klara arbetsuppgiften när den blir verklighet.

Jag måste också säga att det är en rätt underlig motivering, som detta sammansatta utskott använder för att finna stöd för regeringens förslag och för något som talar emot 1953 års trafikutrednings förslag. Utskottet framhåller att 1953 års trafikutredning också skall framlägga förslag till beskattning av motorfordonstrafiken och misstänker att det framtida förslag, som utredningen skall komma med, kan stå i strid med förslaget om en sänkt skatt för bussarna. Att tänka sig här att det ena förslaget skulle vara i strid med det andra av de förslag, som trafikutredningen framlägger, att över huvud hysa den tanken om denna trafikutredning, som tar så god tid på sig för att tänka över sina

förslag, anser jag saknar allt berättigande. Det är en motivering i brist på annat.

Över huvud taget föreligger enligt min mening mycket svag motivering för att ge bussägarna ett behovsprövat statsbidrag i stället för en skattelättnad, som trafikutredningen har föreslagit, som motionärerna många gånger har motionerat om och som har fått stöd hos så stort antal remissinstanser.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Utvecklingen på landsbygden har varit sådan, att det kommit att uppstå stora svårigheter för busstrafiken. Orsakerna är dels det allt större antal personbilar, som numera finns, och dels den avfolkning som pågår på landsbygden. Bussföretagen har kommit i en sådan situation att det är allvarlig fara för att åtskilliga företag kommer att stå inför den enda möjligheten — att lägga ner sin verksamhet.

Busstrafiken är emellertid något som i många fall kan sägas vara oundgängligt. Man bör inte bara anlägga ekonomiska synpunkter på den, utan man måste också se den från social synpunkt, i det att de människor som bor i dessa trakter och inte har möjlighet att skaffa sig bil måste ha någon möjlighet att komma till de orter dit de vill resa. Därför måste man tänka sig att en busstrafik upprätthålles på många platser även om den inte är ekonomiskt bärig.

Om detta föreligger det enighet både från utskottets företrädare och från reservanternas och även från motionärernas sida. Diskussionen gäller, vilken form man skall ge detta stöd. I första hand har vi då frågan om den stödfond, som här föreslås, och därmed kommer jag in på vad herr Sveningsson här sagt. Han menade att bussägarna skulle ta så illa upp om de finge något slag av vad han kallade socialhjälp, att de hellre skulle lägga ned sina busslinjer än ta denna hjälp.

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

Man kan väl dock inte påstå, att det är bussägarna som får denna hjälp. Man kan precis lika gärna eller med större rätt säga, att det är den bygdens befolkning, som får denna möjlighet att kunna behålla sitt bussföretag, och att det är för dem som stödet kommer att utgå, inte som en personlig hjälp till bussägarna.

När man anför trafikutredningens förslag om att man skall ge stödet i form av en lättnad av fordonsskatten, bör man observera vad departementschefen i det fallet anfört, nämligen att en ytterligare försämring för busstrafiken, som motiverar att man kanske måste ta i ännu litet mera för att ge bussföretagen möjlighet att fortsätta sin verksamhet, inträffat sedan trafikutredningen lade fram sitt förslag. Det är ett av skälen varför man måste gå andra vägar än trafikutredningen föreslagit.

Jag kanske i första hand för ordningens skull skall påpeka att det finns ett par motioner, väckta vid årets början, som inte yrkats bifall till. Det kanske dock bör påpekas att de har en väsentlig svaghet, i det de yrkat på nedsättning av skatten för bussarna över huvud taget, alltså alla bussföretag även i städer och tätorter, där de kanske i många fall bär sig. De flesta anser att det inte är motiverat att lämna något speciellt stöd åt dem. Det är ingen som längre menar att man skall gå den vägen. Däremot har man i motionen nr 753 i andra kammaren och i propositionen gått in för stöd åt bussföretagen på landsbygden.

Varför skulle man då inte gå på skattenedsättningslinjen? Jag vill bara klart säga ifrån här, att utskottet inte föreslagit att man skall ta någon ställning till automobilbeskattningen i detta sammanhang. Vi har inte sagt att man utan vidare skall avfärda möjligheten att man i en framtid skulle kunna sänka beskattningen för bussar. Personligen vill jag säga, att det är mycket möjligt att vi kommer fram till att man måste företa en väsentlig sänkning av skatten både på bussar och på andra områden. Men det tar vi inte ställning till nu, utan vi

tar fasta på vad som är det väsentliga syftet med detta förslag, d. v. s. hur vi skall kunna hjälpa de bussföretag som brottas med dessa stora svårigheter.

Vad beträffar nästa punkt, som gäller formen för detta stöd, så bör man som jag tidigare nämnt observera att här fordras ett ordentligt stöd. Om vi endast företar en sänkning av fordonsskatten, så skulle den genomsnittliga lättnaden uppgå till 1 200—1 300 kronor per buss, vilket säkerligen är alldeles otillräckligt för att kunna behålla en hel del hotade bussföretag på landsbygden.

Enligt det förslag som departementschefen lagt fram och som utskottet tillstyrkt kan stödet för vissa bussföretag däremot gå upp till 6 000 eller 7 000 eller i vissa fall 10 000 kronor per år. Då blir det ett stöd som är så kraftigt, att man kan hoppas att de bussföretag som oundgängligen behövs skall kunna bestå. Det är väsentligt att det *inte* räcker med den hjälp, som man skulle åstadkomma genom enbart en skattenedsättning.

Bussägarna är emot detta, säger herr Sveningsson. Om man tänker sig hur utfallet skulle bli om man sänker skatten, så förstår man ju att en del bussföretag kommer att få nytta av skattesänkningen utan att man egentligen kan säga att den är berättigad för deras vidkommande, ty det kan hända att det finns bussföretag — tyvärr kanske inte så många — som bär sig. Då får dessa i alla fall del av detta stöd. Man kan då förstå att de inte är glada, om man går på den linje som nu föreslagits av departementschefen och tillstyrkts av utskottet. Men vi måste se saken så, att det blir en mycket effektivare hjälp på det sätt som departementschefen föreslagit och utskottet tillstyrkt.

Sedan är det klart att det är riktigt som herr Spetz anmärkte, att det kommer att uppstå vissa administrativa svårigheter. Det är vi medvetna om. Men den saken får man väga emot de olägenheter som jag redan nu talat om, d. v. s. att vi ger bidrag till bussar som kanske inte behöver stöd och att det blir ett alldeles otillräckligt bidrag till dem som har det största behovet av hjälp. Inför

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

denna avvägning har vi stannat för att det är effektivare och bättre att skapa den stödform som nu föreslagits och som inte direkt — skulle jag ytterligare vilja understryka — skulle avse hjälp till bussägarna, utan till den bygds befolkning som trafikerar dessa bussföretag.

Med vad jag anfört här, herr talman, kan jag inte finna tillräckliga skäl som talar emot ett yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! När man hörde herr Bengtson, kunde man få den uppfattningen att han var i besittning av en alldeles särskilt stor sakkunskap på detta område, en sakkunskap som tydligen är avsevärt större än den som bussägarnas egen organisation besitter. Denna organisation har nämligen klart sagt ifrån, att bussägarna inte alls sympatiserar med detta sätt att försöka lösa deras problem, utan de är så okunniga, att de har för sig att man skulle klara deras situation betydligt bättre om man följde det förslag som trafikutredningen på sin tid lade fram. De menar nämligen, att om de fick den hjälp som sänkningen av fordonsskatten innebär och om de fick fortsätta den rationalisering, som de håller på med, så skulle de säkerligen klara upp sina problem på längre sikt. Nu säger herr Bengtson, att en sådan hjälp skulle bli otillräcklig. Jag menar emellertid att den skulle räcka till.

Vidare är herr Bengtson mycket rädd för att något företag, som nu råkar bära sig, också skulle få en fördel, om man i stället använde metoden att sänka fordonsskatten. Men är inte den tiden sedan åtskilliga år förbi, då bussföretagen var några guldgruvor? Det är många bussföretag, även sådana som inte bara trafikerar landsbygden, som har det ganska besvärligt att få det hela att gå ihop. Man sliter på sina bussar betydligt längre än man egentligen borde göra. Man avstår från att hålla det antal

reservbussar som man tidigare hållit; det är också en sak som kommer med i den här bilden. När t. ex. herr Bengtsons partivänner anordnar sina sommarutflykter — jag vet att det är mycket vanligt — är de väldigt glada över att det finns reservbussar att tillgå. Men även för de bussarna skall fordonsskatt betalas, och i längden kan inte bussägarna hålla så många reservbussar, utan deras antal kommer att minska undan för undan.

Man skulle möjligen kunna förstå utskottet, om man trodde att vi nu hade nått till en punkt då det var slut med skärpningen av konkurrensen. Men bara för några minuter sedan talade statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i andra kammaren om bilismens snabba tillväxt fram till i dag, och han förutspådde — såvitt jag kan förstå alldeles riktigt — att bilismen skulle utvecklas mycket snabbt också i framtiden. Det betyder att konkurrensen för bussföretagen kommer att hårdna ännu mer och att det inte räcker med att man hjälper dem, som nu så att säga inte har huvudet ovanför vattnet. Man måste nog också se till att de, som just precis har hakan ovan vattnet får möjlighet att hålla sig kvar ovanför vattenytan.

Det är klart att vad som föreslås i propositionen blir till hjälp för några, men det hjälper inte hela den näring som det här är fråga om. Det blir inte någon hjälp på längre sikt. Vill man ge en sådan hjälp, tycker jag nog att man skall följa reservanternas linje.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Herr Bengtson menade att man skulle ge en rejäl hjälp och förordade därför ett anslag på 2 miljoner kronor, medan reservanternas förslag innebär ett stöd med 3,8 miljoner kronor! Det är alltså det rejäla stöd som herr Bengtson vill ge.

Herr Bengtson sade att det finns — han tillade »tyvärr» — endast ett mindre antal busslinjer på landsbygden som går så bra att de inte behöver någon

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

hjälp. Men med den avgränsning som har skett och som innebär att tätorterna icke berörs av det föreslagna stödet kan man säga, att i stort sett har alla ifrågakommande trafikföretag måst finna sig i ett minskat trafikunderlag, och vi kan väl utgå ifrån att den minskningen kommer att fortgå även under de kommande åren. Om det nu blir på det sättet, att det anslag på 2 miljoner kronor som Kungl. Maj:t har föreslagit kommer att delas ut med relativt stora belopp på vissa håll, betyder det i själva verket endast att ett mycket stort antal bussföretag över huvud taget icke får något stöd, och det är detta som reservanterna för sin del inte har velat gå med på. Ett företag som har lyckats att rationalisera bör inte straffas på det sättet, att det skall gå miste om det stöd som det rimligtvis vore förtjänt av.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! När jag sade att det »tyvärr» inte är så många bussföretag, som kanske bär sig på landsbygden, innebar det givetvis en principiell uppfattning att jag skulle ha önskat att landsbygdens utveckling i befolkningshänseende varit sådan, att det varit flera bussföretag som burit sig. Men jag beklagade att det inte förhöll sig på det sättet, och min uppfattning på den punkten är ju känd.

Jag vill till herr Axel Johannes Andersson säga, att bussägarna ingalunda är okunniga — det är heller ingen som har påstått det, ty vad jag sade kan inte tolkas på ett sådant sätt som att de skulle kunna betecknas som okunniga. Jag skulle tvärtom vilja säga, att de säkerligen är mycket skickliga affärsmän som sköter sina företag bra. Det är inte detta som orsakar svårigheterna. Men jag vill nämna såsom ett exempel ett sådant förhållande, att om det finns en bussägare som har flera busslinjer, av vilka ett par stycken bär sig bra men kanske tre stycken bär sig dåligt, kommer han enligt föreliggande förslag att få hjälp till de företag, som inte bär

sig. Då kan han kanske ur rent affärsmässiga synpunkter räkna efter, hur det utfaller med det andra systemet med skatterestitution och finner då att han kan göra på det sättet, att han lägger ner de linjer som inte bär sig, eftersom det är riktigt ur affärsmässig synpunkt att göra på det sättet. Han får inte mer stöd till dem än mellan 1 300 och 1 400 kronor, och det kan inte hjälpa ett sådant företag.

Det var emellertid inte ett sådant resultat vi eftersträvade, utan det var just dessa linjer vi ville bibehålla. Det är därför som vi utformat stödet på ett sådant sätt som vi här föreslagit. Givetvis har var och en full rätt att driva sitt företag affärsmässigt, men vi här i riksdagen har också att ta sociala synpunkter under övervägande, och det gör vi nu när vi begär en stödform, som kan ge större anslag som stöd till de linjer, som vi absolut vill behålla på landsbygden.

Beträffande fordonsskatten vill jag ännu en gång betona — fastän man har gått förbi detta gång på gång — att vi inte tagit ställning till denna fråga, utan vi har talat om bussföretagen över huvud taget. Jag hoppas att det så småningom kommer att bli möjligheter att ta ställning till frågan om fordonsskatten. Det är mycket sannolikt att det så småningom innebär, att vi genomför en allmän skattesänkning för bussföretagen på olika platser.

Jag kan inte finna att vad som här har anförts har övertygat mig om att ett system i form av skatterestitution är det lämpliga. Jag skulle bli mycket förvånad om bussägarna inte skulle vilja ta emot den hjälp vi vill ge dem för att förbättra trafikservicen i glesbygderna på landsbygden.

Herr SVENINGSSON (h), kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till herr Bengtson!

Jag tror att herr Bengtson räknar fullständigt fel när han utgår ifrån att detta statsbidrag skulle kunna bevara så

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

många busslinjer ute på landsbygden. Ett bidrag, som inte är tilltalande för bussägarna, kan inte verka på det sättet. När bussägarna vill ha skattelättnad i stället måste man tro, att ett tillgodo-seende av just det önskemålet skulle ha medfört att fler busslinjer hade blivit bevarade till landsbygdens gagn.

Sedan gjorde herr Bengtson i sitt första anförande det uttalandet, att man egentligen kan räkna med att det inte är bussägarna, som skall ha detta statsbidrag, utan passagerarna eller bygden. Ja, det låter så bra att säga på det sättet, men det är väl ändå till bussägarna som statsbidraget skall utbetalas.

Herr **ANDERSSON, AXEL JOHANNES**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson sade att han inte avsett att påstå att bussägarna var okunniga på detta område. Men herr Bengtson slog fast att den hjälp, som deras organisation ville ha, var otillräcklig, under det att den hjälp, som herr Bengtson ville ge, var tillräcklig. Jag menar alltså att herr Bengtson tydligen har större erfarenhet och möjligheten att bedöma vad som är tillräckligt eller otillräckligt i jämförelse med vad bussägarnas egen organisation har. Jag har anledning att misstänka att bussägarnas organisation har yttrat sig i denna fråga, och det skulle förvåna mig i hög grad om de har räknat på samma sätt som herr Bengtson gjorde.

När 1953 års trafikutredning — äntligen, får man väl säga — framlade sitt förslag, som bl. a. utmynnade just i att man skulle sänka fordonsskatten med hälften för att hjälpa bussägarna, togs detta emot av bussägarna som ett löfte om att det nu skulle bli bättre tider för dem, och de började arbeta på sin rationalisering med detta förslag som ett givet riktmarke. De tog detta som alldeles självklart att när förslaget kom från en utredning, som hade arbetat så länge och som var samman-satt på ett sådant sätt, man kunde våga utgå ifrån att vad den hade kommit till skulle respekteras. Man trodde alltså att

man skulle nå fram till ett resultat om man arbetade efter den linjen, men man har blivit besviken. Man kommer i fortsättningen inte att ha möjlighet att fortsätta efter samma linjer som man arbetat efter nu en tid, utan man får tydligen börja tänka om igen.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:
Herr talman! Jag ber att speciellt få understryka, att jag inte har yttrat någonting om bussägarnas okunnighet. Det är herr Andersson, som i något sammanhang använt de orden, när han riktade sig mot antingen mig eller någon annan. Jag har hela tiden sagt, att bussägarna såsom chefer för sina företag är dugande affärsmän.

Vad jag emellertid har understrukt är, att vi har att anlägga vissa sociala synpunkter. Och med hänsyn härtill måste vi utforma stödet på annat sätt än som skulle vara gynnsamt ur rent affärs-mässiga synpunkter.

När herr Sveningsson och herr Andersson talar om vad bussägarna tycker, så får man närmast det intrycket, att herrarna företräder bussägarnas organisationer och helt och fullt vet vad deras intentioner är i alla avseenden. Detta tillåter jag mig att betvivla.

Herr **PERSSON, FRITZ** (s):

Herr talman! Vad beträffar den utredning, som herr Andersson åberopade, vill jag bara påpeka, att utredningen endast hade föreslagit att skattelättnaden skulle ges i form av en skatterestitution, som skulle fixeras till hälften av det inbetalda fordonsskattebeloppet. Det gällde sålunda fordonsskatten. Det föreföll mig, som om herr Spetz också resonerade något om drivmedelsskatten i sitt första anförande.

Jag vill påpeka, att det finns omkring 550 bussföretag i landet. Av företagen är det 150, som icke tillhör Svenska omnibusägareförbundet. Dessa 150 företag står således inte bakom det yttrande som förbundet har lämnat.

I detta sammanhang skulle jag vilja

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

påpeka — eftersom herr Axel Andersson föreföll representera den verkliga sakkunskapen i detta fall — vad Svenska omnibusägareförbundet har anfört i sitt yttrande. Förbundet »hävdar principiellt den uppfattningen, att ett system med individuella stödåtgärder i varje fall för närvarande icke är nödvändigt eller önskvärt. Skulle emellertid det allmänna anse viss indragningshotad trafik mycket angelägen att upprätthålla, är det icke omotiverat att ett stöd utformas på basis av så långt möjligt exakta uppgifter om den ifrågavarande trafikens ekonomi». Det är ju inte alls ett kategoriskt avvisande av ett individuellt utformat stöd, som Svenska omnibusägareförbundet i detta sitt yttrande har givit uttryck för.

Sedan vill jag ju framhålla, att det var över trafikutredningens förslag, som förbundet yttrade sig. Förbundet har inte yttrat sig över propositionens förslag. Om förbundet hade sett det förslaget så kan man inte vara övertygad om att förbundet hade intagit en rent negativ hållning till detta.

Det finns 550 eller 570 bussföretag i landet — uppgifterna om antalet varierar något. Cirka 250 av företagen utgöres av en- eller tvåmansföretag. Om man räknar med att de bussföretag, som behöver det, vardera skulle få 10 000 kronor som stöd, skulle de 2 miljoner kronor, som föreslagits i propositionen, räcka till 200 av enmansföretagen eller till 200 bussar. Det är väl inte något dåligt stöd, som man här föreslagit.

Ett stöd i form av skatterestitution hjälper inte dem, som verkligen behöver stöd. Det hjälper föga en- eller tvåmansföretagen. Reservanterna får väl ändå erkänna, att om man går på deras linje, så blir det inte fråga om ett stöd, som är tillräckligt för att hjälpa ett företag som befinner sig i ett svårt läge.

Ungefär hälften av företagen är, som sagt, små företag. Företag med endast en buss skulle enligt skattelättnadssystemet få cirka 1 200—1 300 kronor i form av skatterestitution. Det är väl ingen som tror, att detta skulle betyda en så oerhörd lättnad för företagaren, att han

skulle kunna klara sitt företag enbart med hjälp av dessa medel.

Enligt det individuellt utformade stödssystemet kan bidraget bli många gånger större. En bussägare, som driver en linje av 30 km längd och uppehåller trafik med en dubbeltur om dagen, kan enligt det individuella systemet få en subvention av 4 380 kronor. Det måste väl för en sådan företagare vara fördelaktigare att få ett sådant stöd än en skattesubvention. Om linjen har en längd av 50 km kan stödet under samma förutsättningar stiga upp till 7 300 kronor. I Norrland finns det busslinjer, som är väsentligt längre, och här kan det tänkbara maximibeloppet komma att uppgå till 10 000 kronor, i enstaka fall till ännu högre belopp.

Trafikutredningen räknade med att skatterestitution skulle kunna medföra kostnadsminskning med cirka 3 procent. Det individuella systemet kan täcka 20—25 procent av årskostnaderna för en buss. När man nu skall ge ett stöd för att busstrafiken på landsbygden skall kunna fullgöra sina nödvändiga funktioner, nämligen att tillgodose befolkningens behov av kommunikationer, då bör man väl se till att stödet verkligen ger någonting åt dem, som verkligen behöver det. Vad skall det tjäna till att till de företag som kanske ändå bär sig bra, ge stora pengar, men till en- eller tvåmansföretagen litet eller ingenting? Det kan väl inte vara avsikten att lämna ett sådant stöd, när staten nu skall träda till och hjälpa.

Jag har blivit mycket förvånad över att herr Spetz och framför allt herr Sveinsson, vilken vill företräda landsbyggdets intressen i olika situationer, verkligen vill gå på den linjen, att man skulle ge de stora bussföretagen, som ändå klarar sig, ett mycket bättre stöd än de små företagen på landsbygden, som många gånger behöver ett ordentligt stöd. Jag är också förvånad över att man från det hållet just nu har en sådan motvilja mot behovsprövning av subventioner. I andra sammanhang har ju här förekommit diskussioner därför att vi inte så snabbt, som man önskat från

Ang. bidrag till viss busstrafik på landsbygden

högerns och ofta även från folkpartiets sida, velat avveckla generella subventioner, enär detta skulle ha medfört svåra följder. Däremot har man då på folkpartiets och högerns sida hävdat, att man bör övergå till individuellt behovsprövade subventioner, som skulle avses för dem som verkligen behöver stöd.

För min del kan jag inte tänka mig annat än att riksdagen, när den nu skall ta ställning till dessa frågor, går på utskottsutlåtandet, som helt följer Kungl. Maj:ts proposition, om man nu vill nå det syfte som verkligen avses.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson nämnde någonting om att jag skulle ha dragit in frågan om drivmedelsskatten, men det var inte fallet. Det står i propositionen på sidan 12 att utredningen har funnit att den vid fördelningen av motorfordonstrafikens skattebörda vägledande kostnadsansvarighetsprincipen icke skulle åsidosättas därest en lättnad med upp till hälften av bussarnas totalskatt medgavs, och det är alltså inte bara fråga om fordonsskatten. I ordet total skatt måste man lägga in såväl fordonsskatten som den drivmedelsskatt bussarna får betala. Det var därför jag nämnde att vi har så mycket mindre anledning att backa, när vi endast har tagit med frågan om fordonsskatten.

När herr Persson talar om de stora bussföretagen som bär sig och enbussföretagen som bär sig dåligt, vill jag fråga: Vilken utredning har herr Persson på det området? Vad finns det för bevis för att det är just dessa bussföretag som bär sig sämst? Jag har faktiskt den uppfattningen att i de fall då en man sköter sin buss klarar han sig i regel bra. Det kan vara bussföretag med ett mindre antal bussar eller kanske något större antal bussar som kan behöva hjälp.

Att reservanterna har gått på den generella linjen beror helt och hållet på att de stöder sig på vad trafikutredningen har sagt. Jag tror i det fallet mera på trafikutredningen än jag tror på vederbörande i departementet.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Persson att jag inte känner mig som om jag befunne mig i något dåligt eller farligt sällskap med tanke på landsbygdens intresse när jag befinner mig i sällskap med 1953 års trafikutredning i denna fråga.

Herr PERSSON, FRITZ, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara velat understryka att trafikutredningen föreslagit en restitution beträffande fordonsskatten och intet annat. Vad jag dessutom velat understryka är att de bussföretag ute på landsbygden som verkligen behöver hjälp kan få den med det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt. En skatterestitution är en generell subvention och kommer icke att hjälpa de bussföretag som har det besvärligast ställt, den saken är ju alldeles klar.

Jag har ingen utredning att stödja mig på i vad jag sade om enbussföretag och tvåbussföretag. Det är väl möjligt att det också finns sådana som bär sig, men det skulle förvåna mig mycket om det inte är dessa små företag — ty de är oftast små på landsbygden — som kommit i de verkliga svårigheterna. Jag har inte påstått att herr Sveningsson har kommit i något dåligt sällskap. Jag hoppas att han inte ställer till så att han gör det. Sådant försöker man ju att undvika, och om man följer 1953 års trafikutredning säger inte jag att man råkat i dåligt sällskap. Jag anser för min del att jag har kommit i ett bättre sällskap när jag har gått på Kungl. Maj:ts proposition och därför tillstyrker bifall till utskottets förslag.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Jag har bara begärt ordet för att understryka att när vi har fattat beslut i den här saken, får det beslutet i viss mån en principiell karaktär. På grund av den uttunning av järnvägsnätet som pågår blir trafikförhållandena på landsbygden sämre och säm-

re, och vi kan inte lämna människorna där ute utan den hjälp som trafikförbindelserna ger dem. Därför är det nödvändigt att vi i betydligt större utsträckning än det är fråga om i dag stöder dem ifrån statens sida. Och då kan det icke ske genom att minska vare sig den ena eller den andra skatten — i varje fall inte bara drivmedelsskatten — utan det måste ske genom direkta anslag, så att vi ger anslagen åt de trafikleder där anslag behövs, och inte åt något annat håll.

Det är alldeles uppenbart att den ställning som Kungl. Maj:ts och utskottet intagit är den fullständigt riktiga. Jag kan heller inte begripa den ståndpunkt som reservanterna intar, det måste jag ärligt och uppriktigt bekänna.

Herr CARLSSON, GEORG, (cp):

Herr talman! Det är ju alltid bekymmersamt att diskutera subventioner på olika områden, men jag tycker att när man har litet erfarenhet av detta område och lyssnar till diskussionen, så finner man att utskottets förslag är det riktiga.

Här sägs att ingen skall straffas för att han vill rationalisera inom sitt företag. Rationaliseringen går ju till på det sättet att man tar bort de busslinjer som går sämst, och det skall väl en enskild företagare göra; men det är just den busslinjen man vill ha kvar, och därför måste vi stödja dessa linjer, efter vad jag kan förstå.

Man kan måhända inte kategoriskt säga om det är små eller stora företag det går bäst för. Det är givet att en enbussföretagare kan gå ganska långt i uppoffringar av egen arbetstid och i uttagande av dålig inkomst, men vi får i alla fall komma ihåg att utgifterna för en buss för drivmedel och skatter är så pass stora att det betyder mer om företagaren har folk att köra på denna busslinje än om han kan inskränka sina egna inkomster.

Jag anser det är riktigt att man följer utskottet här.

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Spetz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och bevillningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Spetz* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 46.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av vissa postavgifter, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

I en den 3 mars 1961 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 90, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående villkoren för postbefordran av tidningar (postal tidningsförordning);

dels besluta, att postbefordringsavgifterna för paket skulle från och med den 1 juni 1961 utgå med belopp, som förordats av departementschefen;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med generalpoststyrelsens förslag utfärda bestämmelser rörande rätt för styrelsen att medgiva nedsättning av postavgifter.

Kungl. Maj:t hade i fråga om organisationen av postverkets tidningsrörelse föreslagit, att de nuvarande postabonnemangen skulle avvecklas och ersättas med oadresserade utgivarkorsband. Postverket skulle emellertid åta sig att beträffande vissa tidningar tills vidare ombesörja abonnemangsbokföringen. Förslag hade framlagts om ett nytt avgiftssystem, grundat på fyra komponenter. En taxehöjning av cirka 13 % hade föreslagits för att kompensera kostnadsökningar. Ett genomförande av förslaget beräknades, inklusive en rationaliseringsvinst av cirka 5 miljoner kronor, förbättra postverkets driftresultat med cirka 10,5 miljoner kronor för helt år. Den nya förordningen hade avsetts skola träda i kraft den 1 januari 1962.

I propositionen hade även föreslagits en höjning av paketportona med i genomsnitt cirka 20 procent.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vidare generalpoststyrelsen få rätt att medgiva nedsättning i postavgifter i fall då överenskommelse kunde träffas med avsändare om särskilda anordningar för att underlätta försändelsernas postbehandling.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 594, av herr *Torsten Andersson m. fl.*, och II: 719, av herr *Nelander m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 90 måtte besluta att för tidningar av dagspresskaraktär, så ock alla tidningar och tidskrifter som väsentligen framstode som organ för sammanslutningar med huvudsakligt syfte att verka för religiösa, nykterhetsfrämjande, idrottsliga, försvarsfrämjande eller politiska ändamål eller att företräda vanföra eller eljest arbetshindrade medlemmar, icke skulle uttagas högre postavgifter än vad som föreslagits för tidningar med en periodicitet av minst 2 nummer per vecka;

2) de likalydande motionerna I: 595, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 720, av herr *Eliasson i Sundborn m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 måtte besluta,

a) att postabonnemang enligt nu gällande ordning under en övergångstid av förslagsvis fem år skulle bibehållas,

b) att ändringar i taxorna för detta postabonnemang nu icke skulle genomföras,

c) att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att fastställa taxor för »rationaliserat postabonnemang» efter vad i motionerna närmare angivits,

d) att de lokala postmyndigheterna skulle bemyndigas träffa uppgörelse om distribution också på utgivningsorten av såväl adresserade som oadresserade tidningar;

3) de likalydande motionerna I: 596, av herr *Ebbe Ohlsson*, och II: 717, av herr *Nordgren m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 90 i vad detta avsåge höjning av avgifterna för postverkets paketbefordran; samt

4) motionen II: 718, av herr *Hagberg m. fl.*, vari yrkats avslag å förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

i fråga om villkoren för postbefordran av tidningar

A. att riksdagen måtte — med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 90 i förevarande del icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas — i anledning av de likalydande motionerna I: 594, av herr Torsten Andersson m. fl., och II: 719, av herr Nelander m. fl., de likalydande motionerna I: 595, av herr Eskilsson m. fl., och II: 720, av herr Eliasson i Sundborn m. fl., samt motionen II: 718, av herr Hagberg m. fl.

dels besluta, att befodringsavgifterna för utgivarkorsband och postabonnerade tidningar under år 1962 skulle utgå med under punkten angivna belopp,

dels antaga under punkten infört förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 22 april 1932 (nr 75) angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter,

dels med godkännande av de riktlinjer för organisationen av postverkets tidningsrörelse från och med ingången av år 1963, som utskottet i betänkandet förordat, bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om avgifterna i tidningsrörelsen för tiden den 1 januari 1963—den 31 december 1966 samt att utfärda erforderliga bestämmelser angående villkoren för postbefordran av tidningar under samma tid;

B. att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 594, av herr Torsten Andersson m. fl., och II: 719, av herr Nelander m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 595, av herr Eskilsson m. fl., och II: 720, av herr Eliasson i Sundborn m. fl., samt

3) motionen II: 718, av herr Hagberg m. fl., i vad densamma rörde frågan om villkoren för postbefordran av tidningar,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i be-

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m. tänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

i fråga om paketportot

C. att riksdagen med avslag å de likalydande motionerna I: 596, av herr Ebbe Ohlsson, och II: 717, av herr Nordgren m. fl., ävensom motionen II: 718, av herr Hagberg m. fl., i vad densamma rörde frågan om paketportot, mätte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 90 i denna del, att postbefodringsavgifterna för paket skulle från och med den 1 juli 1961 utgå med belopp, som förordats av departementschefen:

i fråga om nedsättning av postavgifter

D. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med generalpoststyrelsens förslag utfärda bestämmelser rörande rätt för styrelsen att medgiva nedsättning av postavgifter.

Det under A i utskottets hemställen intagna förordningsförslaget avsåg, att de nuvarande postabonnemangen skulle bibehållas under en övergångstid av ett år. De av utskottet föreslagna befodringsavgifterna för utgivarkorsband och postabonnerade tidningar under år 1962 inneburo i förhållande till nuvarande avgifter en höjning med tio procent.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Gustaf Elofsson, Gösta Jacobsson, Kronstrand, Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö, *Darlin, Stenberg* och *Fälldin*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i vad avsåge höjning av paketportot mätte i anledning av de likalydande motionerna I: 596, av herr Ebbe Ohlsson, och II: 717, av herr Nordgren m. fl., besluta, att postbefodringsavgifterna för paket skulle fr. o. m. den 1 juli 1961 utgå med belopp som jämlikt propositionen förordats av generalpoststyrelsen.

Reservanterna hade funnit sig böra godtaga av generalpoststyrelsen förordad justering av befodringsavgifterna för postpaket vägande över tre kilogram.

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

Herr **HAGBERG** (h):

Herr talman! Den proposition från kommunikationsministern som ligger till grund för detta betänkande sysslar med tre vart för sig ganska väsentliga avsnitt av postverkets verksamhet. De förslag som departementschefen ställer avser ny tidningsförordning, viss höjning av paketportona samt rabatt på postavgifter.

I den första frågan, alltså om ny tidningsförordning, har bevillningsutskottet efter icke ringa möda och efter mycken suckan lyckats arbeta sig samman till en gemensam ståndpunkt. Jag behöver därför inte ägna så många ord åt den sidan av saken. Jag vill bara i korthet antyda innehållet av utskottets förslag i detta hänseende. Man föreslår ett ettårigt provisorium, under vilket nuvarande ordning för postens tidningsrörelse skall i princip gälla, man höjer avgifterna emellertid med 10 procent. Detta ger ett belopp på 4,4 miljoner kronor. Men, och det är kanske det intressanta i detta sammanhang, man använder sig samtidigt av utskottets initiativrätt och hemställer — vilket är en ganska ovanlig åtgärd — att riksdagen måtte till Kungl. Maj:t delegera sin beslutanderätt i fråga om de avgifter i postens verksamhet, som det här gäller. Man kan göra det bl. a. därför att det här inte är fråga om monopol i vanlig mening. En sådan delegering har tidigare i annat sammanhang förekommit. Man uttrycker den förhoppningen att en sådan delegering till Kungl. Maj:t skulle medföra ett smidigare tillvägagångssätt, när det gäller att komma till rätta med de här problemen. Kungl. Maj:t skulle alltså, om riksdagen följer det enhälliga utskottet på denna punkt, få rätt att fastställa dessa avgifter efter föregående överläggningar mellan postverket och tidningsutgivarna.

Med dessa få ord har jag antytt innehållet i utskottets ståndpunktstagande i den delen. Beträffande vad som kallas för rabatt å postavgifter råder inga delade meningar, och jag kan alltså helt gå förbi den saken.

Men så kommer jag till den tredje

angelägenheten, den som i propositionen är rubricerad som höjning av paketportona. Med detta propositionens förslag är sammanknutna en del omständigheter av ganska anmärkningsvärd natur, som jag gärna skulle vilja fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på.

Inom posten har man helt nyligen företagit en undersökning av kostnader och intäkter i postpaketrörelsen. Vid denna undersökning, som alltså generalpoststyrelsen har företagit, har det visat sig att rörelsen med nuvarande avgifter ger postverket intäkter — jag återger ordagrant efter propositionen — som »icke oväsentligt överstiger de av rörelsen förorsakade kostnaderna». Generalpoststyrelsen fortsätter: »Med hänsyn till postpaketrörelsens ekonomiska bärighet finnes sålunda f. n. icke några direkta skäl att höja paketavgifterna.»

Emellertid har järnvägsstyrelsen bebadat vissa taxehöjningar, och för att inte de skall medföra en sådan ändring av konkurrensförhållandet mellan paketgods och postpaket, att den nuvarande fördelningen av lätta och tunga paket mellan de båda trafikföretagen rubbas, förklarar sig generalpoststyrelsen beredd att föreslå vissa justeringar av befodringsavgifterna för postpaket, vägande över 3 kg. Så tillägges det: »En höjning enligt angivna förslag torde kunna genomföras utan större men för postverkets paketrörelse. De av generalpoststyrelsen föreslagna höjningarna av befodringsavgifterna för postpaket beräknas ge postverket en inkomstökning om ca 2 mkr. per år.»

Vad händer nu? Jo, departementschefen anser sig böra fråga det sålunda av generalpoststyrelsen framlagda förslaget och ta till fem gånger så mycket som generalpoststyrelsen själv har äskat, d. v. s. han föreslår en höjning som skall inbringa 10 miljoner kronor. Jag tror kammarledamöterna ger mig rätt i att det inte är så ofta vi här konfronteras med en sådan åtgärd från en departementschefs sida.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta konstaterande, att å ena sidan generalpoststyrelsen förklarar, att denna

distribution av paket redan med nuvarande avgifter går ihop och lämnar ett icke oväsentligt överskott men att man av de skäl jag antydde likvisst är beredd att förorda en höjning som skulle ge två miljoner kronor, men att å andra sidan departementschefen höjer detta belopp till tio miljoner kronor.

Nu kan man ju undra hur det här kommer att ta sig ut i praktiken. Vem får betala? Ja, det får naturligtvis näringslivet göra, som använder den här distributionsformen med paket, alltså en ny kostnadshöjning till många föregående.

Det finns emellertid en annan sida av saken, som kanske är lika viktig. Hur kommer kunderna att reagera inför denna avsevärda höjning av generalpoststyrelsens eget förslag? Är det alldeles osannolikt att kunderna kommer att reagera på det sättet, att de i fortsättningen inte använder posten i samma utsträckning som hittills? Jag vill fästa uppmärksamheten på att det här inte rör sig om något postmonopol — vem som helst kan sköta om den här distributionen, och så sker ju redan nu i viss utsträckning. Om mina farhågor härvidlag skulle visa sig befogade, skulle ju följden kunna bli att posten får in mindre efter höjningen än den får med nuvarande avgifter, och det är väl inte det resultatet, man har syftat till.

Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i den här saken. Jag har här underställt kammarledamöterna de »fakta i målet» som finns och som var och en kan ta del av dels i propositionen, dels i bevillningsutskottets betänkande, och med hänvisning till dem, herr talman, hemställer jag om bifall till reservationen, bakom vilken halva bevillningsutskottet står.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! I föreliggande betänkande nr 40 från bevillningsutskottet behandlas också motionerna I: 595 och II: 720. Bland undertecknarna av motionen I: 595 återfinns även jag, och jag ber

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m. därför att få säga några ord i denna fråga.

I motionerna yrkas att för tidningar postabonnemang enligt nu gällande ordning skall bibehållas under en övergångstid av förslagsvis fem år. Vidare hemställs att några ändringar i taxorna för detta postabonnemang icke nu skall genomföras.

Bevillningsutskottets enhälliga förslag på dessa punkter har typen av en kompromiss. Utskottet har inte till alla delar följt propositionen men har inte heller villfarit de önskemål som framförts motionsvägen. Det hade enligt min mening varit angeläget att utskottet hade kunnat gå längre i tillmötesgående mot de synpunkter som framförts i de här nämnda motionerna.

Vad beträffar tidningstaxan bör erinras om att den höjts vid upprepade tillfällen, senast år 1959. Man torde med rätta kunna påstå att distributionen av tidningar för postverkets del är en form av kundservice, liksom andra former av den verksamhet som postverket bedriver, t. ex. befördran av brev och paket. Den föreslagna omläggningen av taxorna kommer att fördyra distributionskostnaderna för de mindre tidningarna. Det är allmänt bekant att de mindre tidningsföretagen i vårt land kämpar med betydande svårigheter. Under de senaste åren har det i vårt land förekommit en ganska omfattande tidningsdöd. Det nu framlagda förslaget innebär att postverkets fattigaste kunder kommer att påläggas ett relativt sett högre pris för de tjänster som postverket tillhandahåller än vad de, om jag får använda det uttrycket, mera förmögna kunderna får betala.

I bevillningsutskottets betänkande refereras motionärernas motiv för det i motionerna gjorda yrkandet. Det är bl. a. att »vissa tidningar av dagspresskaraktär med låga upplagesiffror — främst i landsorten — har svårigheter att övergå till den nya ordning bl. a. med hänsyn till de ökade kostnader som de på tidningarna från postverket överförda arbetsuppgifterna skulle medföra för tidningarnas del. Vidare har påpekats att samtidigt taxesättningen för nämnda

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

tidningars del enligt propositionen skulle medföra större höjningar än de, som träffar de större tidningarna».

Utskottet uttalar för sin del förståelse för de svårigheter som i särskilt hög grad kan uppstå för de smärre tidningarna i samband med ett slopande av de nuvarande postabonnemangen och införandet av den nya ordning som förordats i propositionen. Det räcker dock inte med att bara uttala förståelse, utan här måste konkreta åtgärder till. Jag delar i det avseendet den förhoppning som uttalades i herr Hagbergs anförande nyss om de förhandlingar som riksdagen här skulle delegera till Kungl. Maj:t att föra med de företag som betjänas av postverket. Om dessa förhandlingar kommer att präglas av en förståelse som resulterar i verkliga förmåner för de tidningsföretag som bäst behöver det skulle utan tvekan mycket vara vunnet.

Den övergångstid som utskottet enats om, nämligen ett år, är enligt min uppfattning alldeles för kort. Många av de tidningsföretag som det här gäller måste vidta ganska omfattande administrativa åtgärder för att klara distributionen i de nya formerna.

Den höjning av posttaxorna som nu föreslås innebär en höjning med cirka 10 procent. Utskottet säger härom att det är uppenbart att denna höjning kommer att bli mer betungande för de större och tyngre tidningarna än för de mindre och lättare. Det hittills gällande systemet innebär alltså, som jag redan påpekat, vissa lättnader för de mindre tidningarna.

Jag konstaterar också med glädje att utskottets förslag innebär möjligheter att få till stånd utdelning av korsband även på utgivningsorten.

Jag skulle till sist, herr talman, vilja anföra några allmänna synpunkter om pressens betydelse som opinionsbildande faktor, även om detta kanske kan betraktas såsom onödigt i denna förnämliga församling.

Man har på många håll ute i landet fått den uppfattningen att på ansvarigt håll inte tas tillbörlig hänsyn till de svårigheter som de mindre företagen på detta område har att brottas med. Det har

gått så långt att det i olika sammanhang påståtts att tidningarna skulle vara skyldiga postverket betydande summor därför att postverkets abonnemangsåtaganden gentemot tidningarna inte gått ekonomiskt ihop. Det är klart att man inför sådana påståenden känner en viss olust. Jag undrar om det skulle vara möjligt att driva postverket utan tidningarna. Åtminstone är det min personliga erfarenhet, såsom en gång i världen vikarierande lantbrevbärare, att tidningarna utgör den väsentliga delen vid postutbärningen, och sedan tillkommer brev, värdepost och paket. Utan tidningsdistributionen skulle det väl knappast gå att uppehålla postverkets rörelse i nuvarande omfattning.

Det vore mycket illa, om man skulle få den uppfattningen att postverket, eller ytterst staten, är tidningsfientligt. För min del kan jag inte tänka mig att den uppfattningen får anses vara riktig. Vi har kunnat konstatera den oerhörda betydelse som framför allt dagstidningarna har haft i opinionsbildande syfte, och även om vi nu har massmedia av betydligt större omfattning i modern tid, tror jag ändå att tidningspressen har sin oundersägliga betydelse nu och i framtiden.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I:595 och II:720 i de av mig berörda punkterna.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Vi har yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Vi anser nämligen att postbefordringsavgifterna för tidningar föreslås höjda på ett oskäligt sätt. Det blir, såsom här nämnts, ett mycket hårt slag mot de mindre tidningarna, och i regel kan man hänföra landsortspressen till de mindre tidningarna. Jag tror inte att de höga avgifterna betyder så mycket för de stora tidningskoncernerna, som alltid klarar upp saken. Vi har emellertid fått ringa gehör inom utskottet för vår uppfattning. Utskottets förslag innebär visserligen en viss uppmjukning av vad som föreslås i propositionen, men vi anser det inte vara tillräckligt.

Jag tror att det är nödvändigt att riksdagen förr eller senare slår fast vilken karaktär postverket skall ha. Är det ett samhällseligt serviceföretag eller ett företag som till varje pris skall vara ekonomiskt bärande? Det är nog ur många synpunkter viktigt att man fastställer att postverket är och måste vara ett samhällseligt serviceföretag, liksom man nu också börjar att betrakta statens järnvägar som ett sådant företag. Det förhållandet att under den senare tiden år efter år ur statskassan anslagits så och så många miljoner för att klara statens järnvägars affärer betyder ju att man börjat understryka statens järnvägars karaktär av samhällseligt serviceföretag. Jag tror att det är nödvändigt att man börjar anlägga samma synpunkter även på postverket, ty eljest kommer en stor del av den svenska pressen i svårigheter, och följden blir att ett par tre tidningskoncerner kommer att behärska pressen i vårt land.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 718 i andra kammaren.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag närmast är huvudansvarig för motionen nr 594 i denna kammare i föreliggande fråga. Tillåt mig redan från början säga att denna motion egentligen är uttryck för en något avancerad ilska över det sätt varpå vår nådiga regering när det gäller sådana här saker behandlar de små tidningarna. Det är andra gången som de tidningar, som kommer ut en dag i veckan, i fråga om kostnadsuttag jämföras med kolorerad veckopress, pin up-tidningar och vad det är för någonting. Förra gången var år 1959 när finansministern lade fram proposition om uttagning av allmän varuskatt. Då hade man inte heller i kanslihuset lyckats knäcka frågan om hur man skulle ta ut denna skatt, utan godtyckligt satte man en gräns vid de s. k. endagarstidningarna. Samma sak har skett nu genom att kommunikationsministern har föreslagit uttag av avgifter som är väsentligt högre per kilogram korsband för dessa små

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

tidningar än för de större. Jag vet inte om man kan beteckna det som olycksfall i arbetet, men vi som företräder dessa tidningar, som utkommer en dag i veckan och som vi driver med mycket stora uppoffringar, har den känslan att vi med hänsyn till vår uppgift borde kunna räkna med samma välvilliga behandling som kommer andra till del.

År 1959 korrigerade bevillningsutskottets minoritet, eller rättare sagt reservanterna inom utskottet, på denna punkt Kungl. Maj:ts förslag, och riksdagen följde reservanterna. I år har bevillningsutskottets majoritet gjort en korrigering på denna punkt, och de uttag av avgifter som bevillningsutskottet föreslår är i varje fall likvärdiga när det gäller dessa olika kategorier av tidningar.

Jag vill inte säga att bevillningsutskottets betänkande när det gäller tidningsavgifterna är så där alldeles lättläst, men om man försöker tränga in i utskottets tankegångar är det uppenbart att utskottet för det första föreslår en jämn höjning över hela linjen och för det andra begränsar denna höjning i rätt betydande grad. I det avseendet har sålunda jag och mina medmotionärer vunnit gehör. När emellertid utskottet vidare föreslår att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t fullmakt att bestämma taxorna i fortsättningen efter vederbörliga överläggningar mellan postverket och tidningarna, är det klart att detta ger anledning till funderingar även om det kanske inte finns anledning att misstänka att Kungl. Maj:t skall handha denna fullmakt på ett oriktigt sätt. Regeringen har ju tidigare fullmakter av liknande slag.

I sammanhanget inställer sig en reflexion av alldeles särskilt slag. Det blir ju ändå så att man i Kungl. Maj:ts hand lägger rättigheten att slutgiltigt bestämma priset på det fria ordet, i den form det nu har genom tidningspressen. Jag har inte tänkt att på denna punkt göra några invändningar som skulle leda fram till ett avslagsyrkande, men jag ville vid detta tillfälle gärna säga, herr talman, att tidningsfolket hoppas att Kungl. Maj:t, om riksdagen lämnar denna fullmakt, skall handha den på sådant sätt

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

att vi kan känna oss tillfreds och inte behöver hysa farhågor för att den användes oriktigt. Det är uppenbart att riksdagens granskningsrätt på detta område alljämt finns kvar, och det är lika uppenbart att tidningsfolket kommer att med alldeles särskilt intresse följa handhavandet av fullmakten.

När man nu kritiserar omläggningen till ett annat system för debitering och uttagning av avgifterna, vilket innebär att det gamla abonnemangssystemet så småningom avskaffas, finns det kanske anledning att ett ögonblick stanna vid den saken. Jag har beträffande min tidning sedan tre år tillbaka provat det nya systemet med korsbandsförsändelser av genom plåtar direktadresserade tidningar, och jag måste nog säga att det systemet i varje fall för den lilla tidningen innebär vissa fördelar. Tidningen får genom det ett grepp över sin prenumerantstock som aldrig var möjligt vid systemet med postabonnemang, då beställningarna gick direkt genom postverket och tidningen endast hade att till respektive postanstalter leverera det antal exemplar som beställts. Genom det nya systemet har i varje fall de tidningar som måste utöva en ackquisition för att bibehålla sina prenumeranter fått ett mycket starkt grepp över prenumerantstocken, vilket är till obestriddlig fördel. Det utesluter inte att tidningar med stora upplagor kan få problem genom det nya systemet, antingen man nu kommer att använda direktadresseringssystemet genom plåtar eller på annat sätt eller man väljer systemet att till postanstalten leverera ett antal distributionskort med adresser som motsvarar det antal prenumeranter man har. Min privata uppfattning är emellertid att detta nya system i längden kommer att visa sig vara det som tidningarna faktiskt behöver, även om jag har fullt klart för mig att omläggningen kostar vederbörande företag ganska mycket pengar i det ögonblick den sker. Ur tidningarnas synpunkt är det naturligtvis betänkligt att samtidigt med denna merkostnad få en merkostnad för distributionen.

Jag tycker nog att det finns anledning till tacksamhet mot utskottet för det sätt varpå utskottet i detta sammanhang för de små tidningarnas talan. Här sägs dock ut, att det är uppenbart att de mindre tidningarna dras med svårigheter, och om man vill tolka skrivningen särskilt positivt kan man måhända mellan raderna läsa ut det önskemålet att postverket vid underhandlingarna med tidningsutgivarna skall ta hänsyn till dessa mindre tidningars ekonomiska situation.

Jag skulle gärna vid detta tillfälle vilja ställa det spørsmålet till utskottets ärade ordförande, om jag har tolkat utskottets mening riktigt. Och jag skulle gärna se att han till kammarens protokoll kunde avge en försäkran just på den punkten. Det är min bestämda övertygelse att en sådan försäkran skulle vara till utomordentligt stor nytta för de små tidningarna, när de går att i framtiden underhandla med postverket om taxeställningen.

Jag skulle också vilja säga att det nu tillstyrkta uppskovet naturligtvis i och för sig är tacknämligt. Det gäller ju ett år, men det hade varit ännu mer tacknämligt om utskottet sträckt sig något längre i fråga om uppskovstiden. Anskaffningen av behövliga maskiner vållar nämligen i vissa fall rätt stora problem för tidningsutgivarna och tryckerierna. Nu får man hoppas att det hela i alla fall kan ordna upp sig. Jag vet inte om det blir möjligt att så småningom förlänga fristen ytterligare, men det ligger kanske inte inom möjligheternas gräns. Det bästa hade givetvis varit om uppskovet kunnat förlängas redan nu.

Till sist vill jag endast säga, herr talman, att jag kommer att rösta för reservationen angående paketpostportona. Den ger dock uttryck åt ett faktiskt förhållande när det gäller postverkets intäkter av paketpoströrelsen, som är väsentligt större än postverkets egna kostnader. I den situationen är det ju rätt märkligt om man skall ta ut ökade avgifter — det liksom rimmar inte riktigt med det verkliga förhållandet.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag är tillfredsställd med att utskottet har kunnat uppnå enighet när det gäller behandlingen av tidnings-taxan. Det är alltid en fördel att kunna sammanföra olika meningar, men jag är ingalunda tillfredsställd med det resultat rent materiellt sett som detta förslag innebär.

Vi har ju här i riksdagen med jämna intervaller diskuterat frågan om tidningsförordningen, d. v. s. vad det skall kosta att distribuera tidningar. Jag vill erinra kammaren om att denna distribution av tidningar inte faller under det s. k. postmonopolet. Den sker på många andra sätt än genom posten och kommer kanske i framtiden att i ännu större utsträckning ske på andra sätt. Jag säger detta därför att herr Svanström gav uttryck för den meningen att posten har ett mycket stort intresse av att ha kvar denna distributionsuppgift.

De undersökningar som har gjorts efter rent objektiva grunder och vilkas resultat har godkänts av tidningsutgivarna har ju visat att de s. k. merkostnaderna för tidningsrörelsen inte är täckta. Jag skall inte här diskutera hur många miljoner kronor som fattas, ty det framgår av utskottets betänkande på sidan 9. Vi har medvetet undvikit resonemanget om huruvida vi skall ha täckning för de s. k. merkostnaderna. Det ligger alltså en tanke bakom att vi i år diskuterar dessa ting mindre än tidigare. Men, ärade kammarledamöter, detta ärende är mycket svårt att behandla i riksdagen utan att speciella lidelser kommer fram. Jag drar mig inte för att säga att detta är helt naturligt, eftersom ledamöterna i riksdagen har sina politiska partier bakom sig och partierna i sin tur har en press bakom sig. Om tidningarna har svårigheter, kommer detta fram i riksdagen, vilket i och för sig kanske är naturligt. Jag tror att detta är orsaken till att det är så svårt att komma överens om dessa ting. Ledamöter, som annars diskuterar ekonomiska frågor utifrån helt rationella synpunkter, har litet svårt att tillägna

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m. sig samma tankegång när det gäller just dessa ting.

Vi har i utskottet åstadkommit en kompromiss som jag inte behöver redogöra för, ty det har herr Hagberg i Malmö gjort på ett som jag tycker riktigt sätt. Jag vill dock tillägga en sak. Vi har nämligen tagit hänsyn till de tidningar som herr Torsten Andersson talade om, och utskottets skrivning markerar detta på flera sätt. Vi har känt ett behov av att framföra den synpunkten till Kungl. Maj:t, att den kostnadsanpassning som måste eftersträvas på längre sikt i fråga om de affärsdrivande verken, ju kan ske i långsammare eller snabbare takt. Jag vill sålunda gärna vitsorda att bakom utskottets skrivning, som herr Torsten Andersson tyckte var litet svårläst — personligen tror jag nog att herr Andersson har läst ut det mesta i utskottsbetänkandet, men det är gammal god princip att säga att man kräver besked på en punkt — ligger en övertygelse, att Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t kommer att se närmare på vilka åtgärder som skall vidtagas, nog har klart för sig vad riksdagen har avsett.

Här är nu föreslagen en anordning som innebär att riksdagen i likhet med vad som har skett beträffande andra ting delegerar sin beslutanderätt åt Kungl. Maj:t för en viss period. Om man skulle döma efter tidigare erfarenheter borde förhandlingarna mellan Kungl. Maj:ts regering och tidningsutgivarna kunna gå bra i lås. Förra gången vi hade tidningstaxan uppe till behandling förhandlade tidningsutgivarna med regeringen och kom överens med den, men när frågan kom upp i riksdagen rev riksdagen upp det beslut som nåtts vid förhandlingarna. Jag tror sålunda att det blir en betydligt smidigare anordning om vi delegerar denna beslutanderätt åt Kungl. Maj:t för viss tid. Tidsbestämningen innebär just att riksdagen har kvar möjligheten att ta tillbaka fullmakten. Om detta är vi ense i utskottet och det är detta som jag är glad för.

Jag skall inte tala om det ekonomiska i samband med tidningstaxan, men däremot

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

mot nödgas jag, herr talman, att säga ett par ord i anledning av herr Hagbergs i Malmö anförande om paketportot. Han sade att det rädde märkliga förhållanden bakom propositionens förslag och att postverket har gått med på att öka intäkterna med ett par miljoner kronor, medan Kungl. Maj:t föreslår en ökning med inte mindre än tio miljoner kronor. Posten är ju ett affärsdrivande verk. Riksdagen kan inte med någon större skärpa hävda att varje gren av rörelsen skall bära sig eller att varje rörelsegren inte får lämna överskott, ty då får vi väl riva upp beslutet om tidningstaxan, utan vi måste väl försöka tillägna oss den synen att de affärsdrivande verken som alla andra företag skall nå ett resultat som ger en någorlunda tillfredsställande avkastning av det investerade kapitalet. Det har sagts att posten då behöver ha ett överskott på 20 till 40 miljoner kronor per år. Postverkets överskott för innevarande år beräknades till 12 miljoner kronor på hela rörelsen.

Det beslut som vi fattar nu kommer att gälla ett antal år. Vi kan nog inte vara så sangviniska att vi inte tror att postverket kommer att få ökade kostnader. Det får det säkerligen, och då blir resultatet ännu sämre.

Om det då föreligger en situation, där staten har två verk som fraktar paket, av vilka det ena heter statens järnvägar — och detta verk går som bekant med underskott — och det andra kallas postverket, så är det väl rätt naturligt att om det ena verket önskar höja sina taxor för att minska sitt underskott, så tänker regeringen på detta andra organ där man kan få in ett litet större belopp. Jag tror att man skall se båda dessa ting i ett sammanhang.

Det beslut som vi nu står i färd med att fatta innebär ju att vi avstår från åtskilliga miljoner som posten har tänkt få in men som den inte får på grund av vårt beslut här i kväll. Det är alltså inga märkliga förhållanden, utan jag tycker att betraktelsesättet är naturligt, eftersom Kungl. Maj:t inför riksdagen är ansvarig för den statliga affärsverksam-

heten. Det är detta som har gjort att när vi tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i fråga om paketportot känner vi det alls inte som om vi skulle bryta mot heliga principer, utan alldeles tvärtom anser vi att det i ännu högre grad är behov av att ta ut pengarna nu, när vårt förslag samtidigt innebär att vi tar ut mindre av tidningarna.

Detta är alltså, herr talman, skälet till att den ena hälften av utskottet, vi som alltså står för bevillningsutskottets betänkande, har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Vi vill gärna se förslaget beträffande paketportot och de andra saker som vi föreslår i ett sammanhang.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att kommentera bevillningsutskottets förslag om postavgifterna för tidningarna. Utskottet har där gjort en kompromiss som inte är helt tillfredsställande därför att den bl. a. ju innebär att vi förlorar en ökad inkomst under ett år. Jag har närmast begärt ordet med anledning av att herr Hagberg fann den av mig företagna åtgärden att höja generalpoststyrelsens förslag om ett ökat taxeuttag vara »en anmärkningsvärd åtgärd från departementschefens sida». Jag hade väntat att herr Hagberg skulle redovisa även andra skäl för det beslutet och inte sätta punkt vid postverket.

Herr Hagberg vet nämligen lika väl som jag att statens järnvägar strävar efter att få sitt underskott minskat så långt det över huvud taget är möjligt. Statens järnvägar har därför ansett sig nödsakade att komma med förslag om en höjning av avgifterna för paketgods. Om nu posten inte företar en motsvarande höjning bibehåller vi alltså inte den balans i konkurrensen mellan de båda affärsverken som vi har haft hittills, och det kommer att innebära att statens järnvägar till viss del går miste om den paketbefordran som statens järnvägar tidigare haft, och därmed förlorar sta-

tens järnvägar i den nu överblickbara situationen ca 20 miljoner. Min åtgärd har alltså syftat till att åstadkomma en sådan ordning i fråga om taxorna för paketgods såväl vid posten som vid statens järnvägar att man därigenom skulle medverka till att driva ner statens järnvägars underskott, och det trodde jag vara en åtgärd från departementschefens sida som skulle vinna anklag hos herr Hagberg och hans meningsfränder, eftersom de ju varje år har haft en annan mening än riksdagens majoritet om storleken av det bidrag som skulle utgå till statens järnvägar för att täcka driftunderskottet.

Jag måste säga att jag från min sida finner det anmärkningsvärt att herr Hagberg gjort ett sådant uttalande, som jag här riktat mig mot.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr statsrådets inlägg skall jag be att i all korthet få anföra följande.

Det är riktigt att statens järnvägar har förebådat vissa taxehöjningar i det hänseende, vi här diskuterar. För att möta dessa taxehöjningar har ju, som jag tillät mig omnämna i mitt förra anförande, generalpoststyrelsen också gått med på att föreslå en ytterligare höjning i fråga om paketportona med två miljoner kronor, ehuru väl — jag erinrar om detta; det omnämnes i propositionen — denna rörelse lämnar, som det heter, intäkter som redan med nuvarande taxa »icke oväsentligt överstiger de av rörelsen förorsakade kostnaderna». Icke desto mindre går man med på att höja dem med två miljoner kronor för att möta dessa kostnadsstegringar från statens järnvägars sida. Vad jag reagerat emot är att departementschefen inte nöjt sig med detta utan ökar beloppet till tio miljoner kronor. Det är fem gånger mer än vad generalpoststyrelsen själv be-
gärt.

Herr statsrådet vill nu motivera detta tillvägagångssätt bland annat med att man på detta sätt skulle kunna nedbringa statens järnvägars förluster. Jag får sä-

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

ga att jag är mildt sagt överraskad över en sådan argumentering. Här talar vi ju om postverkets affärer. Vi talar f. n. inte om statens järnvägars affärer. Skall postverket sköta sin taxesättning med syfte att påverka statens järnvägars affärer i den ena eller andra riktningen? Jag har hittills aldrig hört någon departementschef förfäktat en sådan uppfattning. Varje verk får väl dock bedömas självständigt från sina egna förutsättningar.

I detta sammanhang vill jag gärna, eftersom jag har fått ett osökt tillfälle därtill, erinra kammarens ärade ledamöter om att riksdagen vid upprepade tillfällen har slagit fast att posten icke får begagnas som ett beskattningsinstrument. Posten är och skall vara, det har riksdagen förklarat, ett serviceverk. Posten skall lämna en skälig avkastning, som det heter, på det i verket investerade kapitalet och därtöver stå allmänheten till tjänst på bästa och billigaste sätt. Detta och ingenting annat är postverkets uppgift. Dess uppgift är icke att lämna så stora vinster som möjligt för statsverket.

Vi har ju många gånger diskuterat dessa ting i kammaren, och jag har inte hört att någon har opponerat sig mot sådana uttalanden från riksdagens sida som dem som jag här erinrat om. Man skulle förvisso ytterligare kunna brodera på detta tema. Det är möjligt, som utskottets aktade ordförande har påpekat, att postens netto i år inte torde bli mer än cirka 12 miljoner kronor. Men, herr statsråd och ärade kammarledamöter, vad beror detta på? Jo, bl. a. beror det på den omständigheten att två av postens stora rörelsegrenar tyvärr inte ger den vinst, som man under andra förhållanden skulle ha kunnat räkna med. Jag syftar, som kammarens ledamöter förstår, på postgirot och på postsparbanken. Båda dessa mycket betydande delar av postverket har i nuvarande läge ytterligt omfattande avskrivningsbehov. Både postsparbanken och postgirot har ju i sina portföljer statsobligationer för hundratals miljoner kronor. Herr statsrådet och chefen för fi-

Ang. ändring av vissa postavgifter, m. m.

nansdepartementet känner väl till siffrorna. Genom den inflationistiska utvecklingen i vårt land har värdet av dessa obligationer undan för undan sjunkit, och därmed har följt krav på år efter år alltmer omfattande avskrivningar. Hade vi lyckats uppnå ett något så när stabilt penningvärde, hade därav följt ett något så när stabilt värde även på obligationsportföljerna, och därmed hade vi sluppit eller i varje fall kunnat starkt begränsa dessa avskrivningar. Då hade man fått goda intäkter av posten.

Jag har gärna velat lämna kammaren även denna lilla upplysning i anslutning till departementschefens anförande.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för ett kort genmäle till bevillningsutskottets ärade ordförande, men genom de senaste inläggen har debatten kommit upp på de ekonomiens höjder som jag ingalunda behärskar. Jag skall därför, herr talman, be att få återföra debatten till att gälla tidningarnas betydelse för postverket.

Jag har förmodligen andra erfarenheter än bevillningsutskottets ordförande när det gäller lokaliseringen. Mina erfarenheter är begränsade till landsbygden, och där är onekligen just tidningsdistributionen grundläggande för postverkets verksamhet. Jag antydde att det var bl. a. genom min personliga erfarenhet som vikarierande lantbrevbärare som jag kunde anföra den synpunkten.

Landsbygdens betydelse i olika sammanhang blir uppenbarligen mindre och mindre. Men är det inte så att man här får betrakta postverket som ett serviceorgan? Den viktigaste uppgiften för postverket måste ändå alltfört vara att distribuera dagstidningar. Jag understryker, herr talman, vad jag tidigare anfört angående dessa tidningars betydelse och vill till sist hävda att postverket i varje fall när det gäller tidningsdistributionen icke får betraktas enbart som ett affärsdrivande verk utan också som ett hela folkets serviceorgan.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Med anledning av det senaste anförandet vill jag endast säga att om man inte betraktar posten som ett affärsverk utan som ett serviceorgan, då har man bara att räkna ut varje år vad vi skall lägga ut för att få den service som vi önskar. Då har vi onekligen kommit in på ett annat spår än när vi diskuterar tidningstaxan.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag vill understryka att jag sade att postverket inte får betraktas *enbart* som ett affärsdrivande verk utan också som ett serviceorgan. Jag tror, herr talman, att ordföranden i bevillningsutskottet och jag är sams, när det kommer till kritan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående punkterna A och B av utskottets i det nu förevarande betänkandet gjorda hemställan, därefter särskilt beträffande punkten C samt slutligen särskilt rörande punkten D.

I fråga om punkterna A och B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranledes av bifall till motionerna I: 595 och II: 720 såvitt de behandlats i punkten A; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla motionen II: 718, i vad gällde förevarande punkter.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å punkten C, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Hagberg*, att kammaren skulle godkänna den vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Persson, Helmer*, att motionen II: 718 i förevarande del skulle bifallas.

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 40 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 65.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten D hemställt.

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 17 mars 1961 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 132, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse.

I propositionen hade föreslagits, att skattskyldiga, som lämnat utfästelse om pension enligt en mellan Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska industritjänstemannaförbundet och Sveriges arbetsledareförbund den 30 juni 1960 träffad överenskommelse rörande bland annat plan för kompletterande pensionsförmåner eller enligt annan överenskommelse med väsentligen likalydande innehåll, skulle vid 1961 års taxering erhålla avdrag för härav föranledd avsättning till pensionsstiftelse, även om därigenom större avdrag erhöles än enligt kommunalskattelagens regler.

Till utskottet hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 657, av herrar *Stefanson* och *Yngve Nilsson*, samt II: 786, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte godkänna vid propositionen fogat förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse, med den ändringen, att 2 § andra stycket erhöles i motionerna angiven lydelse.

Till behandling i förevarande sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 484, av herrar *Stefanson* och *Söderquist*, samt II: 555, av herr *Wedén m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till nästa års riksdag om åtgärder i syfte att motverka den nedgång i företagssparandet, som kunde förutses inträda de närmaste åren som en följd av ATP-systemets införande, därvid i första hand borde prövas sådan ändring av skattelagstiftningen,

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

att rätt medgäves till skattefri avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnad enligt i motionerna angivna riktlinjer; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 490, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och II: 575, av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad i motionerna anförts, måtte

a) efter härom företagen skyndsamt utredning för 1962 års riksdag framlägga förslag, innebärande att arbetsgivare medgäves rätt att — utöver de årliga avgifterna för tilläggs pensioneringen — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensionsutfästelserna säkrare samt begränsa kostnadsöverbilningen på framtida generationer,

b) igångsätta förberedande utredning i syfte att — sedan ATP-fonderna nått en likviditetssynpunkt betryggande storlek och erfarenhet vunnits rörande storleken av arbetsgivarnas frivilliga avsättningar till egna pensionsfonder — begränsa de årliga pensionsavgifterna till ATP-fonderna till vad som erfordrades för täckande av fondernas utgifter under året.

Det i motionerna I: 657 och II: 786 framställda yrkandet avsåg, att huvuddelägare och honom närstående skulle likställas med övriga anställda i företaget i fråga om rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse vid 1961 års taxering.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 132, samt med avslag å de likalydande motionerna I: 657, av herrar *Stefanson* och *Yngve Nilsson*, samt II: 786, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961

års taxering för avsättning till pensionsstiftelse;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 484, av herrar *Stefanson* och *Söderquist*, samt II: 555, av herr *Wedén m. fl.*, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 490, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och II: 575, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Hagberg*, *Spetz*, *Gösta Jacobsson*, *Kronstrand*, *Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö och *Darlin* samt fru *Nettelbrandt*, vilka, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 657 och II: 786 ansett, att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 132, icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas och med bifall till nyssnämnda motioner — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse med den ändring av 2 §, som framginge av reservationen;

II) av herrar *Spetz*, *Kronstrand* och *Christenson* i Malmö samt fru *Nettelbrandt*, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om motionerna I: 484 och II: 555 samt I: 490 och II: 575 bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B 1 hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 484, av herrar *Stefanson* och *Söderquist*, samt II: 555, av herr *Wedén m. fl.*, ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 490, av herr *Ewerlöf m. fl.*, och II: 575, av herr *Hjalmarson m. fl.*, såvitt gällde här berörda fråga — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa års riksdag om åtgärder i syfte att motverka den nedgång i företagssparandet, som kunde förutses

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse inträda de närmaste åren som en följd av ATP-systemets införande, varvid i första hand måtte prövas sådan ändring av skattelagstiftningen, att rätt medgäves — för alla rörelser, oavsett företagsform, vilka deklarerade för inkomst enligt bokföringsmässiga grunder — till skattefria avsättning till konto inom rörelsen för utjämning av pensionskostnad enligt i reservationen angivna riktlinjer;

III) av herrar *Hagberg, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Darlin*, vilka under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 490 och II: 575, ansett, att utskottet bort under B 2 hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad i nyssnämnda motioner anförts

a) efter härom företagen skyndsamt utredning för 1962 års riksdag framlägga förslag, innebärande att arbetsgivare medgäves rätt att — utöver de årliga avgifterna för tilläggs pensioneringen — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensionsutfästelserna säkrare samt begränsa kostnadsövervältringen på framtida generationer,

b) igångsätta förberedande utredning i syfte att — sedan ATP-fonderna nått en ur likviditetssynpunkt betryggande storlek och erfarenhet vunnits rörande storleken av arbetsgivarnas frivilliga avsättningar till egna pensionsfonder — begränsa de årliga pensionsavgifterna till ATP-fonderna till vad som erfordrades för täckande av fondernas utgifter under året.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! I den proposition som behandlas i nu förevarande betänkande föreslås viss rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse.

I reservation nr I har folkpartiets och högerns ledamöter fullföljt den linje som vi tidigare vid flera tillfällen har hävdad, nämligen rätten till avsättning till pen-

sionsstiftelse även för delägare i familjebolag. Utskottet anför att anledningen till den begränsning vid avsättning till pensionsstiftelse som infördes 1955 var att rätten utnyttjats för vinnande av obehöriga skattefördelar. Utskottet nämner emellertid ingenting om vad som har skett efter 1955 i fråga om rättsavgöranden och tillsynen över pensionsstiftelserna och som medfört att missbruk av rätten numera praktiskt taget icke förekommer. Nu kan man ju mena, att när det här endast gäller ett års taxering, så finns det väl inte någon större anledning att begära en ändring. Men för oss är det en principfråga. Här gäller det likformighet vid taxeringen, och därför hemställer jag, herr talman, under punkten A om bifall till reservationen I.

Som en följd av genomförandet av ATP måste för företagen — oavsett i vilken form de drives — uppstå minskade möjligheter till internt sparande, när avsättning till pensionsfonder o. s. v. påverkar detta sparande. Sparandet i SPF och andra försäkringsanstalter måste ju också minska. Det bör observeras, att detta sparande skulle ha successivt ökat, därest inte pensionssystemet hade omlagts. Det sparande, som sker inom ATP, kommer under flera år framöver icke att uppgå till samma totalbelopp som det förenämnda sparandet — detta alldeles bortsett från hur stor del av ATP-fonderna, som kan komma företagen till godo för erforderliga investeringar.

Då vi alla är eniga om behovet av ett ökat totalt sparande och med hänsyn till att företagssparandet utgör drygt hälften av detta totalsparande, så måste det väl framstå som utomordentligt betydelsefullt, att detta sparande upprätthålles och främjas. Vi vill från folkpartiledamöternas sida att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om hur detta skall kunna ske och förslag till nästa års riksdag i enlighet med de riktlinjer, som angivits i den under punkten B angivna reservationen II, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Häri instämde herr *Söderquist* (fp).

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att säga några ord om reservationen III, som är knuten till detta bevillningsutskottets betänkande. I denna reservation föreslås bl. a., i anslutning till de partimotioner, som vi på högerhåll väckte vid riksdagens början, en riksdagens skrivelse, i vilken hemställas hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag till nästa års riksdag om att arbetsgivare skall få rätt att — utöver de årliga avgifterna för tilläggs pensioneringen — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensionsutfästelserna säkrare samt begränsa kostnadsövertvältningen på framtida generationer.

Bakgrunden till förslaget i denna del är att finna i vissa konstateranden kring ATP-systemet. De har tidigare gång på gång framförts från vårt håll, och de torde vara bekanta för kammarens ledamöter. Jag kan därför inskränka mig till några korta antydningar om deras innehåll.

Ehuru den obligatoriska tilläggs pensioneringen grundar sig på lagstiftning, innebär systemet ostridigt, som vi så ofta påpekat i pensionsdebatten, icke någon säkerhet för att pensionsutfästelserna skall infrias. Någon ansvarig försäkringsgivare ingår inte i systemet. I den mån en framtida riksdagsmajoritet skulle fastställa avgifter, som inte vore tillräckliga för att tillsammans med de redan uppbyggda fonderna och avkastningen av dessa, fullgöra de årliga förpliktelserna, skulle lagstiftningen naturligtvis — det inser ju varje människa — automatiskt sättas ur spel.

Det är, som sagt, enligt vår mening av vikt att pensionssystemet kompletteras, när vi nu fått det, med åtgärder som ger systemet en högre grad av säkerhet än det har på grund av de omständigheter, som jag redan här har antytt. I det syftet förordar vi de åtgärder, som jag har omnämnt. Jag vill gärna särskilt understryka, att den önskade rätten för arbetsgivare att i egen pensionsstiftelse göra avsättningar upp till ett visst maximitbelopp per år självfallet — det kan kanske vara onödigt att göra ett sådant

påpekande — bör gälla större såväl som mindre företag.

Vad anser nu utskottsmajoriteten om detta förslag? Ja, det avstyrkes i vederbörlig ordning — det behöver jag inte särskilt uppehålla mig vid — och det avstyrkes huvudsakligen med hänvisning till — här kan jag inte låta bli att ordagrant citera utskottets skrivning — att den valda finansieringsmetoden — det gäller ju fördelningsprincipen — »utesluter att företag, som inte utfäst sig att utbetala pensioner vid sidan av den allmänna tilläggs pensioneringen, kan anses ha någon pensionsskuld utöver de författningsenligt föreskrivna avgifterna för denna pensionering».

Men, herr talman, detta är dock mitt talat att gå vid sidan av hela denna angelägenhet. Man talar om någonting helt annat; det är inte det som det är fråga om.

Inom parentes ett påpekande beträffande den övervältring av kostnaderna på framtiden, som är ofrånkomlig vid fördelningsprincipen och som vi så ofta har diskuterat här i kammaren. Denna övervältringseffekt förstärkes självfallet av bestämmelsen att intjänta pensionspoäng får 50 procents högre värde under systemets första 20 år.

Bland de fördelar, som vi anser vara förenade med en avsättning till egna pensionsfonder, skall jag be att få peka på några få. Jag bestrider inte — och här kommer jag in på en angelägenhet som herr Spetz tog upp i sitt anförande — att det samlade sparandet i vårt land — vilket ju också underströks nu senast i kompletteringspropositionen, som vi skall behandla inom kort — i och för sig är aktningvärt. Å andra sidan råder väl inte några delade meningar om att detta sparande måste väsentligt ökas under den närmaste framtiden för att möta den utifrån kommande konkurrens, som den fortgående integrationen medför — en konkurrens som kanske blir ännu mer betydande om de väldiga planer som nu överväges, alltså om en sammanslagning av De sex och De sju, skulle kunna förverkligas. Varje åtgärd som är ägnad att vidmakthålla och öka

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse
 sparandet har redan däri en stark motivering. Företagssparandet spelar för närvarande en mycket stor roll. Vid en fondbildning sådan vi förordat skulle detta utan tvivel påverkas i gynnsam riktning. Det var alltså en fördel med förslaget, som vi anser oss våga räkna med.

En annan fördel är att man genom att på detta sätt främja företagssparandet skulle underlätta lösningen av åtskilliga av företagens kreditproblem. Man skulle också, såvitt jag förstår, skapa förutsättningar för en större produktionsökning med därav följande standardökning i samhället.

Ytterligare en fördel skulle vinnas. För de anställda — och jag har redan varit inne på den saken — skulle en frivillig fondering inom företagen innebära att pensionsutfästelserna gjordes säkrare. Högre avgiftsbelopp skulle finnas avsatta, samtidigt som den ökade produktionen skulle förstärka säkerheten.

Ock så till slut ännu en fördel: företagen skulle få möjligheter till en för såväl företagen själva som samhället lönnande resultatutjämnning. Här snuddar jag vid ett ämne som i någon mån också avhandlas i reservation nr II. På grund härav får man förutsätta, att företagen skulle finna det förenligt med sina intressen att i största möjliga utsträckning begagna rätten till frivillig avsättning till egen pensionsfond.

Hur ställer sig nu utskottsmajoriteten i detta avseende? Jag har redan helt kort antytt dess syn på en sida av det här problemet. Hur ser man nu på sparandeeffekten? Ja, ärade kammarledamöter, man inskränker sig från majoritetens sida till att erinra om — vilket jag skall be att få citera — att »allmänna skatteberedningen vid sina överväganden har att beakta att tillräckliga möjligheter skapas för företagarna till konsolidering och självfinansiering». Det var det hela.

Herr talman! Allmänna skatteberedningen — vad allt har inte den att bestyra! Vad lägger man inte redan nu på dess axlar! Och — det är en ganska väsentlig fråga — när kan den tänkas

bli färdig med den jätteuppgift som den numera är ställd inför? Jag slutar, herr talman, med att ställa den frågan till den eller dem som till äventyrs känner sig manade att besvara den.

Herr talman! Jag hemställer, i likhet med herr Spetz, om bifall till reservation nr I samt därtöver — i anslutning till vad jag här anfört — till reservation nr III.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Som herr Spetz redogjorde för avser denna proposition att lämna möjligheter till skattelättnader i samband med pensionsutfästelser — så kallade kompletteringspensioner. Om den saken är väl alla ense; så långt jag vet brukar det bli enighet när det gäller att ta ställning till frågan om man skall ge möjlighet att dra av ett belopp för det och det ändamålet — det ligger i sakens natur.

Nu är emellertid också en del andra frågor här föremål för behandling. Vi återfinner i den första reservationen yrkandet om att huvuddelägare skall få rätt att ordna sin pensionering genom skattefri avsättning till pensionsfonder. Vi har tidigare talat om det i år. Sedan har framställts önskemålet att man skall ordna med speciella pensionsfonder, och till grund för dem skulle ligga speciella utfästelser. Och därmed har jag kommit in på frågan om sparandet, och resonemangen har i huvudsak rört sig om detta.

Nu är väl alla ense om att sparandet är nödvändigt. Alla erkänner att sparandet för tillfället ökar. Det tycker jag är ett stort framsteg. Det är bara en sak som jag misstänker, och det är det att vi kanske har litet olika syn på sättet att spara. En del anser kanske att det samhälleliga sparandet är av sämre värde än det som sker inom vad man kallar den enskilda sektorn. Jag hyser däremot den meningen, att det sparande som sker inom den samhälleliga sektorn fyller precis samma funktion som det som sker inom den privata. Man säger: Vi vet inte hur stor andel vi får av

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

ATP-fonderna. Nej, det kan man inte säga i förväg, men jag utgår ifrån att de miljoner som lånas ut för att tillgodose önskemål på den samhälleliga sektorn är lika värdefulla och lika väl använda som de miljoner som man lånar ut till den privata.

Sparandet är ett uttryck för att man har avstått ifrån att konsumera. Sparandet utgör förutsättningen för investeringar. Då jag hör resonemangen i samband med ATP-fonderna får jag ibland en känsla av att man menar att det sparas för mycket på det hållet; men det säger man nästan samtidigt som man säger att vi tar ut för låga avgifter. Det går ju inte så bra ihop.

Herr Hagberg säger att företagssparandet har oerhörd betydelse. Javisst! Jag har tillgänglig en uppgift om hur mycket som avsatts till pensionsstiftelser under de senaste fyra åren — det är väl sådant sparande som herr Hagberg syftar på. Det var för 1957 400 miljoner, för 1958 660 miljoner, 1959 580 miljoner och för 1960 600 miljoner. Alla dessa pengar förs undan ifrån beskattning och stannar inom företagen. Jag är inte säker på att man nu har kommit in i en situation där företagen har sämre förutsättningar att spara än tidigare. Jag erkänner att de fonder man lägger upp nu för utfästelser när det gäller kompletteringspensionerna ger relativt små belopp, men samtidigt som möjligheterna att avsätta till pensionsfond försvann, kom investeringsfonderna i sin ur företagets synpunkt förnämliga utformning, och där sätts också undan stora pengar. Vad det kommer att bli för summa under 1961 vet jag inte, men förra året var det över 600 miljoner kronor.

Jag måste erkänna att finansministern gjorde en utomordentlig insats för stabiliseringen av vår samhällsekonomi när han utformade sitt förslag om de nya investeringsfonderna. Dessa pengar drogs undan den allmänna marknaden. Man kan ju säga att det blir dyra pengar, eftersom de till viss del är avdragsgilla vid beskattningen, men jag tror det var värt priset. Allt sådant som sker på

det området är ju sparande som företagen får möjlighet att verkställa. Jag är därför tämligen kallsinnig när man anklagar oss för att vi inte tillräckligt beaktar företagets behov och för att vi inte tillräckligt inser sparandets betydelse. Jag reagerar mot sådana påståenden. Det är ingen som med skäl kan komma och säga att vi inte vidtagit åtgärder som i alldeles särskilt hög grad befrämjar sparandet. Man kan sluta upp att säga att vi är mindre intresserade för sparverksamheten. Även om jag kan förstå att de politiska partierna uttalar sina önskemål när det gäller t. ex. att förbättra företagets likviditet och konsolidering, så tycker jag att vi kanske framöver kunde diskutera en smula också från den utgångspunkten att vi om väsentliga ting när det gäller framåtskridandet är i långa stycken ense.

Den proposition som här föreligger har anslutning av alla — andra yrkanden har kommit fram genom motioner. Jag hemställer, herr talman, på samtliga punkter om bifall till utskottets betänkande.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! När bevillningsutskottets ärade ordförande nämner investeringsfonderna som det sätt, varpå företagen har möjlighet att åstadkomma den finansiering av det egna företaget som förut skedde genom avsättning till pensionsfonder, pensionsstiftelser etc., så gör sig ordföranden skyldig till samma misstag som han tidigare här i år har gjort gång efter annan genom att sätta likhetstecken mellan företagen och bolagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu förevarande betänkandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskot-

Ang. rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse

tets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 46.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjordes enligt de beträffande punkten B 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å punkten B 2, yttrade vidare herr talmannen, komme i anledning av föreliggande yrkanden propositioner att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan såvitt avsåge fråga om rätt för arbetsgivare till skattefri avsättning av medel till egen pensionsfond samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i vad gällde fråga om begränsning av de årliga pensionsavgifterna till ATP-fonderna.

I vad anginge utskottets hemställan i punkten B 2, såvitt rörde fråga om rätt för arbetsgivare till skattefri avsättning av medel till egen pensionsfond, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet härutinnan hemställt, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen i förevarande del.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 punkten B 2, såvitt avser fråga om rätt för arbetsgivare till skattefri avsättning av medel till egen pensionsfond, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hagberg m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 18.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde utskottets hemställan i punkten B 2, såvitt avsåge fråga om begränsning av de årliga pensionsavgifterna till ATP-fonderna, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet härutinnan hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Hagberg* m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen i förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hagberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 punkten B 2, såvitt avser fråga om begränsning av de årliga pensionsavgifterna till ATP-fonderna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Hagberg* m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 19.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta motioner, nr 362 i första kammaren av herrar *Gezelius* och *Kaijser* samt nr 432 i andra kammaren av herrar *Fröding* och *Munktell*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att en utredning skyndsamt borde tillsättas för att allsidigt och förutsättningslöst utreda frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 362 och II: 432, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Gezelius* och *Fröding*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 362 och II: 432 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en utredning skyndsamt måtte tillsättas för att allsidigt och förutsättningslöst utreda frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Herr **GEZELIUS** (h):

Herr talman! Första lagutskottet har hemställt att riksdagen skulle lämna

Om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande
utan bifall en av herr Kaijser och mig i denna kammare väckt motion, som går ut på en förutsättningslös och allsidig utredning av frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Jag är medveten om att man börjar tröttna på dessa ständigt återkommande krav på en effektivare reaktion mot kriminaliteten, men vi får inte blunda för att kriminaliteten har växt oerhört mycket under efterkrigstiden och att kampen framför allt mot ungdomsbrottsligheten måste föras på mycket bred front. Vi är också på det klara med att det inte räcker med att begränsa sig till det viktiga spörsmålet att tillrättaföra den kriminella personen, utan det gäller också att upprätthålla respekten för den allmänna laglydnaden. Vi måste med andra ord nu överge tanken på att bara handla individualpreventivt och måste i viss mån också handla allmänpreventivt.

Jag skall inte trötta er mycket med detta ärende. Jag förstår att tiden förr eller senare kommer att mogna för denna syn på kriminalitetsproblemet.

Nu har strafflagberedningen tagit upp den här frågan, och den torde ha för avsikt att lägga fram ett förslag om ett kortvarigt frihetsberövande. Utskottet säger att det kommer fram ett förslag till brottsbalk och anser det inte nödvändigt att nu föreslå riksdagen att göra en framställning, när frågan om införande av kortvarigt frihetsberövande ändå kommer upp till behandling. Jag är inte lika optimistisk. Jag tror att detta strafflagberedningens förslag kommer att dröja några år, säkerligen minst ett par år, och det ligger fara i att dröja med att reagera mot den ökade kriminaliteten och med att söka skapa större laglydnad.

Vi har nu fått ett förslag från strafflagberedningen om s. k. skyddstillsyn, som närmast motsvarar kvalificerad villkorlig dom med övervakning enligt särskilda föreskrifter — det talas där om frihetsberövande under en tid av två månader. Jag tror att två månader är för lång tid. Jag tror inte på utländska sys-

tem av typen Jugendarrest och detention centres, men däremot är jag bestämd anhängare av att reaktionen kommer snabbt efter förseelsen och är av mycket kortvarig beskaffenhet.

Jag har inte kunnat underlåta att begära ordet därför att jag har en djupt rotad inställning till vad reaktionen betyder för den enskilda individen. Det är inte min avsikt att skryta, men jag har sedan 1918 både som domare och advokat kunnat följa hundratals ungdommar, som varit häktade och sedan straffats för olika brott mot samhällets lagar. Jag har en bestämd uppfattning, att den korta häktningstiden — kanske fjorton dagar, högst tre veckor — fullkomligt vände om dessa unga människor till ett annat betraktelsesätt när det gällde brott. De satt ensamma och hade tråkigt, och de hade tillfälle att reflektera över huruvida det de hade gjort var lyckat eller inte. Till nästan hundra procent fann de, att brott inte lönade sig.

Däremot har jag den uppfattningen, att längre frihetsberövanden bör undvikas, särskilt om de avtjänas i fängelse. På fängelset i Falun hade man många årsstraffarbetsfångar, och det var inte bra att de satt tillsammans med andra grupper av helt annan kriminell typ. Det är nämligen en betydande skillnad mellan olika arter av brottslingar. En bedragare är en typ för sig, en tjuv, en mördare, en misshandlare likaså, och det var inte lämpligt att de satt tillsammans innanför murarna. Där har det inträtt en väldig förbättring genom den öppna vården. Däremot var det helt andra gossar, som efter fjorton dagar eller tre veckor trädde inför domaren eller advokaten, när de sett att brott inte lönade sig.

Jag ser en stor fara i den nuvarande ordningen. Om en ung man stjälar en bil på lördagen och blir tagen på söndagen, kan polisen inte anhålla honom, om han är under 18 år och alltså för ung för anhållande. Den unge manen släpps och återvänder på måndagen till arbetsplatsen som en hjälte. Efter någon månad kallas han till polisen och förses med en offentlig försvarare, vilket jag varit i

Om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

många fall. Han kommer sedan inför rätta. Där får han villkorlig dom eller blir föremål för någon annan liknande åtgärd. Han har inte hunnit reagera riktigt och har inte fått sitta den första veckan i ensamhet och där känna med sig att han misslyckats i sitt brott mot samhällets lagar.

Jag skall inte fördjupa mig mer i denna sak, men jag tror att man handlar fel, om man varje gång denna fråga kommer upp skjuter den ifrån sig och säger att ett förslag så småningom kommer från strafflagberedningen. Vad vi behöver är snabba åtgärder. Vi måste göra klart för oss att vårt straffsystem när det gäller ungdomen är alldeles för odifferentierat och behöver byggas ut med möjligheter till ett kortvarigt frihetsberövande i syfte att få framför allt unga lagöverträdare att inse att samhället ser mycket allvarligt på deras brott och samtidigt inskräpa denna uppfattning hos andra ungdomar.

Om den föreslagna nya brottsbalken inte skulle innehålla något förslag om kortvarigt frihetsberövande av den art som jag här åsyftar, faller utskottets hela resonemang vid sidan av den sak som vi nu diskuterar. Jag vidhåller fortfarande att riksdagen bör begära en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande. Då får man väga olika synpunkter mot varandra. Man skall dock under alla förhållanden inte stirra sig blind på några utländska förebilder på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Schött* (h) och *Ringaby* (h).

Herr **BRANTING** (s):

Herr talman! Vi är säkerligen alla överens om att den ökade ungdomsbrottsligheten utgör ett mycket svårt problem och att vi på allvar måste ta upp frågan om samhällets reaktion mot ungdomsbrottsligheten. Såsom frågan nu presenterar sig kan jag emellertid fatta

mig ganska kort, liksom också första lagutskottet har gjort.

Hela frågan ligger ju riksdagstekniskt mycket enkelt till. Såsom kammarens ärade ledamöter kan läsa i utlåtandet behandlades denna fråga så sent som förra året med anledning av motioner som då väckts i samma ämne. Det var den gången andra lagutskottet som hade att ta ställning till dessa motioner i samband med behandlingen av förslaget om ny barnavårdslag. Andra lagutskottet avstyrkte motionärernas framställning, och riksdagen intog samma ståndpunkt.

Nu har första lagutskottet fått motioner av enahanda slag. Första lagutskottet har funnit att det inte finns skäl att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en sådan utredning som motionärerna här föreslår. Hos lagrådet ligger nämligen ett förslag till brottsbalk, vilket i motsats till vad herr Gezelius här påstår även behandlar det straffrättsliga påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Riksdagen får därigenom tillfälle att behandla denna sak i ett större sammanhang. Vi kan förvänta att detta ärende kommer inför riksdagen redan nästa år. Det skulle då vara ganska egendomligt att i år besluta en särskild hänvändelse till Kungl. Maj:t genom en skrivelse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr **GEZELIUS** (h):

Herr talman! Det är väl i alla fall så, herr Branting, att förslaget till ny brottsbalk icke innehåller något förslag om kortvarigt frihetsberövande av den art som jag här åsyftar. Det finns helt enkelt inte med där.

Herr **BRANTING** (s):

Herr talman! Jag skulle i så fall hålla före att det riktiga vore att man, när förslaget till ny brottsbalk förelägges riksdagen, motionsledes lägger fram tankarna om detta korta frihetsberövande, så att saken får behandlas av riksdagen i sitt sammanhang.

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

nas förslag om upphävande av begränsningsregeln i sista stycket av 14 a §.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting* och *Nyström*, fröken *Mattson*, fru *Johansson*, fru *Löfqvist*, herr *Martinsson* samt fröken *Andersson* i Strängnäs, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 47 och II: 63, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 47 i första kammaren av herr *Schött m. fl.* och nr 63 i andra kammaren av herr *Fröding m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del och med ikraftträdande från och med den 1 juli 1961 besluta om sådan ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom, att sista stycket i 14 a § utginge. Det stadgande, vars upphävande föreslagits, innehöller, att domstol i fråga om villkorligt dömd, som vore under aderton år, icke finge besluta om omhändertagande på sätt som vore medgivet beträffande äldre villkorligt dömda.

Utskottet hade i det nu ifrågasvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 47 och II: 63, måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 14 a § lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Det av utskottet framlagda lagförslaget innebar ett tillstyrkande av motionärer-

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Första lagutskottet har i sitt utlåtande nr 33 i anledning av väckta motioner om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda funnit sig böra tillstyrka motionärernas förslag om upphävande av begränsningsregeln i sista stycket av 14 a §.

Det stadgande som alltså föreslås upphävt innehåller att domstol i fråga om villkorligt dömd som är under 18 år icke må besluta omhändertagande på sätt som är medgivet beträffande äldre villkorligt dömda. Majoriteten i utskottet anser alltså att det vore önskvärt att en möjlighet öppnades till omhändertagande enligt lagen om villkorlig dom även av villkorligt dömda under 18 år.

Sju ledamöter av första lagutskottet har emellertid reserverat sig mot utskottets utlåtande. Reserverna anser att stadgandet i 14 a § har gällt under alltför kort tid, varför erfarenheterna av dess verkningar inte anses vara tillräckliga.

Formerna för omhändertagandet av villkorligt dömd och skälen därtill behandlades vid 1959 års riksdag. I motioner hemställdes även då, att den i dag aktuella bestämmelsen skulle utgå. Första lagutskottet hemställde år 1959, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget med den ändringen att sista stycket av 14 a § utgår. Också den gången avgav sju ledamöter i utskottet en reservation, vari

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

hemställdes att det genom propositionen framlagda förslaget skulle antagas i oförändrat skick. Riksdagens kamrar stannade i olika beslut, men efter sammanjämkning biträdde andra kammaren det beslut som fattats av första kammaren, innebärande att reservanternas förslag antogs. 1959 års riksdag beslöt alltså i enlighet med förslaget i proposition nr 146.

Anledningen till den i dag föreliggande reservationen mot första lagutskottets utlåtande är att reservanternas anser att det inte finns tillräckliga skäl för en ändring i gällande lag om villkorlig dom, åtminstone inte för närvarande. Riksdagsbehandlingen av brottsbalksförslaget är nu nära förestående, och reservanternas utgår från att en eventuell ändring av den aktuella paragrafen kan utan olägenhet anstå till dess motsvarande bestämmelser i förslaget till brottsbalk skall behandlas. Vid den tidpunkten torde erfarenhetsmaterialet vara mycket större än för närvarande.

Reservanternas anser i övrigt att man lämpligen bör avvakta utvecklingen efter den nya barnavårdslagens ikraftträdande och resultaten av den pågående utbyggnaden inom de barnavårdande organens område av lokaler för tillfälligt omhändertagande. Man kan ju anta att tillämpningen av den nya barnavårdslagen kommer att i stor utsträckning minska behovet att på ungdomar i åldern 15—17 år tillämpa denna bestämmelse i 14 a §. Det förhållandet att den lagändring utskottsmajoriteten funnit skäl att föreslå torde bringas till sin lösning inom en nära framtid synes oss reservanter utgöra ett särskilt skäl för att inte nu ändra den avfattning lagen om villkorlig dom erhöi så sent som för två år sedan. Det framstår för oss även som principiellt olämpligt att rycka ut en detalj ur den stora brottsbalksbehandlingen på det sätt motionärerna och första lagutskottets majoritet har föreslagit.

På grund av det anförda hemställer jag, herr talman, att riksdagen måtte

besluta i enlighet med den till första lagutskottets utlåtande nr 33 fogade reservationen.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan och motivera det yrkandet med några ord.

Reservanternas åberopar, såsom herr Nyström sade, att stadgandet i 14 a § gällt under kort tid och erinrar om att man när frågan behandlades vid 1959 års riksdag ville undvika omhändertagande i polisarrest av de yngsta lagöverträdarna. Sedan 1959 har inte bara två år förrunnit, utan vi har också fått hela barnavårdslagen behandlad, och det är ingen tvekan om att denna lag intar en mycket positiv ståndpunkt till omhändertagande på liknande sätt av klientelet över och under 18 år. Det står i fullkomlig samklang med den nya barnavårdslagen att man tar bort hindret i 14 a § för domstol att besluta omhändertagande av person under 18 år. Avsikten är ju bara att hindra den dömde från att slå sig ihop med kriminellt belastade kamrater. Den omhändertagne kan normalt kvarhållas en vecka och i speciella fall efter särskilt beslut ytterligare en vecka. Efter prövotidens utgång må den omhändertagne inte kvarhållas. Detta är bara en åtgärd som domstolen måste vidtaga för att hindra den villkorligt dömda från att omedelbart komma ut i den miljö, i vilken man vill förhindra honom att komma. Man vill vinna anstånd för att kunna skaffa honom en lämplig annan placering. Det är inte fråga om att han skall placeras i någon polisarrest. Omhändertagandet skall ske på lämpligt sätt, och domstolen själv får bevaka den saken. Många gånger väjer domstolen därför att den inte kan skaffa någon plats på lämplig anstalt, och det blir upptagningsanstalten som får ta hand om dessa ungdomar.

Det är alltså inte riktigt att man nu längre är i samma läge som förra gången. Jag tar säkert inte fel, om jag säger att justitiedepartementet inte har någon-

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

ting att erinra mot att denna reform genomföres, så att man inte längre skär av möjligheterna för domstol att omhändertaga den som förverkat sin villkorliga dom, därför att han inte har fyllt 18 år utan bara är 16 eller 17 år. Det ingår som ett led i möjligheterna att bemästra dessa ungdomliga förbrytare att ta hand om dem och placera dem på lämpligt sätt i samhället. Det är en reaktion som står nära vad jag förut talade om.

Eftersom jag är övertygad om att man inom både lagrådet och justitiedepartementet inte har någonting att invända mot att 14 a § redan nu strykes, har jag all anledning att yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Gezelius åberopar som ett särskilt skäl för lagändringen det förhållandet, att den nya barnavårdslagen ger barnavårdsnämnd och dess ordförande vissa befogenheter att förordna om omhändertagande. Därför bör man även, anser herr Gezelius, tillåta domstol att förordna om omhändertagande av en villkorligt dömd pojke eller flicka i åldern 15 till 17 år. Till detta vill jag bara säga, att man enligt utskottets mening inte behöver se saken på det sättet. Man kan alltså resonera så, att eftersom barnavårdslagen bereder möjligheter till omhändertagande, är det inte nödvändigt att ge domstolen befogenhet att förordna därom.

Herr Gezelius säger att justitieministern synes vara intresserad av det förslag, som här föreligger från majoritetens sida i första lagutskottet. Jag vill framhålla att reservanterna till viss del stöder sig på vad departementschefen anförde då frågan var aktuell år 1959. Om departementschefen i dag har en annan mening — jag ställer mig frågande till den saken — har den inte offentliggjorts förrän här i riksdagen av herr Gezelius.

Reservanterna kan för övrigt hänvisa till de nio remissinstanser, som har yt-

trat sig i frågan. Av dessa har två tillstyrkt motionärernas hemställan, en remissinstans är tveksam, men sex avstyrker motionärernas förslag. Dessa sex remissinstanser, alltså två tredjedelar av hela antalet, och kanske även den sjunde, som tillstyrkt med tvekan, torde med all säkerhet ha övervägt frågan mycket noggrant och funnit att skäl inte just nu föreligger till en lagändring i syfte att tillgodose motionärernas önskemål. Mig förefaller det som om reservanterna genom remissinstansernas yttranden är i mycket gott sällskap när det gäller denna fråga.

Herr BRANTING (s):

Herr talman! Jag lyssnade till herr Gezelius' synpunkter med intresse och i viss mån också med förståelse när han anser att det i vissa fall bör vara möjligt att tillgripa kännbara åtgärder gentemot unga lagöverträdare, så att de förstår att det är allvar bakom åtgärden.

Jag anslöt mig emellertid till reservanterna av låt mig säga konkreta skäl. Jag tänker på att det här inte bara är fråga om pojkar strax under 18 år utan även fråga om barn som nyss har fyllt 15 år.

Jag kan inte annat än reagera starkt emot tanken på att dylika helt unga människor kanske skall kunna sättas in i polisarrester under icke så få dagar. Där kommer nu in frågan om polisaresternas beskaffenhet. Vi har förut tyvärr måst konstatera, att den pågående upprustningen på detta område går ganska långsamt och att det finns många ställen, där det skulle vara ytterligt olämpligt att ta i förvar unga pojkar tillsammans med fyllerister och lösdrivare och alla möjliga andra i trånga utrymmen.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid hur utomordentligt starkt styrelsen för Sveriges advokatsamfund har reagerat mot detta förslag och denna tanke över huvud taget att tillrättaföra unga lagöverträdare medelst insättande i polisarrester. Man ifrågasätter om detta är

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

någon riktig metod, och riksdagen har ju också i och med barnavårdslagens antagande i princip accepterat tanken att lagöverträdare i de här unga åldrarna skall omhändertas icke av polismyndigheter utan av barnavårdande myndigheter.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Jag undrar om vi inte håller på att glida bort från saken. Herr Branting missförstod mig, och det gjorde herr Nyström också. Här är det inte fråga om barnavårdsnämndernas ansvar för uppfostran av minderåriga, utan jag åberopade att man med den nya barnavårdslagen har skapat möjligheter att omhändertaga ungdom under 18 år. Här är det fråga om kriminell ungdom, som har blivit föremål för domstols behandling så att de fått en villkorlig dom. De har alltså inte blivit föremål för frihetsberövande, men om de nu förverkar denna villkorliga dom, skall den domstol som har dömt dem förut ha rätt att förordna att de dömda på lämpligt sätt skall omhändertas i avvaktan på ett avgörande. Det är sörjt för att de inte skall sättas i polisarrest, utan de skall omhändertas på lämpligt sätt, och de får inte kvarhållas mer än en kortare tid, vilket jag förut har redogjort för.

Emellertid får enligt lagen om villkorlig dom omhändertagande icke ske i fråga om den som är under 18 år. Det tycker jag är fullkomligt fel. Barnavårdsnämnderna, som väl inte har större kunskaper än domstolarna, har ju möjlighet att beröva minderåriga friheten utan att dessa är kriminellt belastade. Nu är det fråga om att domstolen bör ha i sin hand att den som är 17 år skall kunna omhändertas, om han förverkat en villkorlig dom. Det är alltså inte, som herr Nyström säger, något skevt i mitt resonemang, utan det håller tvärt om helt.

Herr Nyström nämnde att departementschefen avvisade förslaget om omhändertagande år 1959. Det är alltså två år sedan, och vi har nu en annan jus-

titieminister än den som då sade att vi borde se hur det hela utvecklade sig. Nu när man i barnavårdslagen har accepterat att ungdomar under 18 år berövas friheten, låt vara för uppfostran och vård, frågar jag mig varför man inte kan låta även domstolarna bedöma den saken. Vad är det för skillnad mellan en 17-åring och en 18-åring? Många gånger är 17-åringen mera i behov av att bli omhändertagen en vecka eller fjorton dagar efter att ha förverkat en villkorlig dom.

Vi har noga överlagt detta, och första lagutskottet har stannat för att det inte finns skäl att avvakta behandlingen av brottmålsbalken på denna punkt. Jag tror att vi har departementschefens välsignelse därvidlag. Det är galet att sätta en sådan spärr för domstolens avgörande som en åldersgräns; domstolen kan handla under ansvar ändå.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANTING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gezelius talar om »kriminell ungdom» såsom ett allmänt begrepp. Det är ju inte så verkligheten ser ut, utan det handlar här om enskilda pojkar och kanske flickor som har gjort något galet och fått en villkorlig dom på sig. Jag tycker inte att man kan vara beredd att utan vidare inränga dylika ungdomar i det allmänna begreppet kriminell ungdom. Och även om det skulle finnas fog för en sådan beteckning i vissa fall, kan vi väl ändå inte utan vidare acceptera den behandlingsmetoden att det skulle vara särskilt tillrättaförande för kriminell ungdom att bli insatt i polisarrest tillsammans med dem som för övrigt blivit intagna där.

Jag tror inte att kammaren är färdig att acceptera tanken att man skall behandla ungdom som har kommit på avvägar på det sättet. Det är därför, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag håller med herr Branting om att man inte skall behandla ungdomar som har kommit på avvägar, på det sätt som herr Gezelius har föreslagit. Jag tror också att man bör observera att det inte är bara Sveriges advokatsamfund som ställer sig tveksamt och påpekar att motionen berör en detalj vilken hör hemma i ett större sammanhang.

Herr Gezelius nämnde att barnavårdslagen medger omhändertagande, men då är av vikt att observera hur barnavårdsnämnderna, som har yttrat sig om motionen, bestämt går emot den tankegång som finns i den. Barnavårdsnämnderna liksom övriga remissinstanser är rädda för att dessa ungdomar eventuellt skall sättas i polisarrest. Ingen som har sett de polisarrestorer som det främst kan bli fråga om kan annat än varna för att ungdomar i 15-årsåldern sätts i dessa arrester.

Senast i går frågade jag representanter för polismyndigheterna i Göteborg om de ville tillstyrka att ungdomar sattes i arrest hos dem och om lokalerna upprustats så att de var lämpliga för omhändertagande av ungdomar. Polismyndigheterna varnade. Arresterna är nu bättre än tidigare för pojkar, men ännu tvingas man att sätta flickor i de två celler som finns för kvinnor. Där sitter gamla alkoholiserade och på annat sätt förrådde kvinnor, med vilka flickorna blandas. Inte heller i fråga om det manliga klientelet är det möjligt att isolera de unga från de gamla. De unga föres alltså in i den värld som man vill skydda dem från.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Jag är ledsen över att jag återkommer, men jag skall kort och gott svara att jag helt instämmer med fru Segerstedt Wiberg när det gäller behandlingen av dessa minderåriga. Men det är inte fråga om dem utan det är

fråga om ungdomar som är dömda till straff, och jag skall nöja mig med att läsa upp vad departementschefen har anfört i denna fråga när det gäller förslaget till brottsbalk.

»Skyddstillsyn skall enligt departementsförslaget icke tillämpas beträffande 15—17-åringar annat än om denna påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen. Genom den nya barnavårdslagen har möjlighet öppnats för barnavårdsnämnd att begära polismyndighets medverkan för omhändertagande under kort tid även av den, som är under 18 år. Med hänsyn härtill synes betänkligheter knappast böra möta mot att den ifrågavarande begränsningen i lagen om villkorlig dom icke får någon motsvarighet beträffande dem, som döms till skyddstillsyn. Jag förutsätter härvid, att i de sällsynta fall beslut om omhändertagande kommer att avse någon till skyddstillsyn dömd, som är under 18 år, föreliggande möjligheter att placera den unge i barnavårdsanstalt tillvaratages och att kvarhållande i polisarrest utöver någon eller några dagar skall behöva förekomma endast undantagsvis.»

Jag åberopar vad jag från början sade, att det uttryckligen står i den del av 14 § som blir kvar, att den dömda skall omhändertagas om domstol finner att det kan ske på lämpligt sätt. Jag är inte okunnig om hur polisarresterna kan se ut. De är i allra högsta grad olämpliga. Enligt lagen får inte 15—17-åringar sättas i polisarrest, vilket domstolen skall tillse. Sedan är det barnavårdsnämnderna som påkallar polisens bistånd till detta ingripande. Jag tycker att det är underligt att barnavårdsnämnderna enligt barnavårdslagen kan begära bistånd från polisen, under det att domstolen, som har dömt till skyddstillsyn och som finner att en villkorlig dom är förverkad, inte skall kunna ta 15—17-åringar om hand för en vecka för att klara av det hela. Det är detta som är så orimligt.

Jag tror inte vi behöver ge oss in på en sak som vi är ense om, nämligen att

Om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

vi inte skall behandla ungdomar på ett olämpligt sätt. Vi måste dock ha en möjlighet till en riktig reaktion. Jag är övertygad om att om denna bestämmelse stryks, betyder det en hälsosam väckelse för de 15—17-åringar som förverkar villkorliga domar. Det vore ganska nyttigt om de visste att en domstol kan förklara en villkorlig dom förverkad och samtidigt förordna om ett omedelbart tillfälligt omhändertagande.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Vi får inom kort en ny brottsbalk. Herr Gezelius sade att de föreslagna åtgärderna endast kommer att beröra ett fåtal och att det inte kan bli tal om polisarrester. Remissinstanserna anser däremot att denna fara föreligger, och eftersom dessa instanser kan tolka motionen så, finns tydligen risken för denna tolkning även i fortsättningen. Jag förstår då inte varför vi för ett fåtal och för en kort tid skall införa en sådan diskutabel förändring som den föreslagna.

Herr **SCHÖTT** (h):

Herr talman! Som motionär i frågan tillåter jag mig säga, att det tyvärr torde föreligga ett verkligt behov att på detta sätt kunna ta hand om vissa ungdomar. När avgörandet ligger i domstols hand och det sägs ifrån, att ungdomarna skall placeras på ett lämpligt sätt, tycker jag inte att det är riktigt att här avskräcka med skildringar från vissa arrestlokaler, vilka endast i rena undantagsfall möjligen behöver komma till användning. Finns det olämpliga arrestlokaler, är de olämpliga även för dem som fyllt 18 år, och då bör man givetvis inrikta sig på att få en förbättring av dem till stånd.

Herr talman! Jag kan i all korthet instämma i vad herr Gezelius anfört och ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarans ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Gezelius* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos efter omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 71.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister, dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde fredagen den 19 maj.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att å föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde andra lagutskottets utlåtande nr 45 samt statsutskottets utlåtanden nr 115 och 113

skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.36.

In fidem
K.-G. Lindelöw